

TISHA B'AV

WITH RABBI SHMUEL SILBER

Tuesday August 1st, 2017

Shacharis at 9:00AM | Kinos to follow at 9:45AM

על אלה אני בוכיה For These I will Cry
REFLECTION & INSPIRATION

Join Rabbi Silber and the Kehilla for a morning of kinos insights, reflection, inspiration and stirring shira.

STREAMING ONLINE AT RABBISILBER.COM

7504 Seven Mile Lane Baltimore, MD 21208

1. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כו עמוד ב

בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר. משנכנס אב ממעטין בשמחה.

2. איכה רבה (וילנא) פרשה א

כד בלילה למה בלילה לפי שאין קול הולך אלא בלילה לכך נאמר בלילה, א"ר איבו לילה מושך עמה קינה, מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל והיה לה בן תשחורת ומת והיתה בוכה עליו בלילה, והיה רבן גמליאל שומע את קולה, והיה נזכר חורבן בית המקדש, והיה בוכה עמה עד שנשרו ריסי עיניו, וכיון שהרגישו בו תלמידיו עמדו ופנו אותה משכונתו.

3. תהלים פרק קלז

(א) עַל נְהַרֹתָיִם בְּכָל יְשָׁבְנוּ גַם-בְּכִינוּ בְּזִכְרָנוּ אֶת-צִיּוֹן:

By the rivers of Babylon, there we sat, we also wept when we remembered Zion.

4. איכה רבה (וילנא) פתיחות

פתח משה ואמר רבש"ע לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם כסוס במדבר, וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי במדבר יפלו עצמותי, ועכשיו שגלו שלחת לי לספור ולבכות עליהם, זהו המשל שאומרים בני אדם מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי, באותה שעה אמר משה לירמיה לך לפני שאלך ואביאם ואראה מי מניח ידו עליהם, אמר לו ירמיה אי אפשר לילך בדרך מפני ההרוגים, א"ל אעפ"כ, מיד הלך משה וירמיה לפניו, עד שהגיעו לנהרות בבל ראוהו למשה ואמרו זה לזה בא בן עמרם מקברו לפדותינו מיד צרינו יצתה בת קול ואמרה גזירה היא מלפני, מיד אמר להם משה בני להחזיר אתכם אי אפשר, שכבר נגזרה גזירה אלא המקום יחזיר אתכם במהרה והניח אותם, באותה שעה הרימו קולם בבכיה גדולה עד שעלתה בכייתם למרום הה"ד (תהלים קל"ז) על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו, כיון שבא משה אצל אבות העולם, אמרו לו מה עשו האויבים בבנינו, אמר להם מהם הרגו ומהם כפתו ידיהם לאחוריהם ומהם אסורים בכבלי ברזל ומהם נפשטים ערומים ומהם מתו בדרך ונבלתם לעוף השמים ולבהמת הארץ ומהם מושלכים לחמה רעבים וצמאים, מיד פתחו כלם ובכו וקוננו בקינות ווי

5. איכה רבה (וילנא) פרשה א

כה ודמעתה על לחיה, על כהניה כמה דאת אמר (דברים י"ח) ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה, ד"א על גבוריה, כמה דאת אמר (שופטים ט"ו) וימצא לחי חמור טריה ... ד"א על בחוריה את מוצא בשעה שנכנסו שונאים לבית המקדש, תפשו את הבחורים וכפתו ידיהן לאחוריהן, והיו בוכין והיו הדמעות יורדות על לחייהן, ולא היו יכולין לקנחן, ונושרות על לחייהם כצרבת השחין.

6. תלמוד בבלי מסכת יומא דף נד עמוד ב

אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאו לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? מיד הזילום, שנאמר כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה.

7. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף צט עמוד א

רבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר: פניהם איש אל אחיו, וחד אמר: פניהם לבית. ולמ"ד פניהם איש אל

אחיו, הא כתיב: ופניהם לבית! לא קשיא: כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום.

8. בני יששכר מאמרי חודש תמוז – אב מאמר ג – צום החמישי

א. ... תתבונן מה ששמעתי שהקשו תלמידי הרב הקדוש מוה"ר דוב בער זצוק"ל לרבם, על הא דאמרו רז"ל [יומא נד א] שמצאו האויבים ביום ההוא את הכרובים כמער איש וכו' [מ"א ז לו], הלא אמרו רז"ל [ב"ב צט א] שזה לא היה רק בזמן שישראל עושין רצונו של מקום ובהיפך ח"ו הכרובים הופכים פניהם זה מזה, והשיב להם הקדוש הנ"ל, חייב אדם לפקוד וכו' בשעה שיוצא לדרך וכו', ואתה הבן.

ב. ... והנה נוכל להתבונן בענין אהבה גשמיות בעולם הזה כענין אהבת חברים ואיש עם אשתו, בהיותם ביחד לא תוכר כל כך האהבה, משא"כ כשרוצים להיפרד ולהרחיק נדוד לזמן רב אז יתפעלו הנפשות באהבה יתירה אהבה עזה מגודל הגעגועים, ועל כן חייב אדם לפקוד וכו' בשעה שיוצא לדרך [יבמות סב ב], ואם כן תתבונן לפי"ז דבשעת הפירוד אז הוא הזווג באהבה יתירה ביותר ומקרי זווג היותר עליון

Rav Zvi Elimelech Shapira of Dinov was born in 1785 / 5545. He was a close disciple of R. Ya'acob Yitzchak Horowitz, the Chozeh (Seer) of Lublin, and other great Chassidic leaders. His mentor revealed to him that he stemmed from the tribe of Yisachar, and hence entitled his famous work Bnei Yisachar. He served as rabbi of a number of Polish Jewish communities, the last ones being Munkatch and Dinov. He became a Chassidic leader in 1815 / 5575. Many of his writings were lost.

9. הבן יקיר לי אפרים (ח"ב על ט' באב ע' קפו - ז) – (ר' אפרים חיים קליין ז"ל הובא בספר דף על הדף)

א. ... אכן כאן טמון סוד האהבה המיוחדת שהקב"ה אוהב את עם ישראל, שהיא אהבה בלי סוף ותכלית. כשם שאב המוכיח ומייסר את בנו, תמיד הוא יוסיף לטיפה כל שהיא, או אם הוא חלילה נאלץ לזרוק את הבן מביתו, בכל זאת ברגע האחרון, הוא בוודאי יפרד ממנו בנשיקה חמה ולבבית, כלומר, למרות הכל עדיין בני אתה, וגם אם חלילה אינך מתנהג כשורה אהבתי אליך לא פסקה.

ב. יחסי האהבה בין הקדוש ברוך הוא לבין עם ישראל הינם יחסים של אבא ובן, גם בעת שעם ישראל חטא והקב"ה גירשם מעל אדמתם והגלה אותם אל בין האומות, בכ"ז לא זזה חיבתו מהם כלשון חז"ל (גיטין לו, ב): "עדיין חביבותא הוא גבן". דווקא בשעת החורבן, טרח הקדוש ברוך הוא להעלות את הכרובים זה בזה שפניהם יהיו זה אל מול זה, דוגמת חיבת זכר ונקבה האוהבים זה את זה שהוא סימן שהקב"ה אוהב את ישראל, כדי להראות את חיבתו המיוחדת לבניו גם בעת שכוועס עליהם ומגלה אותם מארצם. ע"כ.

10. איכה רבה (וילנא) פרשה א

מט מעשה במרים בת בייתוס נחתום שנשבת ופדאוה בעכו, זבין לה חלוק אחד אזלת למישטפיה בימא אתא גלא ונסביה, זבנין לה אוחרן אזלת למישטפיה בימא ואתא גלא ונסביה, בעון עוד למיזבן לה אוחרין, אמרה להון הניחו לו לגבאי שיגבה את חובו, כיון שצידקה עליה את הדין רמז הקדוש ברוך הוא לים והוציא לה כליה.

11. איכה רבה (וילנא) פרשה א

א. נ מעשה במרים בת נחתום שנשבת היא ושבעה בניה נטלן קיסר ונתנן לגיו מן שבעה קנקלין, הביא את הראשון ואמר לו השתחוה לצלם, אמר לו ח"ו איני משתחוה לצלם, אמר לו למה, מפני שכך כתיב בתורתנו (שמות כ') אנכי ה' אלהיך, מיד הוציאו והרגו, הוציא השני ואמר לו השתחוה לצלם, א"ל ח"ו אחי לא השתחוה ואני איני משתחוה, אמר לו למה, אמר לו שכך כתיב בתורה (שם /שמות כ') לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, מיד גזר עליו והרגוהו, הוציא השלישי ואמר לו השתחוה לצלם, א"ל איני משתחוה, אמר לו למה [א"ל] שכתוב בתורה (שם /שמות כ') כי לא תשתחוה לאל אחר, מיד גזר עליו והרגוהו, הוציא הרביעי ואמר פסוקיה (שם /שמות כ"א/ כ"ב) זובח לאלהים יחרם גזר עליו והרגוהו, הוציא החמישי ואמר גם הוא פסוקיה (דברים ו') שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, מיד גזר עליו והרגוהו, הוציא הששי ואמר גם הוא פסוקיה (שם /דברים ז') כי ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא, גזר עליו והרגוהו,

ב. הוציא השביעי והוא היה קטן שבכולן אמר בני השתחוה לצלם, אמר לו ח"ו, א"ל למה, א"ל שכן כתיב בתורתנו (שם /דברים ד') וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, ולא עוד אלא שנשבענו לאלהינו שאין אנו ממירין אותו באל אחר, שנאמר (שם /דברים כ"ו) את ה' האמרת היום, וכשם שנשבענו לו כך נשבע לנו שאין ממירנו באומה אחרת, שנא' (דברים כ"ו) וה' האמירך היום, א"ל קיסר אחיך שבעו ימים ושבעו חיים וראו טובה, ואתה קטן לא שבעת ימים ולא שבעת חיים ולא ראית טוב בעולם השתחוה לצלם ואעשה כך טובות, א"ל כתיב בתורתנו (שמות ט"ו) ה' ימלוך לעולם ועד ואומר (תהלים י') ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו, ואתם בטלים ואויביו בטלים, ב"ו = בשר ודם = היום חי ולמחר מת היום עשיר ולמחר עני, אבל הקדוש ברוך הוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים,

ג. א"ל קיסר ראה אחיך הרוגים לפניך והריני משליך טבעתי לארץ לפני הצלם והגביהה כדי שידעו הכל ששמעת לקולי, א"ל חבל עליך קיסר מה אם אתה מתיירא מבני אדם שכמותך אני לא אתיירא ממ"ה הקדוש ברוך הוא אלהי עולם, א"ל וכי יש אלוה לעולם, א"ל אללי עליך קיסר וכי עולם של הפקר ראית ... א"ל אם יש בו כל המדות הללו באלהיכם מפני מה אינו מציל אתכם מידי כמו שהציל לחנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר, א"ל חנניה מישאל ועזריה כשרים היו ונבוכדנצר מלך הגון היה ליעשות נס על ידו, אבל אתה אינך הגון, ואנו נתחייבנו מיתה לשמים, אם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש למקום, הרבה דובים הרבה זאבים ואריות ונחשים ונמרים ועקרבים שיפגעו בנו ויהרגונו, אלא לסוף הקדוש ברוך הוא עתיד ליפרע ממך את דמינו,

ד. מיד גזר עליו להורגו, אמרה לו אמו בחיי ראשך קיסר תנה את בני ואחבקהו ואנשקהו, נתנוהו לה והוציאה לו דדיה והניקתו חלב, אמרה לו בחיי ראשך קיסר הרגני תחלה ואחר כך הרגהו, אמר לה קיסר איני שומע לך מפני שכתוב בתורתכם (ויקרא כ"ב) ושור או שה אוטו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד אמרו לו שוטה שבעולם כבר קיימת כל המצות ולא נשאר לך אלא זו בלבד, מיד צוה עליו להרגו נפלה אמו עליו והיתה מחבקתו ומנשקתו ואמרה לו בני לך אצל אברהם אביכם ואמור לו כך אמרה אמי אל תזוח דעתך עליך ותאמר בניתי מזבח והעליתי את יצחק בני, הרי אמנו בנתה שבעה מזבחות והעלתה שבעה בנים ביום אחד, אתה נסיון ואני מעשה, עד שהיתה מנשקתו ומחבקתו, גזר עליו והרגוהו עליה, וכיון שנהרג שיערו חכמים שנותיו של אותו תינוק ונמצא בן שתי שנים וששה חדשים ושש שעות ומחצה, באותה שעה צעקו כל או"ה = אומות העולם = ואמרו מה אלהיהם של אלו עושה להם שכך נהרגין עליו בכל שעה ... ורוח הקדש צווחת ואומרת על אלה אני בוכיה.

12. מנחת אשר (ר"ל)

א.

לכאורה יש לתמוה על דבריה הקשים של אשה זו וכי מתייחסת היא להיות גדולה מאברהם אבינו עד שהיא מטיחה דברים כלפיו בדרך עזות מצח.

ב.

ואף שאין אדם נתפס על צערו, ומי יהיה לשפוט אשה קשת רוח באובדן שבעת בניה, אך אם אכן הדברים אינם ראויים להיאמר לא היו חז"ל טורחים להנחילם לישראל לדורות עולם, וע"כ שדברים ראויים וחשובים המה, וצ"ב אפוא בכוונת הדברים.

ג.

ונראה עפ"י מה שביארתי במק"א (שיחות מנחת אשר על התורה פתיחה לספר בראשית) דכאשר נתנסה אברהם אבינו בעשרה נסיונות ועמד בכולם (אבות פ"ה מ"ג) נתן בזה לעם ישראל לדורות עולם כוחות הנפש לעמוד בכל הנסיונות שיבואו עליהם במסירות נפש.

ד.

וכבר חידש הרמב"ן (בפתיחה לחומש שמות) דמעשה אבות יצירה לבנים. לא רק סימן לבנים בלבד, אלא אף יצירה לבנים. האבות הקדושים במעשיהם הגדולים והכבירים השפיעו על כל הדורות הבאים והנחילו להם טובות עצומים ותעצומות נפש.

ה.

ואשה צדקת זו שמסרה שבעת ילדיה על קדושת ה', ובעלות ילדה הקטן בסערה השמימה, אמרה: לכו ואמרו לאברהם אביכם אתה עקדת מזבח אחד, ובכחך הגדול הנחלת לי את כוחות הנפש לעקוד שבעה מזבחות!

13. ליקוטי מוהר"ן סימן רמ"ז

Ⓐ

איתא בזוהר הקדוש (רעיא מהימנא צו כ"ז): "שתיקו" הנאמר בש"ס — הוא בחינת מחוסר תיקון. דהיינו, שנחסר הנון של תיקון ונעשה תיקו.

Ⓑ

ודע, שזאת הנון פשוטה, כשנחסרת מהתיקון ונעשה בחינת תיקו כנ"ל — אזי היא נשפלת ונכפפת, ונעשה מזה בחינת קינות שהוא אותיות תיקון, רק שהנון נכפפת כנ"ל. ה' יגאלנו, ויתהפכו הקינות לתיקון — ויתתקן התיקו הנ"ל.

עצק על

- Rav Kalonymus Kalman Shapira 1889-1943
- Born in Grodisk, Poland - his father Imrei Elimelech
- Age of 3 orphaned by his father
- 1905 marries Rochel Chaya Miriam - 2 children, Elimelech Bentzion, Reichel Yehudis
- 1909 appointed Rebbe of Piaseczno

K. SZAPIRO
Rabin w Piasecznie
obecnie
Warszawa, Dzielnica 5.

יין וועגס וואס אפיא פיאסעצנא
אפי אדע הארץ ברין א 5

- 1939 German invade Poland and the Rebbe is sent with his Chassidim to Warsaw Ghetto (about 20km from Piaseczno).
- Elimelech Bentzion is killed in ariel invasion
- July 1942 - Reichel is taken to Treblinka where she is killed
- After Warsaw Ghetto uprising (1943), the Rebbe was sent to Trawniki work camp near Lublin. November 3, 1943 the Rebbe was shot together with the remaining Jews in Trawniki.

14. על חשיפת הכתבים (הקדמה)

- א. בשנת תשט"ז יצאתי לפולין בצרכי ציבור וכמובן ששמרתי בלבי את בקשתו של ר' אלימלך וידידיו לחפש אחר הכתבים האלה. ישבתי ימים במכון ההיסטורי היהודי בוורשא ועיינתי בחומר רב ששרד מהשואה ושלא היה ממין. לא מצאתי שום דבר ועמדתי לשוב ארצה בידים ריקות, מאוכזב. אך לפתע אירו עיני, גיליתי מכתב שכתב האדמו"ר הי"ד בתש"ג, בעמק הבכא בתוככי גיטו ורשא עם חיסולו והשמדתו, אל אחיו הרב ישעיהו שפירא זצ"ל בארץ ישראל, ויבדלו לחיים ארוכים, אל ר' אלימלך בן פורת ולר' אבנר ביננטאל ובמכתב הוא מבקש מהם להדפיס את ספריו בארץ לכשיגיעו הספרים אליהם.
- ב. המכתב הזה זעזעני וראיתי בזה צוואה קדושה של קדוש בחייו וקדוש בפטירתו והחלטתי בלבי לחפש את הכתבים האלה ויהי מה ולאחר יום נתגלו לפני שני ספרים: האחד „תורותיו“ שאמר בתוככי הגיטו בוורשא בשנות השואה בשבתות ובמועדי קדש, וספר שני ללא התימה, כנראה של אדמו"ר אחר, שהפקיד בידיו.
- ג. הכתבים האלה היו טמונים במעמקי האדמה בתוך כד ונמצאו ע"י פועל מתחת לחפירות בעת הנחת יסוד לבנין חדש בוורשא על תלי בנין שחרב, והוא שהביא אותם למכון ההיסטורי היהודי בוורשא.
- ד. אודה לד' על הטוב אשר גמלני והתגלגלה זכות על ידי להביא כתבי קודש אלו לארצנו הקדושה וזכות המחבר תגן עלי להתברך ממעין הברכות ושלא ימוש ספר התורה מזרעי עד עולם.
- תהא נשמתו של כ"ק רבינו המחבר הי"ד צרורה בצרור החיים עד כי יבוא שילה.

ברוך דובדבני

15. January 3, 1943

אור ליום ב' וארא כ"ו טבת תש"ג לפ"ק

- א. ב"ה. לכבוד הרב הנכבד ר' ישעיה שפירא שליט"א
לכבוד ידידי המפואר ר' אבנר בינענטהאל נ"י; לכבוד ידידי הנאמן
ר' אלימלך בן פורת נ"י. ולכבוד אוהבי אחי ורעי הנצמדים בלבי
מאז שיחיו.
- ב. את הקונטרס הכשרת האברכים כבר התחילו לדפוס קודם
המלחמה. ונפסק בפרוץ המלחמה, ועתה כשאנו בסכנה ח"ו בכל
יום, הנני מבקש מכם אוהבי ויקירי, שכשיעזור ה' ויגיעו לידכם
הקונטרסים "הכשרת האברכים", "מבוא השערים" (לחובת האברכים)
"צו וזרז" ו"חדושי תורה" משנות הזעם ת"ש תש"א ותש"ב
תואילו להשתדל להדפיסם, אם יחד או כ"א לברו, כפי ראות עיניכם
הטובות. גם תואילו להשתדל לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל. ונא
לדפוס על כל קונטרסי שאני מבקש ומתחנן לפני כל אחד מישראל
שילמוד בספרי, ובטח זכות אבותי הקדושים וצוקלל"ה יעמוד לו ולכל
ביתו בזה ובבא. וד' ירחם עלינו.
- ג. והנה בהק' הכשרת האברכים שהתחילו אז לדפוס. הצנתי
הזכרה לזוגתי הצריקת ז"ל בלבד, כי אז עוד הי' טוב לי. ואז
היתה אמי מורתי הרה"צ זצ"ל, בני הקדוש הרב זצ"ל וזוגתי בלתי
הקדושה הרבנית זצ"ל בחיים; אבל עתה שלדאכוני ולגודל שכרי
אבודתי בעוונותי המרובים את כל יקר הזה, וחשכו מאוד עיני לא
עליכם. לכן הנני מבקש לדפוס את אזכרות אלו אשר ארשום כאן.
וד' ירחם ויאמר די לצרות ישראל ולצרותי, וישיב לי את בתי
- ד. היקרה הנחמדה והצנועה מרת רעכיל יהודית שתליט"א, כי נחטפה
ממני ביום ב' דר"ה אלול ו' שופטים תש"ב.
- ה. גם תואילו לדפוס על שער הספרים הנ"ל את שמי עם שם אבי
הה"ק וצוקלל"ה, וגם שם חותני הרה"ק וצוקלל"ה.
- ו. יותר לא אוכל לכתוב. וד' ירחם ויחיינו עם שארית ישראל.
ואזכה גם אני להשתדל בהדפסתם.
- דברי אוהבכם אחיכם ורעכם המתגעגע אליכם, הנשכר והנרצץ
מצרותי ומצרות ישראל העמוקים עד תהום רבה וגבוהים עד שמי
שמים והמצפה לישועת ד' כהרף עין.
ק ל ו נ מ ו פ

אזכרה

א.

לזכר עולם יהיו צדיק וצדקניות ה"ה כבוד קדושת אמי מורת
הרבנית והצדיקת אשת חיל שלשלת היוחסין מרת **חנה ברכה** זצ"ל,
בת הרב הצדיק והקדוש מוה"ר ר' **חיים שמואל** הלוי זצוקללה
מחענטשין אשר עבדה את ד' בכל יכולתה בלב ובנפש ומתוך יגיעה
רבה גדלה את בני' לתורה. עלתה נשמתה הק' בטהרה אור ליום
ועש"ק ז' לחודש מרחשון ת"ש לפ"ק.

ב.

כבוד זוגתי הרבנית הצדיקת צנועה וחסידה שלשלת היוחסין מרת
רחל חי' מרים זצ"ל, בת הרב הצדיק והקדוש מוה"ר ר' **ירחמיאל**
משה זצוקללה אבד"ק קאזניץ. מדותי' תרומיות היו, אף למדה
תורה בכל יום. וכאם רחמני' היתה למרי נפש בכלל ולבני תורה
וחסידים בפרט. בדמי ימי' עלתה נשמתה הק' בטהרה בשב"ק לסדר
ותמת שם מרים י' תמוז תרצ"ז לפ"ק.

ג.

כבוד בני יחידי וחמדת לבבי ונפשי, הקדוש הרב והחסיד שלשלת
היוחסין מוה"ר ר' **אלימלך בן ציון** זצ"ל. איש אמת, בעל מדות
זכות וטובות, עמקן בתורה, חכם, ואוהב ישראל הי', והשאיר אחריו
חדושי תורה על מס' שבת וח"א יו"ד.
נפצע קשה בעת צרה ליעקב ביום ב' י"ב תשרי שנת ת"ש, וביסורים
קשים ומרים עלתה נשמתו הק' בטהרה בט"ז בו ב' דסוכות.

ד.

וכבוד זוגתו כלתי הקדושה זכה וצנועה שלשלת היוחסין מרת **גיטל**
זצ"ל, בת הרה"צ מוה"ר **שלמה חיים שליט"א** [זצ"ל] מבאלכאוו.
בעמדה במסירות נפש על יד בית החולים ששכב בעלה בני הקדוש
הנפצע ז"ל, נהרגה ביום ג' י"ג לחודש תשרי שנה ה"ל.

בעל הרחמים יפתירם בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור
החיים את נשמתם. ה' הוא נחלתם וינוחו בשלום על משכבם,
אמן.

פרשת תולדות

16. אש קודש (November 13, 1939)

ויתן לך האלקים ופרש"י יתן ויחזור ויתן. ונודע הדיוק כיון שאמר יתן, כבר משמע נתינה תמידית, ולמה הי' צ"ל ויחזור ויתן, האם כשמברך איש לחברו בפרנסה, צריך לאמור לו יתן ד' לך פרנסה, ויחזור ויתן לך פרנסה, הלא כשאמר לו יתן ד' לך פרנסה, משמעות הברכה היא שתמיד יתן לו.

א.

אש תולדות קודש יא

אבל כשאחד נותן לחברו מעות, או אם לא קיבל הוא ממנו מקדש, הוא הנותן, משא"כ אם המקבל של עתה נתן מקדש מעות להנותן, או הנותן עתה, רק מחזיר מה שקיבל מקדש הוא, לכן הן אנו צריכים לעבוד אותו ית' שלא ע"מ לקבל פרס, אבל כשאיש ישראל עובד ד' ולפי מעשיו מגיע לו שכר, או השכר שד' ית' נותן לו, מחזיר הוא לו את אשר עשה לפניו ית', משא"כ כשהוא ית' נותן לו כל טוב גם טרם עשה, לזה למי שאינו ראוי או הוא ית' הנותן, וזה שברך יצחק את יעקב, ויתן וכו' ופרש"י מתחילה יתן אף אם לא עשה ולא ראוי האיש מישראל, ואח"כ יחזור ויתן יהי' הוא ית' החוזר ונותן, היינו חוזר וגומל לאיש על עבודתו, כי איך זה אפשר שהאיש יעשה ויעבוד את ד' כראוי כשהוא בצרותיו ר"ל, ורק כשד' נותן מתחילה היינו גם כשאנו ראוי, אז יכול להיות אח"כ בבחי' חוזר ונותן כנ"ל.

ב.

עוד אפשר כי הפסוק אומר ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בא"מ, שישנם בחי' אובדים ובחי' נדחים. נדח הוא שרק נדח ממקומו למקום רחוק אבל ניכר ונראה הוא, משא"כ אובד הוא שנאבד לא נראה ולא ניכר, כי כשהצרות מתרבות עתה כ"כ וגם פשוט מספרים [ק"י ישראל שע"ז] בחיצוניותם אינם ניכרים, ומרוב הרדיפות והיסורים הקשים מנשוא שא"א לשער, גם בפנימיותם אינם ניכרים עד שגם האיש בעצמו אובד א"ע [ער פערלירט זיך] וא"ע אינו מכיר, איך הרגיש עצמו לפני שנה בשבת גם בחול קודם התפילה ובשעת התפילה וכדומה ועתה נדרס ונרמס, עד שאינו מרגיש אם איש ישראל הוא אם אדם הוא או בהמה שאין לה שום מציאות להרגיש, והוא בחי' אובד, ובאו האבדים.

ג.

אבל הגמרא אומרת (קידושין דף ב') בעל אבדה מחזר אחר אבדתו, כי כשנאבדה האבדה לא נראה ולא ניכרת מחזר בעל האבדה אחרי' למצאה להגביהה ולהביאה אליו, והלא הקב"ה הוא בעל האבדה שלנו, לכן ברך יצחק את יעקב אבינו, יתן, ולא רק בשעה שאיש הישראלי נראה וניכר, רק גם על האובדים לא נראה ולא ניכר ויחזור ויתן, בעל האבדה יחזור עלינו למצוא אותנו וליתן לנו כ"ט ולהשיבנו אליו ית' ולגאלנו גאולה ופדות גופנו ונפשנו ברחמים רבים וישועות טובות.

ד.

17. אש קודש (July 18, 1942)

לשבת חזון

א. חזון ישעי' בן אמוץ אשר חזה וכו'. ונבין נא למה שבת הזה נקרא ע"ש ההפטורה. הן ישנם עוד שבתות כשבת נחמו ושבת שובה הנקראים ע"ש ההפטורות. אבל בטח בכלם טעם להם שמשונים הם מכל שבתות השנה שאינם נקראים ע"ש ההפטורות. ואם מפני שהיא בבין המצרים וההפטורה מדברת מן החורבן. הלא גם ההפטורות של ב' השבתות הקודמות מדברים מנבואת ירמ' שהי' שנים רבות אחר ישעי', והי' ממש בשעת החורבן ומ"מ לא נקראו השבתות ע"ש ההפטורות.

ב. אמנם איתא בשהש"ר פ"ג בעשר לשונות נקראת הנבואה וכו'. אי זה קשה מכלן. ר"א אומר חזון קשה. שנאמר חזון קשה הוגד לי ע"ש. בענין נבואה אין לנו השגה אבל פשוט אפשר לפי מצבנו. כי כבר דברנו איך שעכשיו רואים כמה רחוקים השמיעה והדיבור מצרות ויסורים. מן ראית הצרות והיסורים ומכש"כ לסבלם ר"ל. כשלמדנו בדברי הנביאים ודברי חכמי מצרות החורבן. חשבנו שיש לנו איזה השגה בצרות אלו אף בכינו או לפעמים. עכשיו רואים שלשמוע צרות. כמה רב המרחק. מלראותם ומכש"כ לסבלם ר"ל. עד שכמעט לא מיני' ולא מקצתי'. לכן הבחינות שדברי הנביאות מצרות ישראל נתגלו להנביאים אם ע"י הדיבור והקול ששמעו ממרום אם ע"י שאר הבחינות. קשה מכולן היתה להם כשהראו להם במחזה וראיה ממשית את הצרות והיסורים. חזון קשה הוגד לי. וזה שאמר עולא ועוד אמוראים על חבלי משיח ייתי ולא איחמיני'. שאף שידעו את הצרות של חבלי משיח מ"מ לראות ממש את ישראל בצרות רבות כאלו לא רצו. ולפי"ז אין הכוונה על עצמם בלבד. למנוע את עצמם מצער. רק כמו ששאר תנאים ואמוראים אמרו את גודל הצער בזמן חבלי משיח. הגדילו הם עוד יותר ואמרו כמה שידעו לנו וכמה שאומרים בפנינו מן הצרות לא נוכל לתארם כפי שיהיו באמת. כי אינו דומה הידיעה והדיבור מהצרות לראי'. לראותם. ואף שאני יודע מהם מ"מ איני רוצה לראותם. ייתי ולא איחמינה.

זוהי ראה ראיתי בעני עמי אשר במצרים וכו' כי ידעתי את מכאוביו, שעי' פשוט למה כתיב כי ידעתי מאחר שכבר כתיב ראה ראיתי. אבל יש שהאב יודע שטובה גדולה לבנו לעשות לו נתוח, ומי' לא יוכל לעמוד ולראות בשעה שעושים לו הנתוח כנ"ל שאינו דומה הידיעה מהיסורים, מלראות אותם, ואף שלטובה היא לו מי' לראותם לא יוכל כי אז בטלה הידיעה אשר יודע הוא שלטובתו היא ורק ביסורי בנו הוא מרגיש, והנה גלות מצרים כמו שאר גלות ויסורים היו לטובת ישראל, וזה שאמר ה' ראה ראיתי וכו' וכיון שראיתי בראי' לכן ידעתי רק את מכאוביו, לא בהטובה ממכאוביו רק במכאוביו שכואב להם, לכן לכה ואשלחך וכו' והוצא את עמי.

שבת חזון, חזון ישעי', והיא הקשה שבכולן גם לראות את הצרות, לכן קוראין הפטורה זו בשבוע שחל בו ט' באב והשבת נקרא על שמה שבת חזון, אבל כיון שגם במרום כבר רואים את יסורי ישראל, לכן ידעתי את מכאוביו, בהכאב לא בהטובה מהם, ובוה פועלים הישועה, בחי' נקח ענין וראה, והפטורה מתחלת בחזון שקשה מכולן ומסיימת בישועה, ציון במשפט תפודה ושביה בצדקה.

18. אש קודש (November 4, 1939)

פרשת חיי שרה

ויהיו חיי שרה וכו' שנה וכו' שני חיי שרה. ופרש"י לכך נכתב שנה בכל כלל וכו' מה בת כ' לא חטאה וכו' שני חיי שרה כלן שוין לטובה. ונבין נא מה מרמז זה לנו, שבכל הצדקניות הנזכרות בתורה לא נאמר כ"כ גדולת כמו על שרה, ועוד זה יותר פלא שגם באברהם אבינו שנאמר לקמן ג"כ שנה בכל כלל ורש"י פי' ג"כ שנרמז שהיה בלא חטא ומ"מ לא חזר הפסוק פעם ב' לומר שני חיי אברהם כמו בשרה לרמז שכלן שוין לטובה.

אמנם איתא בספח"ק מאר"ש בריש פ' וארא מהרב הקדוש איש אלקים מריה מנחם מענדיל וצוק"ל מרימנוב, על הגמרא נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין מה מלח ממתקת הבשר אף יסורין ממרקין וכו' והיינו מה מלח אם מוסיף יותר מכשיעור אי אפשר לקבל הנאה מהבשר רק דוקא אם נמלח כשיעור, כך היסורין יהיו ממוזגים שיהיה יכולת לקבלם והיו ממוזגים ברחמים עכ"ל הק', והנה רש"י פי' ולמה נסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק שעי' וכו' פרחח נשמתה ומתה, היינו שמש"ר רציא מהימנא סמך מיתת שרה לעקדת יצחק כדי להמליץ טוב בעדנו ולהראות שעי' יסורים ח"י יותר מדאי מה נעשה, שפרחח נשמתה, ועוד באם נעשה כן בשרה, צדיקת גדולה כזו שבת ק' כבת כ' לחטא וכו' ושני חיי שרה שכלן שווים לטובה ומי' לא יכלה לסבול יסורים קשים, ומכש"כ אנחנו.

עוד אפ"ל שגם שרה אמנו עצמה שנתנה כ"כ אל לבה מעשה העקדה עד שפרחה נשמתה. לטובת ישראל עשתה. להראות לד' איך א"א לישראל לסבול יסורים יותר מדי, ואפילו מי שבחמלת ד' נשאר חי גם אחר יסוריו מ"מ חלקי כחו ומוחו ורוחו נשברו ונאבדו ממנו, מה לי קטלי' כלו ומה לי קטלי' פלגא.

וזה שמתרץ הפסוק שני חיי שרה, שלכאורה חטאה שרה נגד שאר שנותיה שהי' לה לחיות באם לא לקחה כ"כ אל לבה מעשה העקדה, אבל כיון שלטובת ישראל עשתה מרמו הפסוק שני חיי שרה, היינו שנותי' שלאחר הקציו כולן שוות לטובה כי גם עמהן לא חטאה, לכן ירחם ד' עלינו ועל כל ישראל וישיענו במהרה ברוחניות וגופניות בחסדים נגלים.

19. אש קודש (December 15-22, 1941) קלח אש לחנוכה קודש

לחנוכה

א. בימי מתתי וכו' כשעמדו וכו' להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך, ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם, וכו', ונבין נא הא להשכיחם תורתך וכו' לא צרתם בלבד היא רק גם של מעלה כביכול ולמה אומרים בעת צרתם.

ב. הנה אצל א"א כתיב והאמין בד' ויחשבה לו צדקה, ונבין עכ"פ מעט לפי שכלנו הקטן למה לא"א נחשבה האמונה לצדקה, ובישראל כשהיו במצרים דכתיב ויאמן העם לא כתיב שנחשבה להם לצדקה, כי עפ"פ האמונה שהאמינו במצרים היתה יותר קשה מאמונת אברהם כיון שד' לא דיבר עמהם בעצמם ולא ידעו בשמו, כמ"ש משה רבינו והי' כי יאמרו אלי מה שמו, והיו בצרות ויסורים עד שאח"כ לא שמעו מקוצר רוח וכו'.

ג. לפי השגתנו הקטנה היא כי נודע מספה"ק שאמונה אינה רק מפני שאינו יודע מאמין, רק מפני שאור ד' וקדושתו נמצאת בקרב איש הישראלי והיא הרואה את קדושת הארתו ית' נאחות וקשורה בו. והיא האמונה, ואור קדושה זו נמצאת בנו מהאבות, לכן אנו אומרים אלוקינו ואלוקי אבותינו אלקי אברהם יצחק ויעקב, שמה שהוא אלוקינו ומאמינים בו לא משום איזה טעם ושכל, רק מה שאנו מקושרים בו היא מאבותינו, לכן רק בא"א שהי' ראש המאמינים כתיב בו צדקה, משא"כ ישראל במצרים לא כתיב בהם צדקה, מפני שכבר נמצאה האמונה בקרבם בירושה, וגם בא"א רואים שעל האמונה כתיב צדקה ועל העקדה לא כתיב צדקה, אף שהעקדה נסיון יותר גדול הוא, היא מפני שכל העבודה בהאמונה תלוי' ולפי ערך אמונתו, אם אמונתו יותר חזקה עובד יותר וגם מוסר נפשו לד', לכן רק על אמונתו שייך צדקה, ואם מאמין כבר העלה בחיוב את יצחק לעקדה.

וכיון שכן, צריכה גם האמונה להיות במס"נ כיון שכל כח המס"נ שיש בישראל ממנה היא, ואם האמונה לא תהא במס"נ איך תפעל בו מס"נ. וענין מס"נ באמונה היא שגם בעת ההסתר יאמין בו ית' ושהכל ממנו ית' לטובה והכל בצדק, וכל היסורים הם מלאים אהבת ד' לישראל, ולדאבונו

ד.

רואים כעת גם בין אלו שהיו תמיד מאמינים שלמים, אחדים פרטים מהם נפגמה האמונה אצלם, ומקשים לאמור, למה עזבתנו, ואם כדי לקרב אותנו לתורה ועבודה מיסורים אותנו, הא אדרבה התורה וכל קודש נהרס וכו', והנה אם מדבר איש הישראלי זאת בלשון תפילה ותחנונים, בשפיקת לבו לפני ד', טובה היא, אבל אם ח"ו מקשה קשיות, ואפילו אם אינו מקשה רק אמונתו בפנימיות לבו נפגמה ח"ו, אז השם ישמרנו.

ה.

האמונה היא יסוד הכל, כשהיא ח"ו נפגמה אצלו או ח"ו נקרע הוא ונתרחק ממנו ית', הנשמות שנדונות בגיהנם שבות בתשובה, וכשעולות מגיהנם עולות טהורות ומזוככות, ומקוים אנו לד' שגם אותם המתיסרים ביסורים אלו יעלם ד' מזוככים וקרובים אליו ית', אבל מי שאמונתו נפגמה דומה לנשמה שנתיסרה בגיהנם ר"ל ועוד הוסיפה שם חטא על פשע, ואחר איוזה זמן כשהיא רואה א"ע באותן החטאים, שואלת עצמה, מה הרעלתי בכל יסורי אם כל הוזהמא בי כבתחילה.

ו.

ובאמת מה מקום לקשיות ח"ו ולשאלות, הן אמת שיסורים כמו אלו שאנו סובלים עתה באות רק אחת לכמה מאות שנים, אבל מ"מ איך זה נרצה להבין את מעשי ד' אלו, ולהפגם ח"ו כשלא נבין אותם. אם גם קלח אחד של עשב שעשה ד' לא נבין, ומכש"כ שנפש לא נשיג וכש"כ את מלאך וכש"כ את דעתו ית', ואיך זה נרצה בדעתנו להבין מה שהוא ית' ויתעלה יודע ומבין, ולמה זה נפגם איש כזה מיסורים אלו כעת יותר מכל היסורים שעברו על ישראל מאז, למה כשלמד בפסוק גמרא ומדרש ושמע מצרות ישראל מאז ועד עתה לא נפגמה אמונתו ועתה נפגמה, כי אלו האנשים שאומרים שיסורים כמו אלו עוד לא היו לישראל טועים הם, בחורבן ביהמ"ק בביתר וכו' היו כמו אלו (*). ד'

ז.

(*) [הג"ה: רק כהצרות שהיו ער שלהי רשנת תש"ב היו כבר, אבל כהצרות משונות, ומיתות רעות ומשונות, שהרשו הרשעים הרוצחים המשונים עלינו בית ישראל, משלהי תש"ב, לפי ידיעתי בדברי חז"ל ובדברי הימים אשר לישראל בכלל, לא הי' כמותם, וד' ירחם עלינו ויצילנו מידם כהרף עין. — יום ועש"ק י"ח כסליו תש"ג. המחבר.]

ח.

י. ירחם ויאמר די לצרותנו ויושיענו תיכף ומיד מעתה ועד עולם, הטעם שאיש כזה נפגם באמונתו מיסורים של זמננו יותר, הוא משום שעצמותו ויסוריו נוגעים לו יותר, הן אומר האיש שרק מפני שרואה אנשים מזולתו מעונים כ"כ נרתע, והאמת הוא שדואג ומצטער על יסורי אנשים זולתו מישראל אבל מ"מ בתוך תוכיותו התפעלותו היתירה עד כדי להפגם ח"ו ולהקשות קשיות הוא מפני שמתירא שגם הוא ח"ו לא יגיע אל המצב הנורא שרואה בזולתו, והוה הדבר שאמרנו שצריכים למסור את נפשו ועצמותו ונגיעותיה, ואז לא תפגם אמונתו ויאמין באמונה שלימה שהכל בצדק ובאהבת ד' לישראל.

י. ולפי מצבנו הקטן אפשר זהו רמז הענין שתלמידי ר"ע שאלו אותו רבינו עד כאן והשיב להם כ"י הייתי וכו' בכל נפשך וכו', שעפ"ס נודעת קושית העולם וכי שייך שתלמידיו הק' ישאלוהו עד כאן, והא כל איש ישראל מוכן למסור נפשו לד', וכן נבין נא למה השיב להם מעצמו כל ימי הייתי מצטער וכו' ולא ענה להם את הפסוק בלבד, בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נשמתך, ולהגיד אפשר מרמז למצבנו שתלמידיו שבאמת הצטערו כ"כ על מיתת רבם המרה, עלה בלבם שאלת כשה רבינו זו תורה וזו שכרה, יראו שח"ו לא ירהרו ולא תפגם אמונתם מזה, ורצו שרבים החזק באמונתו הגדולה ידבר עמהם איזה דיבורים ועי"ז ישפיע בהם אמונה, ושאלוהו רבינו ע"כ, ר"ל רבינו יבוא עד כאן למצב של הריגה ובאופן מר כזה, ואפשר שלכן לא פירשו את שאלתם באר היטב רק ברמז רבנו ע"כ, מפני שכבר אמר ד' למש"ר על זה שתוק, ור"ע הבין שכונתם שישפיע בהם מאמונתו, לכן דיבר להם מעצמו ומדרגותיו כל ימי הייתי וכו', ועכשיו שבא לידי וכו'.

י. והנה אז שלא היתה הגזרה רק על עשרה הר"מ בלבד, לכן בקשו התחזקות אמונה ע"י שידבר עמם ר"ע, משא"כ עתה שהגזרות רעות הם על כל ישראל ח"ו, אז מהן בעצמן צריכה אמונתנו להתחזק, כי נודע מהרב זצוק"ל שלכן גם איש הפחות מישראל מוכן למסור נפשו לד' בעת נסיון, אף שלהתחזק על יצרו קשה לו, מפני שבאים אז לכבות את ניצוץ נשמתו בכפירה ר"ל ועי"ז מתחזקת ומתגברת כנודע, לכן אילו הי' כ"א נותן אל לבו שלא על שגזלנו ולא על שעשינו רע לשום אדם

י. ג. אנו נרדפים, רק על שאנו ישראלים, דבוקים באלקינו ובתורתנו ית', ולא די להם לשונאינו לכבות ניצוץ האלקית לבד אשר בתוכינו, רק את שניהם יחד רוצים לכלות, את גוף ונפש איש הישראלי, כי אז אדרבה היתה אמונתנו ואדיקתנו בו ובתורתו מתחזקת, אבל כיון שרק את צרותינו הגופניות אנו מרגישים, וכי תכלית כל הצרות הוא ד' והתורה אינם נותנים אל לב, לכן עוד נחלשת אצל פרטים האמונה.

י.ד.

והנה גם היונים רצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חקי רצוניך ועשו זאת ע"י צרות ויסורים שגרמו לישראל כמ"ש ביוסיפון, וגם ע"י חכמת יונית שהתפשטה בין ישראל, עד שאמרו לישראל כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל כנודע ממדרש (תנחומא סוף פ' תוריע), אבל ישראל ידעו או שתכלית כל יסורי הגוף שגרמו להם, תכליתם הוא להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חקי רצוניך וע"ז דאגו והיא היתה עיקר צרתם, לכן ע"ז נתחזקה אמונתם יותר והושיעם ד' בוכות האמונה, וזה כשעמדה עליהם וכו' להשכיחם תורתך וכו' ואתה וכו' עמדת להם בעת צרתם, מפני שאצל ישראל להשכיחם וכו' הי' עיקר צרתם לכן עמדת להם והושעת אותם.

The Children of Izieu

In 1944 the Nazis from Lyon sent two vans to the French village of Izieu. Their Mission: to exterminate the children of an orphanage known as La Maison d'Izieu.

The sleepy village of Izieu lay overlooking the Rhone river between Lyon and Chambéry in central France. Refugees from Herault were the first arrivals at the Children's home and their Jewish identity was kept secret by the staff. The children, aged between four and seventeen, felt safe and secure, supervised by seven adults. Often one of the young boys entertained his companions by making movies, paintings on transparent paper and scrolled past a lighted box. However, on the morning of April 6, 1944, as they all settled down in the refectory to drink hot chocolate, three vehicles, two of which were lorries, pulled up in front of the home. The Gestapo, led by the 'Butcher of Lyon' Klaus Barbie, entered the home and forcibly removed the forty four children and their seven supervisors, throwing the crying and terrified children on to the trucks like sacks of potatoes.

Of the forty-four children kidnapped by the Nazis in Izieu, not a single one survived. Of the supervisors there was one sole survivor, twenty-seven year old Lea Feldblum. When the children from Izieu arrived in Auschwitz on April 15, 1944, Léa led the column of children to the selection point. When she informed the SS that these children were from a home, she was ruthlessly separated from them and sent to the prisoners' camp.

20. Liliane Gerenstein (Letter to God)

God, How good You are, how kind and if one had to count the number of goodnesses and kindnesses You have done, one would never finish. God, It is You who command. It is You who are justice, it is You who reward the good and punish the evil. God? It is thanks to You that I had a beautiful life before, that I was spoiled, that I had lovely things that others do not have. God, after that, I ask You one thing only: Make my parents come back, my poor parents protect them (even more than You protect me) so that I can see them again as soon as possible. Make them come back again. Ah! I had such a good mother and such a good father! I have such faith in You and I thank You in advance.

21. The Righteous Sir Martin Gilbert (Rivka's Account)

".. I had my daughter in my arms and ran after the truck. There were mothers who had 2 or 3 children and held them in their arms - running after the truck. We ran all the way. There were those who fell - we were not allowed to help them rise. They were shot right there, wherever they fell. When we reached the destination, the people from the truck were already down and undressed - all lined up. All of my family was there. This was some 3 km from our village. There was a kind of hillock. At the foot of this little hill, there was a dugout. We were ordered to stand at the top of the hillock and the 4 devils shot us - each one separately. They were SS men - the 4 of them. When I came to the place, we saw people naked lined up. But we were still hoping that this was only torture. Maybe there is hope - hope of living. One could not leave the line, but I wished to see. Is there anyone down below? I turned my head and saw that some 3 or 4 rows were already killed - on the ground. There were some 12 people amongst the dead.

I also want to mention that my child said while we were lined up in the ghetto, she said, "Mother, why did you make me wear my Shabbos dress? We are being taken to be shot!" And when we stood near the dugout, near the grave, she said, "Mother, why are we waiting? Let's run!" Some of the young people tried to run, but they were caught immediately, and they were shot right there. It was difficult to hold on to the children. We took all children not ours, and we carried - we were anxious to get it all over - the suffering of the children was difficult. We all trudged along to come nearer to the place and to come nearer to the end of the torture of the children. The children were taking leave of their parents, and parents of their elder people. We were already undressed, the clothes were removed and taken away.

Our father did not want to undress ... We were driven up to the grave. When it came our turn, our father was beaten. We prayed, we begged with my father to undress, but he would not undress, he wanted to keep his underclothes. He did not want to stand naked. Then they tore the clothing off the old man and he was shot. I saw it with my own eyes. Then they took my mother and shot her, too. And then there was my grandmother, my father's mother, standing there, she was eighty years old and she had two children in her arms; and then there was my father's sister. She also had children in her arms and she was shot on the spot with the babies in her arms.

Finally my turn came. There was my younger sister - and she wanted to leave. She pleaded with the Germans. She went up to the Germans with one of her friends, they were embracing each other. He looked into her eyes and shot the two of them. They fell together in their embrace, the two young girls - my sister and her young friend. Then my second sister was shot and then my turn did come. We turned towards the grave and then he turned around and asked, "Whom shall I shoot first?" We were already facing the grave. The Germans asked, "Who do you want me to shot first?" I did not answer. I felt him take the child from my arms. The child cried out and was shot immediately. And then he aimed at me. First, he held onto my hair and turned my head around. I remained standing. I heard a shot, but I continued to stand and then he turned my head again and he aimed the revolver at me and ordered me to watch and then turned my head around and shot at me. Then I fell to the ground into the pit amongst the bodies - but I felt

nothing. The moment I did feel, I felt a sort of heaviness and then I thought "maybe I'm not alive anymore - but I feel something after I've died".

I thought I was dead, that this was the feeling that comes after death. Then I felt that I was choking; people falling over me. I tried to move, and felt that I was alive and that I could rise. I was strangling. I heard the shots and I was praying for another bullet to put an end to my suffering, but I continued to move about. I felt that I was choking, strangling, but I tried to save myself - to find some air to breathe, and then I felt that I was climbing towards the top of the grave above the bodies. I rose and I felt bodies pulling at me with their hands, biting at my legs, pulling me down, down. And yet, with my last strength, I came up on top of the grave, and when I did, I did not know the place, so many dead bodies were lying all over, dead people; I wanted to see the end of this stretch of dead bodies, but I could not. It was impossible.

They were lying, all dying, suffering; not all of them dead, but in their last sufferings, naked; shot, but not dead. Children crying "Mother" and "Father"; I could not stand on my feet ... the Germans were gone. There was nobody there. I was naked, covered with blood, dirty from the other bodies - with the excrement from other bodies which was poured on me .. I was wounded in the head .. I have a scar to this day from the shot by the Germans .. and yet somehow, I did come out of the grave. This was something I thought I would never live to recount.

I was searching among the dead for my little girl and I cried for her - Malkeleh was her name - "Malkeleh!" "There were children crying "Mother!", "Father!" - but they were smeared with blood and one could not recognize the children. I cried for my daughter.

... There was another woman crying, "Pull me out from amongst the corpses! I am alive! Help!" "We were thinking how we could escape from this place. The cries of the woman, "Help! Pull me out of the corpses!" We pulled her out. Her name was Mikla Rosenberg. She asked us to take her out, to free her, but we didn't have the strength - and thus we were there all night, fighting for our lives, listening to the cries and screams - then all of a sudden, we saw Germans, mounted Germans - we did not notice them coming in because of the screams and the shouting from the bodies around us.

The Germans ordered that all the corpses be heaped together into one big heap and with shovels they were heaped together, all of the corpses, amongst them many still alive - children running about the place. I saw them. I saw the children. They were running after me, hanging onto me. Then I sat down in the field and remained sitting with the children around me - the children who got up from the heap of corpses. Then Germans came and were going around the place. We were ordered to collect all the children, but they did not approach me and I sat there watching how they collected the children. They gave a few shots and the children were dead - they did not need many shots - the children were almost dead.

They all left - the Germans and the non-Jews from around the place. They removed the machine guns and they took the trucks. I saw that they all left, and the four of us - we went onto the grave - praying to fall into the grave -even alive, envying those who were dead already and

thinking "What to do now?" I was praying for death to come, I was praying for the grave to open up and to swallow me alive. Blood was spurting from the grave in many places - like a well of water. When I pass a spring now - I remember the blood which spurted from the ground - from the grave. I was digging with my fingernails, trying to join the dead in that grave. I dug with my fingernails, but the grave would not open - I did not have enough strength. I cried out to my mother, to my father "Why did they not kill me? What was my sin? I have no one to go to!". I saw them all being killed. Why was I spared? Why was I not killed? I remained there, stretched out on the grave, 3 days and 3 nights.

22. Eyewitness Auschwitz (Filip Mueller)

In a corner next to the gate I noticed a young woman and her child. Her lips tightly pressed together looked like a scar. She gazed at her small daughter then, stroking her, she slowly undressed her. Older children, as alarmed as their parents, began slowly to take off their clothes. Meanwhile the representatives of the SS hierarchy stood on the earthworks which had been thrown up on the roof of the crematorium. From there they had a bird's eye view of what was going on. At first they did not intervene, leaving everything to their minions. But the alarm and disquiet of the people grew apace as did their fear of the danger they could sense: they were taking off their clothes with great deliberation in order to gain time.

The brutal conduct of the SS surpassed their worst fears. They felt instinctively that they were in great danger and began to talk among themselves. In the yard there was a humming as in a beehive. Once it dawned on the SS men that their brilliant plan of deception was in jeopardy they flung themselves wildly into the crowd, wielding their truncheons indiscriminately and yelling: *'Come on, come on! Get undressed! Faster, faster!'*

The effect was startling. The brutal action of the SS men had completely unnerved the people. They were confused, frightened, unable to communicate with each other and incapable of thinking. As the SS men persisted in their rampaging, the crowd was seized by panic. Even their passive resistance was now broken and they did what was being beaten into them again and again: *'Come on! Get undressed! Come on! Faster! Get a move on!'* Men, women and children were now tearing their clothes off, helping each other to dodge the blows, and in no time at all they were all standing there naked, each with a small heap of clothes piled in front of them. Once again I watched the young mother in the corner by the gate. Carrying her child on her arm she, too, was now undressed. She was not ashamed of her nakedness, but the premonition that perhaps she had undressed her child and herself for the last time put her into a state of helpless submission to God's will.

Introduction by the Kaliver Rebbe, shlita

It is impossible for anyone to put into words the full extent of the Holocaust. Not even a portion of it can be fully described. Nor do we understand the meaning of the Holocaust; neither great scholar nor simple Jew can really comprehend it. Clearly it was a divine decree – one we pray will never be repeated.

Before I relate some of the events of that awful period, I must first tell the reader that all I say will be only a drop from the ocean. Still, I hope that this drop will open the reader's heart.

The very first thing I wish to do is to declare, “*Shema Yisrael!*” As the Midrash says, “‘Hear, Yisrael’ – listen, Yaakov Avinu! ‘Hashem, our God’ – He is the One and only God.’” Our hearts will never accept any other god than the Creator of the universe.

I do not think that even the angels in Heaven believed that after all the calumnies against *am Yisrael* during the Holocaust, and after all the bloodshed and the agonizing deaths of millions – that after all this the Jewish people would still stand forth as the torchbearers of faith in God, declaring, “Despite it all, we have not forgotten Your Name!” With perfect faith we still shout from the depths of our hearts, “*Shema Yisrael!*”

I will never forget the sight that met my

eyes when we came to Auschwitz, three days before Shavuot. I saw revealed before me the eternal core of *am Yisrael*, unquenchable even though all of the forces in the universe strive against it.

We were surrounded, each group of a thousand, by electrified barbed-wire fences. One touch would kill a man on the spot. We went out in the morning and saw men struggling to reach some object. I did not know what was happening, so I asked and was told that beyond the electric fence someone had spotted a page of a *machzor* with the *Akdamus* printed on it, and the men were trying to reach through the fence and get hold of it.

I lifted my eyes to Heaven and said, “Master of the universe, who is like Your people, Yisrael? They are a unique nation on earth!” I wonder if such a sight had ever been seen before: Jews in such a terrible situation, with death staring them in the face, yet at that very moment their faith moved them to risk their lives to get a single page of praise to Hashem.

It seems to me that such incidents (and thousands of such events occurred during the Holocaust) should be capable of destroying the power of the Heavenly adversary and of awakening mercy in Heaven for all of Yisrael.

At one point I was transferred to the

24. Shema Yisrael: Testimonies of Courage, Devotion and Self-Sacrifice

When I was in one of the forced-labor camps, the Nazis ordered me, as a form of abuse, to take a wagon loaded with garbage and drive it in the middle of the night to the neighboring camp several miles away. It was a black and moonless night, and there was no defined road leading to the other camp. “And,” they warned me, “if you don’t get there by daybreak, then...”

Since there was no choice, I drove the wagon. After I had gone only a short way, the wagon overturned on the bumpy terrain. I sat on the ground and took stock of my situation. I was far from my family, far from my home, far from my friends – everything was far away. But a moment later I

pulled myself together and reminded myself, *The Master of the universe is still with me, right next to me. There is no place that is without Him.*

I remembered a *yom tov* melody we used to sing in our house, and the tears began to flow. I sang and I wept. I can honestly say that I wish people would cry like that on Yom Kippur. To this day I do not know how it happened; beyond any shadow of a doubt, it was the all-powerful Hand of Hashem that did it. The wagon was back up on its wheels, the garbage was loaded back on top of it, and the wagon was moving toward its destination as if it was driving itself. I arrived at daybreak – it was daybreak for both my body and soul – and the villains could not believe their eyes.

Only faith and stubborn clinging to Hashem, only taking the example of the tzaddikim who walked in His way no matter what happened – that is what saved us in those days. I remember that when we arrived at the Warsaw Ghetto we were terrified. The first sight we saw there was a row of Jews hanging from a gallows. This view was arranged ahead of time in order to break our spirit.

OUT OF AFFLICTION

Lódz Ghetto, Shavuot

On Shavuot the men made a secret minyan in the storeroom. For security's sake they piled crates of merchandise up against the windows, which blocked the windows almost entirely. In that way no noise could be heard outside. In addition, the men went behind the clothing rack to pray, and the rack was so stuffed with cloth-

ing that it formed a soundproof wall.

Somehow or other word of the minyan reached a few people other than the storeroom workers, and more than twenty showed up for prayers. Their reception was tense, but in the end the extra people were allowed to stay. Gittele stood watch outside, and the men crammed into the far corner of the storeroom. Their white forms, wrapped in *talleisim*, brightened the gloomy room, which was lit only by a single candle.

They looked like figures out of a dream, shaken free from this world of ours. Their faces were pale, their burning eyes turned upward to the only address left to them. The murmur of their whispered prayers blended with the rhythm of their motions.

Ehrlich led the prayers. About a month ago his little daughter had died, and now two of his older children were lying in bed and slowly dying of tuberculosis. Ehrlich knew only too well what the inevitable future would be. "*Lo hameisim yehallelu Kah...* – Not the dead will praise God, nor all those who go down into silence," he read, his voice shaking. "*Min hameitzar karasi Kah* – Out of affliction I called God." The white-wrapped figures accompanied his broken voice. "*Ana Hashem hoshia na* – Please, God, please save us!"

Starkman looked around him. It seemed to him that all those hands holding prayer books were actually stretched toward Heaven. The whispers turned into flames; the hands, many hands, clutched at the Throne of Glory. Surely God had no alternative but to grant their prayer?

Sarah Selor-Auerbach,
Lu Yehi Boker. nn. 137-38

A UNIQUE PEOPLE

Bergen-Belsen, Pesach 5704

It was Shabbos afternoon, and hundreds of Jews were returning from work, exhausted and starving. At the entrance to the camp the German guards were waiting to count them. My father was late – he even missed leading the afternoon prayers for us. When his absence was noticed by the guards, we were called out for punishment and made to stand at attention for several hours by the gateway.

We stood there, worn out and broken, while an SS guard on the watchtower made sure we stood at attention, without moving a muscle, until the end of his shift. As he climbed down from the tower, everyone shuddered to think what might be coming now. But he just walked past us and went into the camp offices. Relief washed over us all. We could stand at ease now and even exchange a few words.

Suddenly my father surprised us all by calling out in a sweet tune, “*Ashrei yoshvei veisecha...*” – the beginning of the afternoon prayers. Section by section he went on, and we answered after him: “*Yisgadal v’yiskadash...a redeemer will come to Zion.... Who is like Your people, Israel, a unique people on earth?*” Mr. Levi van Levann, who had run the burial society of The Hague, said to me later that he had never heard such prayers in his life.

Y. Emanuel, *Yesupar L’Dor*, pp. 123–24

27. Shema Yisrael: Testimonies of Courage, Devotion and Self-Sacrifice

FIFTY LASHES

Courageously the boy kept his mouth shut. The murderous blows of the whip did not defeat him. He kept silent and bore his punishment proudly. We were counting the blows. Fifty. Yes, fifty lashes. But it was the *stubenältest* who was defeated in the end. When the lashes were all given, the boy still kept his pride and did not let a sound out of his mouth. The infuriated Nazi walked away, routed, shamed.

Later, as I lay on my bunk in the boys' block of Auschwitz, I saw the *stubenältest* coming with a length of rubber hose in his hand, preparing to beat someone. I jumped up to see who it was going to be. The *stubenältest* ordered one of the boys to get down from his bunk. He came down and bent over, and the Nazis began to beat him.

We counted the blows. The boy neither wept nor groaned. Twenty-five blows, forty... The Nazi flipped the boy over and beat him on his head, on his legs. A boy of fourteen, no more. And he made not a sound.

When he had finished his course of fifty lashes, the Nazi stormed out of our block. We picked the boy up and saw a huge red mark stretching across his forehead, the mark left by the rubber whip. When we asked him what he was beaten for, he answered, "It was worth it. I brought my friends some siddurim to pray from." This courageous lad said no more. Without a sound he got up and climbed back into his bunk.

Chana Eibeschütz-Eilenberg,
HaIshah BaSho'ah 7:99

28. Shema Yisrael: Testimonies of Courage, Devotion and Self-Sacrifice

RIFLE BUTTS AND PRAYER

Rosh HaShanah 5704

Chaimke, the youngest among us, stopped his prayers in the middle. The thug had slammed his rifle butt on Chaimke's head, and his sweet voice was cut off by an unfathomable rage of evil.

It was Rosh HaShanah in the fall of 1943, in Auschwitz. In the SS cellars, dozens of us Jews were standing before our Creator in prayer – we were truly “crying out from the depths.” The holy words streamed like driving rain, pounded like white-hot hammers, struck through our minds.

“All Your creatures will fear You.”

“They will all become one union to do Your will.”

“We are pouring our hearts out, and I am trembling.”

As we worked that day, the thug *Unterscharführer* Dietrich scanned the face of every Jew in his group. No use. Though he knew how to tell Jewish expressions during the Days of Awe, and he knew that today was Rosh HaShanah, we had all learned how to hide our feelings. We put on cold, apathetic expressions and made not a sound.

Dietrich was born and raised in a mostly Jewish neighborhood, in Siebenbergen. He knew something was up. He walked about all day, sniffing in every corner like a wild animal hunting its prey. We did not let him notice anything.

Only young Chaimke had never learned the art of facial camouflage. While we pressed the sheets for the murderers' beds, he began quietly humming a melody from the prayers. He drifted off into another world and let a sheet get burned, along with half of his hand, without feeling a thing.

The thug leaped out of the corner where he had been lurking, fury filling his face. He brought his rifle butt down on Chaimke's head. And so Chaimke's prayer was interrupted in the middle, and nothing was left but a dying sigh that went wafting off to seek the redemption.

Yehudah Rasmiwesz (Nachshoni), *She'arim*

TELL THE WHOLE WORLD

Summer 5704

Meeting the tzaddik Reb Shalom Eliezer of Raczfert at the beginning of the summer of 1944 was one of the most awe-inspiring experiences I had at Auschwitz. I was one of the *Sonderkommando*, and I will never forget that meeting until my dying day.

I was working that day as usual in the entry hall of the crematorium, helping the victims undress, when an old man stopped next to me, stared at me, and asked, "My son, where are you from?"

"From the Krakow district," I told him.

"Krakow?" the old man repeated slowly. "My brother, Reb Yeshayale Czechower, lives there."

I shuddered. I realized that this old man standing before me was the tzaddik Reb Shalom Eliezer of Raczfert, the son of Reb Chaim Sanzer. All the same, I had no time for conversation in these terrible moments. Soon the airtight doors would be sealed and then...

"Rebbe," I said hurriedly, "say the *vidui* fast. These are your final moments. Quickly! Please, put on some clothes and pray for us. For God's sake, do it quickly!"

I helped him put on his tzitzis, and he said the confession, concentrating on every word while he sobbed. Afterward he took

both of my hands in his and told me, with great emotion, words I will never forget: "You, my son, will be granted the privilege to survive. You will be left alive. But I have one request to make of you. Please remember and tell the whole world what these evil men did to us. Tell them!"

I got out fast, literally at the last moment before the heavy steel doors clanged shut.... From within awful cries began to burst forth as Jews choked to death. To this very day I hear the Rebbe's cry: "My son, tell the world. Tell them!"

Testimony of Rabbi Yehoshua Rosenblum,
Haifa, in *BeEmunah B'Chessed U'veRachamim*,
by Moshe Porat, pp. 62-63

*FINDING THE CHILDREN

Poland, end of the war

The rabbis told the abbot, "We will come at the children's bedtime." The abbot did not bother to hide his contempt. His thoughts could be read clearly: "Do these rabbis think that two or three minutes, before the children fall asleep, will suffice to tell which ones are Jewish?"

According to the information the rabbis had gathered, there had to be dozens of Jewish boys and girls in this monastery. When their parents were deported to the death camps, these children had been handed over to the church for safekeeping. The abbot knew perfectly well which children were Jews and which ones were gentiles. Now, however, he refused to give back a single child unless the rabbis could present sure proof that the child was Jewish. He

was certain no such proof was left among the ashes.

The rabbis knew different. At the hour agreed upon they strode into the children's dormitory, with Rabbi Silver from America and Rabbi Gorfinkel from England in the lead. The abbot was waiting for them with a small, mocking smile. He was confident no children would be leaving today. No documents had survived the flames. Everyone knew that....

Young eyes peered silently from every side, watching as a bearded figure climbed up and stood on a small chair in the middle

of the room. Then, in the silence, his voice rang out, uttering just six words: "*Shema Yisrael Hashem Elokeinu Hashem echad!*"

Suddenly sobs came from every direction. Thin voices cried out: "Mama, Mama!" Tiny forms jumped from the beds: "Mama, Mama, where are you?" Never had they forgotten the good-night kiss on the forehead and the whispered words, the last thing they heard every night: "*Shema Yisrael...*"

The abbot hung his head in shame, knowing he was defeated. These children were homeward bound at last.

Meraveh LaTzamei weekly, no. 1087

(Shema 5756)

כמו שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב'

עליו גם הם נבחרו נחמנו וזה אל זה שואלים, איה אל אלים, אנה, שוכן מעולים רחם על שארית צאן מרעיתך המובל לשבח כצאן פבחה.

ו**ככה** התאספו על המגרש הזה כל יושבי הגניזו שמנו אז כשלושים אלף איש שחיכו להופעתו של אחד מהמרצחים הגרמנים, שהיה ידוע לשמצה בשם רוקא, הוא היה הסעלקקטור ממעם הנסמפו ובידו ניתן הגורל של כל יהודי הגניזו כחומר ביד היוצר ברצותו מהיה וברצותו ממותה.

ואז במעמד זה ניגש אלי ר' אליהו מווארשא הי"ד, אחד מהפליטים שנמלטו מווארשא לליטא בחפשו מפלג לנפשו, אבל נפל מן הפח אל הפחת, שהרי גם לליטא הגיעה ידם הפמאה של הנאצים שאסרה לכלות את ישראל, ומכיון שהיטב הכיר את דרכם של הרשעים הללו, הוא ידע שחלק גדול מהנצבים על המגרש הזה יספה ולא יוכח לראות את אור החיים עלי אדמות כי מחר למועד הזה יוצאו אלפים להורג, — הוא שאל אותי מהו נוסח הברכה שעל מקדשי שמו יתברך מוטל לברך, האם עליהם לברך אקב"ו, "על קדש השם" — לפני מותם, או עליהם לברך אקב"ו, "לקדש את השם", והוא אמר לי, כי הוא רוצה לדעת בעצמו איך לברך, אם ה"ו יניע לידי כך, ומלבד זאת הוא רוצה לקיים מצוה, אולי האחרונה בימי חייו, והיא, לעבור בין הפקודים למות וללמדם כדת מה לעשות אם תגיע שעתם האחרונה ולזכותם שיברכו את הברכה כפי הדין.

תשובתי: בספר יוסף אומץ אות תפי"ג מובא נוסח הברכה שמוטל על מקדשי השם לברך, ונוסח הוידוי של מו"ה אשר מק"ק פרינקפורט שקידש את השם וזהו: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קידשנו במצותיו וצונו לאהוב שם הנכבד והנורא והיה והזהה והעתיד להיות בכל לבנו ובכל נפשנו ולקדש שמו ברבים ברוך אתה ה' מקדש שמו ברבים ואחר כך יאמר שמע ישראל וימסר צוואיו על קדושת שמו."

ובשלישית שער תאוותיו סוף אות א' כתב שיש לברך בנוסח זה: "ברוך אתה ר' אקב"ו לקדש שמו ברבים", כדן תרבה מצוות עשה שמברכין

סימן ד'

ברין נוסח ברכת קידוש השם.

שאלה: מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה על חללי בת עמי, שנהרגו נסבחו ונשרפו על קידוש שמו הגדול על ידי הרשעים הגרמנים ימ"ש, ובזכרי את "היום השחור" — כפי שיהודי גיטו קובנו כינו את היום המר והנמר, יום ה' לחודש מרחשון תש"ב — נפשי עלי תתמוג ולבי נמס בקרבי על הרג אנשים נשים וטף, זקנים עם נערים, יונקים ועוללי ספוחים כוריעות אמות רחמניות, כולם נספו בידי האויב אשר לא ידע רחם, הרג ולא חמל ורווח דם נקיים מהורים וקדרושים.

אז כיום ההוא יצא הצו מהנאצים האורדים שעל כל יושבי הגניזו בלי שום יוצא מחלל מוטל להתייב ב"מגרש הדמוקרטי" (דעמאקראטיע פלאץ) שבתוך הגניזו לשם סקירה על יד הגרמנים, וכל שלא ימלא אחרי הצו הזה וישאר בביתו אחת דתו להמית. אין לשער ואין לתאר את גודל הפחד והבהלה שאחזו את יהודי הגניזו, כולם ידעו שכיום זה יוכרע גורלם אם לשבט או לחסד, וכולם יעברו תחת שבט הבקורת של מטה החובלים והועם של הרוצחים שיחריצו את משפחם לחיים או למות.

בתי הגניזו התרוקנו מיושביהם, הורים הובילו את ילדיהם הקטנים ובנים תמכו ומעדו את אבותיהם הזקנים שהלכו על משענתם, חולים ותשושי כח נישאו על ידי בני משפחתם, כולם הלכו הלוך ילך ובכה למגרש הוועות, קולות הכביה והתאניה ואניה בקעו את האויר תנות לא אוכל את קולות השבר היגון והאנחה שנשמעו מכל צד, לא ידענו מה בסופנו אבל אחת ידענו נגורנו ואברנו.

ויום זה היה יום סגריר וסופה הגשם והשלג נתכו ביחד מן השמים כאילו יושבי סרום בשמי ערכות מלאכי מעלה משרתי אל

כח

41/36/10

(5)

על קיומו, ועייש שכתב גם כן הטעם למה מברכין "לקדש" ואין מברכין "על קידוש", שהטעם הוא כמו שכתב הריב"א שכל מצוה שאפשר לעשות על ידי שליח יש לברך בעצמי אבל מצוה שהיא צריך לעשות בגופו ואי אפשר לעשותה על ידי שליח יש לברך בלמ"ד. ועיי' ברא"ש וברין שכתבו שכדברי הריב"א משמע קצת מסבירת המלמד, ונראה מדבריהם שהם מסכימים עם סברא זו. עייש שהתירו בטוב טעם ודעת מה שהקשה על הריב"א מנוסחו של איזה ברכות. וקידוש השם הלא מצוה שהוא עושה בגופו ולכן צריך הוא לברך עליה בלמ"ד. עייש היטב בשליח.

ועיי' במ"ס סימן קנ"ז סק"ז שהביא את דברי השליח שיש לברך בנוסח זה ומצאתי ב"כ בריקנטי סימן ע' שכתב בהשליח ולפי דברי הרק"ה דס"ל שכל דבר שבן נח מצווה אין מברכין יהיה תלוי בפלגותא דרבנא. היינו רש"י תוס' ורמב"ם, אם כן נח מצווה על קידוש השם.

(K)

ומכל זה הוריתי לו שלפי דעתי יש לברך כפי הנוסח של השליח היינו "ברוך ה' ה' אקב"ו לקדש שמו ברבים" וכך בדעתי לברך.

(H)

והקדוש הזה ר' אליהו הי"ד שנה ושילש את הנוסח הזה של הברכה ולימד גם ליהודים אחרים שתאז ברכה זו משוגגת ומתורדת בניהם כדי שידעו איך לברך לכשתגיע שעתם היו למות מות קדושים.

ואתרי' איזה זמן בא אלי שוב הקדוש הנ"ל וסיפר לי שגם הגאון ר' אלחנן וואסערמאן הי"ד גם הוא לימד את בנו והרי"ג ר' נפתלי הי"ד שגם הוא היה שם, את נוסח הברכה בהשליח ואמר לו את זה בשם מרן רבנו האומץ חיים וצ"ל.

ואני גם כן שמעתי מנכדו של האומץ חיים הגאון ר' יהושע לעזריסאן הי"ד שהיה גם כן בגיטו שכך שמע מהאומץ חיים וצ"ל בהיותו ברומניא בזמן המלחמה העולמית הראשונה בעת שהשתוללו ברוסיה מחנות המרצחים של פעטלורא. מאכנא ועוד שהרגו ביהודים, שיש לברך את הברכה כפי הנוסח של השליח.

סימן ה'

בגדי הקדושים שהוציאים הפשיטו מעליהם לפני מותם אם מותרים הם בהנאה.

שאלה: אחרי היום המר והנמהר, יום ה' מרחשון תש"ב, יום המבחן הגדול שרב הסבחים הגרמני מורעו של עמלק הכריע לשבח כרעבה מאחינו הקדושים במספר התשיעי, גיא ההריגה של יהדות קובנה, בא אלי ר' אליהו צ'דיקוב הי"ד שהיה אחד מעובדי הכפיה בגדוד העבודה שהיה נקרא "יארדאן בריגאדע", וסיפר לי שבמקום עבודתם במספר התשיעי ישנו מחסן בגדים מבגדי הקדושים שהגרמנים הפשיטו מעליהם לפני שהרגום, וכיסי הבגדים הללו מלאים מכתמים אישיים ותמונות ושאר הפצים קטנים הרגילים להמצא בכיסי אנשים כך שאין ספק שהבגדים הם בגדי החרוזים, ולא עוד אלא שרבים מצאו בין התמונות, תמונות קרובותם ויקריותם מחמלי-נפשם, אח הכיר את תמונת אחיו וכן את תמונת אמן, אולם הבגדים היו נקיים מכל לכלוך של דם, דבר שהוכיח שהרוצחים פשטו את בגדי התללים לפני שהרגום, ושאל אותי ר' אליהו הנ"ל האם הבגדים הללו מותרים בהנאה או לא.

(3)

תשובה: בתשובות הישנות של ה"ח סימן קי"ב תעלה להלכה בדבר בגד

של מת שהעצבים הפשיטו מגופו של המת ומכירתו וירשי המת פזו את הבגד מיד הלוקח, והעלה הבי"ח שבגד זה אסור בהנאה, ומשמע מדבריו שכל עיקר הטעם הוא מפני שהעצבים הפשיטו את הבגד מגופו של המת לאחר מותו, אבל אם היו מפשיטים ממנו את בגדו לפני שמת בדרך שהבגד היה מותר בהנאה.

(2)

לכן בנידון דידן שהרוצחים הפשיטו את בגדי ההללים לפני שהכריעו למות שהיה אין למצוא על הבגדים הללו סימן של דם, בודאי שהבגדים הללו מותרים הם בהנאה, ונגז אחד מהניצולים שבהמלחמה ה' עליו

לא

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב' לב

הצליח להתחמק מבין שורות המומתים סיפר, שהגרמנים ציח על כולם לפשוט את בגדיהם מעליהם לפני שהמיתום, אם כן בודאי אין על הבגדים הללו דין של בגדי מת שאסורים בהנאה.

והנה במסי סנהדרין דף מ"ז ע"ב גרסינו: איתמר תאוצג בגד למת אביו אמר אסור ורבא אמר מותר. אביו אמר אסור והזמנה מילתה היא ורבא אמר מותר והזמנה לאו מילתה היא, עיי"ש.

ושם דף מ"ח ע"א גרסינו ת"ש החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר הרי זה לא יקבר בהו עולמית. התם משום כבוד אביו. ה"ז מסתברא דקטני סיפא רשביג' אומר אף החוצב אבנים לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בהו עולמית אי אמרת בשלמא משום כבוד אביו שפיר אלא אי אמרת משום הזמנה טווי לאריגה מי איכא למאן דאמר ע"כ עיי"ש.

ובשן-ע יריד סי' שס"ד סעיף ז' פסק: החוצב קבר לאביו וקברו במקום אחר לא יקבר בו הוא עולמית משום כבוד אביו אבל אבן אחר מותר ליקבר בו, והוא כהנא קמא דדוקא החוצב קבר לאביו ויש פוסקים שפסקו כרשביג' דאין החוצב אבנים לאביו הרי זה לא יקבר בהו עולמית.

ובספר שיבת ציון סי' נ"ח ראיתי שפסק באחד שהזמין מצבת אבן להעמיד על קבר אביו ולא איטתייע מילתא להליך המצבה לשם, ופסקו המצבה אסורה בהנאה משום כבוד אביו, עיי"ש שהעלה דמכש"כ הוא בבגדים שלבשוהו לקוברו בהם אף שלא נקבר בהם שאסורים הם בהנאה מפני כבוד אביו.

ובכרכי יוסף יריד סי' שמי"ט סי' ה' כתב, אם הלבישו תכריכין למת ומיראת העצבים הפשיטוהו דמותר לתת את התכריכים הללו למת אחר, ומשמע מדבריו דרך למת אחר הוא דמותר ליתנם אבל ליתנם לחי שישתמש בהם אסור.

ואם כן לכאורה גם בנידון דידן יש לאסור את הבגדים הללו בהנאה דומיא דחוצב אבנים לאביו לזה פוסקים דפסקי כרשביג', ודומיא דהך

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב' לב

דשיבת ציון שהמצבה שהזמין לקבר אביו אסורה בהנאה, ודומיא דהך דבבב"י יוסף דרך למת אחר מותרין התכריכין אבל לא לחי.

ונראה דנידון דידן לא דמי כלל לכל הנך, דאף הנך פוסקים דפסקי כרשביג' לא פסקי אלא משום כבוד אביו, דזה שייך רק בומנים מתיקונם כשעולם כמנהגו נוהג, אבל בשעה טרופה זו של נידון שאלתנו כשבחזק תשכל חרב ובחזרתיים אימה כשקנים בנו הכתוב סוכים היו חללי חרב מחללי דעב, עוני ומחסור, כשכלואי הגיסו לא היה להם בגד לעטוף בו את גופם כדי שלא לסבול מולצפות קור וזפור, בודאי שהקדושים הללו שנהרגו על קידוש השם אינם מקפידים שהגשוארים בחיים ישתמשו בבגדיהם כדי להגצל מוועות הקור ושלא יקפאו מכפור, ולא עוד אלא שכלי שום כל ספק הדבר יגרום להם קורת רוח מרובה שבניהם יוצאי תלציהם ישתמשו עם בגדיהם כדי לחמם בהם את בשרם, וגם אם יתורם אחרים שאינם שארי בשרם ישתמשו בהם גם על זה הקדושים המהורים הללו אינם מקפידים ללא כל ספק כאמור, ומהאי סעמא גם הך דשיבת ציון לענין אחר שהזמין מצבה לקבר אביו, אין לו שום שימכות לנידון דידן ופשוט.

וגם הך דינא של הכרכי יוסף אין לו שימכות לנידון שאלתנו, דשם הרי הזמנו התכריכין לצורך קבורת המת ולא עוד אלא שהלבישו בהם את המת, לכך ודאי אסורין הן בהנאה לחי, אבל בנידון דידן הרי אף פסע לא החמנו בגדי הקדושים הללו לצורך קבורתם, ומה שהקדושים הללו היו מלובשים בבגדים הללו בשעה שהגרמנים הובילום לטבח אין בהם משום כדי איסור, שהרי שידוע היו נוחלים חודים האדורים להעלים מקרבנותיהם התמימים את מזימת לבם ועד הריגע האחרון לא ידעו הקדושים שהם נהוגים למות בצפוחם לרחמי שמים וכפי שכללו לנו דבותינו וזכונם לברכה שאמלו חרב חדה מונחת על צוואר של אדם אל יתנאש עצמו מן הרחמים, גם ידוע שהגרמנים נהגים היו להפשיט מהצניגים למות את בדיהם לפני שהיו מכריעים אותם לטבח, ולכן בודאי אין לאסור את הבגדים הללו כי אף פעם לא החמנו הבגדים הללו לצורך קבורת הקדושים ולא היתה כאן הזמנה למת, ועיי' משר"כ בספרי שרית ממעמקים חלק א' סימן נ'.

לח שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב' לך

1) **תבנא** לרינא. הבגדים הללו מותרים הם בהנאה לשירי פליטי לחם החרב המתהפכת, לא רק ליוצאי יריכם של הקדושים הסתורים שמסרו נפשם על קדושת השם. אלא גם ליהודים אחרים, כי בודאי אין הקדושים הסתורים הללו מקפידים על כן ולא עוד אלא שנגרם להם על ידי זה קורת רוח מרובה בעלמא דקשט ונשמותיהם הקדושות הצרורות בצירוף הקיים מחדוין בשמאי בראותם ממרומים את אחיהם האומללים הנמוגים בצרה ובשביה מתכספים בבגדים הללו שהם התעטפו בהם בהיותם בחיים.

2) **ואל** נקמת ה' אלי נקמות יופיע להשיב גמול לרשעים שריכזו את עמו ועינו את גחלתו להרוג חסידים וישרים ולרצוח חמימים וטהורים וענינו תחינה כשידין בגוים מלא גזיות וראש מנהיג של עמלק ימחוק, ישרב עליו את אונו ויצמיחו ברעונו, ירדפוהו באף וישמידוהו פתחת שמי ה'.

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב'

לך

ודררי זה דומה ממש למה שכתב הפתחי תשובה סימן שס"ד סק"ו שאם נתנו מת בארון שלא היה לפי מדתו שהארון מותר בהנאה מבין

שהארון הזה לא היה לפי מדתו אינו נאסר שחרי אינו ראוי להקבר בו, וגם בנידון דין לא היו הבגדים הללו ראויים אף פעם להקבר עם הקדושים הללו מחמת פקודת הגרמנים להפשיט מהם את בגדיהם לפני הריגתם כאמור.

וכוראי טעמא לא דמי להא דאיתא בשו"ת ערוגת הבושם יר"ד סי' רמ"ט, בהרזו שהרגוהו בלי בגדיו אם צריכין לקבור את בגדיו ונעלו אף אותם שלא היה עליהם דם. עיי"ש שהביא את דברי הש"ך ביר"ד סי' שס"ד שיש לקבורם מספק, אולם זהו רק לכתחילה אבל בהנאה אסורים בכל אופן.

גם זה אינו דומה כלל לנידון שאלתנו, דשם הרי מיירי שהרגו גורג כשבגדיו היו עליו ורק לאחר שיצאה נשמתו הורידו את בגדיו מעליו ולכן שפיר פסק הש"ך שמספק צריכין הבגדים קבורה אבל בהנאה אסורין הבגדים בכל אופן אבל בנידון שאלתנו שבשעת ההריגה לא היו הבגדים על ההללים בגלל צו הצוררים ימ"ש כאמור, לכן בודאי לא רק שאין הבגדים צריכים קבורה אלא שמתריין הם בהנאה.

וכספר תשובה מאתבה ח"א סי' קס"ה נשאל, היכא שעשו ארון לצורך מת והיה קצר מלהכיל בו את המת הוזה שלמענו עשו את הארון, אם מותר ליתן בארון הזה מת אחר, עיי"ש שהשיב להיתר, ואפילו היכא שכבר הניחו את המת הראשון בתוך הארון הוזה ברחוק והוציאו אותו בגלל הדוחק הוזה גם כן מותר להשתמש בו לצורך מת אחר. אולם בספר הר"א אכל דף י"ט חלק ע"ליו כזה וסבירא ליה דכיון שאומניה לארון זה לצורך המת הוזה וגם שמוחו בתוכו אף שלא היה אלא לפי שעה, אף על פי כן נאסר הארון בהנאה דזה הוזה צר ואומניה, עיי"ש שציין את הר"ן בס"פ גמור הדין משיכ בשם רב אחאי ז"ל.

גם נידון זה אינו דומה לנידון שאלתנו שהרי שם כבר היה המת בארון שוהניחו בו לפי שעה, לכך סובר בעל ספר הר"א אכל שהארון אסור הוא בהנאה משא"כ בנידון שאלתנו שהבגדים לא היו על והללים הקדושים אף פעם לאחר מותם, כזה אליבא דכולי עלמא מותרים הבגדים בהנאה.

נח שאלות ותשובות סמנטיקם, חלק ב'

מכל הדין פסקתי שיש למהר ולקריע את בטן האשה האמולה הזאת שהומתה בידי מרצחים סמאים על לא עול בכפיה. בכדי להוציא את ולדה חי ולהציל נפש אחת בישראל, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

אולם לצערנו הרב לא זכינו לקיים את מחשבתנו הטובה לפועל כי הרוצחים האכזריים שניהלו בדייקנות גרמנית ספרי חיים ומתים, וניהלו חשבות מדוייקים מכל הקדושים שהומתו על ידם, הרוצחים הללו באו לגמור את מלאכתם האכזרית, היינו לרשום את שמה של האשה הזאת ולהכניסה בספר המתים כמנהגם, וכשבאו לבית החולים לשם מטרה זו, ומצאו את הילד שהוצא מבטן האשה המתה, כשראו זאת בערה בהם חמתם ואחד מהרצחים תפס את הילד הרך והה נפץ את ראשו באבני הקיר של חדר בית החולים. אי לעינים שראו זאת, זכור ה' לבני האכזרים הללו ולבני בניהם את ימי הרעה הללו, אשרי שישלם להם את גמולם שגמלו לנו, אשרי שיאחו ונפץ את עולליהם אל הסלע.

אם מותר להכניס עצמו לסכנה בגלל תורה ותפלה בצבור.

סימן י"א

שאלה: ביום י"ג אלול תש"ב הוציא הצר הצורך הנאצי ימ"ש את הצו שאסור ליהודים כלואי הגיטו לברך את ה' במקלות ולהתאמץ בבתי כנסיות ובתי מדרשות לתורה ולתפלה ולעוקץ לה' בצר להם ולהפיל לפני תחינה שיעזור להם וישיע לחלץ נפשים מן המיצר ולפדותם מרדת שחת.

כלואי הגיטו שבורי הלכ וגדכאי הרוח, רצוני הנקף ומרי הנפש אחרי יום של עבודת כפיה מפרכת נהגים היו לנשות את עמלם בהתאמץ במקדש מעט, בית הכנסת ובית המדרש, ולקבוע עתים לתורה מפי מלמדים להועיל בחברות ש"ס ומשניות ולשמע דברי תוכחה ומוסר, עידוד ונחם מפי רבנים ודרשנים שהנעימו מברותיהם והעניקו לשומעים מצוף אמרי נועם של דברי חז"ל ונסכו לתוכם רוח תקוה ובסחון אמונה ויראה בקדוש ישראל צוור וגואלו שיקום להשיב נקם לצרי ולמחון ראש הפתן הנאצי על ארץ רבה ורבבות אלפי ישראל יוכו לראות בעיניהם נקמת דם עבדיו השפוף.

וגם אני זכיתי להיות מסצדיקי הרכים שהמשיכו בתוך חשרת החושך ואפלת הצרות להרביץ תורה לעם ה' ובכית מדרשי שהיה מפורסם וידוע בשם "אבא יחזקאל" קלוי" המשכתי להגיד לפני קהל ועדה את שעורי הקבועים וגם אחר כך כשהודים האורזים נסו קו על בית המדרש הזה שחתו את הדו ועשוהו לבית סודר העתקתי את מושבי לחור, "הלוית המת קלוי" ולבית הכנסת שבבית נאפינובין שברחוב וויסנא ולתוך בית הכנסת של היים שאפיר שברחוב ווארענא סמוך לבית, "מועצת חוקנים" (עלצמען ראש) וביחוד התמסרתי לשעורים היומיים שלימדתי בחברת, "תפארת בחורים", ככל המקומות

נפ

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב'

ס

הללו חוקתי בעזרת שוכן מרומים ברכים כושלות ורפות הרוח של צעירי ישראל המוני עם, והתאמצתי ללמדם בינה ודעת שידעו ויבינו שכשם שמבכרין על המוכה כך מבכרים על הרעה ועלינו להחזיר דומם לעזרת ה' ולישועתו כי טוב ה' לקונו ולמחלים לחסדו וקורב הוא לכל קוראיו אשר יקראוהו באמת, ושעלינו להודיין באמונה ובטחון לשאת עול בשמחה ורצון כי יש תקוה לאהריתנו.

והנה הרשעים הארורים שלכם האכזר הרש אך רע כל היום על זרע עם קדוש מעינם לא נעלם מקור הכוח והעידוד הנביע ממקומות התורה והתפלה ומאחר שכל-מגמתם ושיאפתם היתה להכניס בלבבות הכלואים רוח של יאוש ואבזן עצת, לכן הם גורו כאמור את גורמם שאסור ליחודים כלואי-הניטו לברך את ה' במקהלות כבתי הכנסת ובתי המדרש ולהתאסף שם לשם תפלה ולימוד, וכל העובר על הפקודה אחת דתו להסית.

ולא בזמן שהוא בא אלי ר' נפתלי וויינשטויב הי"ד נבאי בית הכנסת של גפינוביץ הי"ד ושאל אותי בדונה של תורה, אם מחויב הוא להסתכן בסכנת גוף ונפש לילך להתפלל בציבור בקלויז שהיה רגיל בו להשכים ולהעריב? האם מחויב הוא למסור את נפשו על תורה ותפלה או לא?

תשובה: שאלה זו מסתעפת לשני ענפים והיא שאלה אחת שיש בה שתיים: א) האם יש חיוב למסור את נפשו על תורה. ב) האם יש חיוב למסור את נפשו על תפלה, וזה אשר השבתי בעזרת החונן לאדם דעת על ראשו ראשון ועל אחרון אחרון.

במס' עבודה זרה דף י"ח ע"א גרסינן: תנו רבנן כשחלה רבי יוסי בן קיסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו אמר לו חנינא אחי אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואיבדה את מוביזי ועינין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בחורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לך בחיקך, אמר לי מן השמים ירחמו, אמר לו אני אומר לך דברים של טעם ואחא אומר לי

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב'

סא

מן השמים ירחמו תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש אמר לו רבי מה אני לחיי העולם הבא אמר לו כלום מעשה בא לידך, אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחליקנים לעניים, אמר לו אם כן מחלך יהי חלקי ומגדולך יהי גדולי אמרו לא היו ימים מעטים עד שנבשר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי לקבורו והסמידו הספד גדול ובחזירתו מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בחורה מקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו הביאתו וכרכוהו בספר תורה והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחוהו על לבו כדי שלא תצא נשמתו מתוה וכו', עיי"ש.

והנה הרמב"ם בפרק ה' מהלכות יסודי התורה הלכה א' פסק: כל בית ישראל מצוין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל ומחזירין שלא לחלל שנאמר ולא תחללו את שם קדשי כיצד כשיעמוד עובר כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וחי בהם ולא שימות בהם ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. ובהלכה ב' שם פסק: במה דברים אמורים בשאר מצות חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכת דמים אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עובר על אחת מהן או תהרג יתרג ואל יעבור, צ"כ עיי"ש.

ו'כאורה יש לתמוה על דברי הרמב"ם מהך סוגיא דעבודה זרה שהבאנו לעיל, שהרי מאד שרבי יוסי בן קיסמא הוז"ר את רבי חנינא בן

תרדיון על גדל הסכנה שיש בלימוד התורה והקהלת קהלות ברבים ואמר לו: תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש, אם כן היאך מותר היה לו לרבי חנינא בן תרדיון להסתכן סכנת נפש על לימוד התורה ולמסור את עצמו עליה לשריפה, והרי פסק כאן בהלכה א' שאם מת בשאר מצות ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, והרמב"ם עוד הגדיל ופסק שאם מסר את נפשו כמקום שאינו מחויב הרי הוא כשופך דמים.

אמנם בסנהדרין דף ע"ד איתא: כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות אבל בשעת גזרת המלכות אפילו מצת

קלה יתרג ואל יעבור כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת גזרת

מלכות לא אמרו אלא בצינעה אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יתרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבא בר רב יצחק אמר רב אפילו לשנויי ערקתא דמטאנאי, עיי"ש היטב כל הסוגיא.

וְלִפְיֵי זה ודאי שאין להקשות על דברי הרמב"ם מההיא דעבודה זרה שהרי התם בשעת הגזירה היה שהמלכות הרשעה גזרה שלא לעסוק בתורה, ולכן שפיר הוא מאי דעביד רבי חנינא בן חרדין שמסר את נפשו על לימוד התורה, ועיי' היטב בכסף משנה שם מה שהאריך בזה להוכיח שלא בדברי הרי"ן, עיי"ש שכתב וז"ל וכתב הרי"ן בפרק במה טומנין דלא אמרו יהרג ואל יעבור אלא לעבור על מצות לא תעשה אבל לא דגורו לבטל מצות עשה כיון שאינו עובר בידים ועוד שהם יכולים לבטלה ממנו על כרחו שניתוחו בבית האסורין ותבטל מאליה עכ"ל, וקשיא לי שהרי רבי חנינא בן חרדין מסר נפשו כדי לעסוק בתורה וכן רבי יהודה בן בבא כיי לסמוך זקנים ובמדדש מה לך יוצא ליצלב על שמלתי את בני ואין לומר מדת חסידות שבו כאן אלא משמע שעל פי הדין היו עושין כן והמציא דאלישע בעל כנפים לא מברעא דכבר קיים באותו היום מצות תפילין וגם לא אמר לקסודר שמקיים גזירתם עכ"ל הכסף משנה עיי"ש היטב.

וְעַיִן גם כן בספר החינוך מצוה רצ"ו שכתב: ומה שמצינו מעשים לחסידים הראשונים שנהרגו אפילו על ביטול מצוה וכעין מה שאמרו חז"ל מה לך יוצא ליסכל על שמלתי את בני מה לך יוצא ליצלב על שנמלתי הלולב, מדת חסידות עשו הם וראו שהדור הזה צריך לכן.

וּמִכָּל זאת נראה שבנידון דידן שהיתה שעת גזירה רעה והמורה על לימוד התורה וכפי שראינו שהנדים האורחים שפכו את כל חמתם בראש ובראשונה על הרבנים וגדולי התורה מתוך רצון וכוונה שידום קול התורה ולא ישמע קול יעקב בהיכלי התורה הישיבות ובבתי הכנסיות המדרשות ולא הוציאו צו לסגור את כל מקומות התורה והתפלה כאמור לעיל ואפילו על חדרים של תינוקות של בית רבן גורו שלא ילמדו בהם ולקחו בחזק יד מכלאי הגיטו כל ספרי התורה ויתר ספרי קודש, בעת ההוא בודאי שיש החיוב על כל אחד ואחד למסור את נפשו על לימוד ועיסוק התורה וכדאמרינן בסוגיא דסנהדרין שהבאנו לעיל דבשעת גזרת המלכות אפילו על מצוה קלה

יהרג ואל יעבור ובפרט על גזירה שהם גוזרים על לימוד התורה שהיא חייב ואורח ימינו ובה ציוונו להגות יומם ולילה.

וְרָאָה גם מה שכתב הרי"ן בהידושו למס' סנהדרין שם חז"ל: אבל בשעת הגזירה אפילו מצוה קלה יתרג ואל יעבור, פ"י בין בצנעה בין בפרהסיא וזמנא דמילתא שבשעה שאומות העולם חושבין לבטל ישראל מן התורה צריך לעשות חיוק כנגדו שלא לקיים מחשבתן ומוטב שיתרג כמה מישראל אותו אחת מן התורה לא תבטל בזמן שהם רוצים לבטל אותה מישראל בכלל ואם שמע להם אפילו בחזרי חדרים הדבר מתפרסם מפני שמצאו שהתעלה גזרתם ולפיכך יהרג ואל יעבור, עכ"ל עיי"ש.

וְכָל חומר בן בנו של קל וחומר בנידון דידן שהנאצים ימ"ש רצו להכניח את עם ישראל ותורתו גם יחד ולכבות אורו של עולם על גורתם המרה שהם גורו שלא להקהיל קהילות ללימוד התורה בבתי כנסיות ובתי מדרשות, בודאי שכדי להפך עצתם ולקלקל מחשבתם החובה מוטלת על הירא וחד לדבר ה' למסור את נפשו על קדושת לימוד התורה ומחלקו של רבי חנינא בן חרדין יהא חלקו ומגורלם של יתר מקדשי שמו ברבים, קדושי עליון משעשעי דת יומים הרוגי מלכות, יהא גורלם ויחד אתם הוא לקח חימוץ ויהא מזומן לחיי העולם הבא.

וְכָל זה אם הגזירה היתה שלא יעסקו בתורה, אמנם אם העכרים גורו על עם בני ישראל שלא ישפכו את שיחם ולבם לפני אביהם שבשמים במקהלות וישלא יתאספו בצבור בבתי כנסיות ובתי מדרשות לשמוע אל הדין ואל התפלה, אם חייבים הם למסור את נפשם על כך, הנה מצאנו ראינו שגזירה מעין זו גזורה על דניאל איש-תמורות אולם הוא לא נכנע לגזירה זו ומסר את נפשו על התפלה אף שידע שידקדקו על כך לגוב של אריות כדאיחא דבניאל פרק י';

וְזָרַח לשון הכתובים שם החל מפסוק ז': ארין טריא ואחשדורפניא אין הרעשו על מלכא וכן אמרינן לה דריו"ש מלכא לקלמין חיי: אתדעסו כל טריי מלכותא סנניא ואחשדורפניא הדבריא ופחותא לקימא קים מלכא ולתקפה אסר די כל די יבעה באו מן כל אלה ואנש עד יומין תלתין להן מנן מלכך יתרגמא לב אריותא: כען מלכא תקים אסרא ותרשם כתבא די לא להשניה דת מרי

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב' סדר

ופרס די לא תערא; כל קבל דנא מלכא דריש רשם כתבא ואסרא; דניאל כדי ידע די רשים כתבא על לביתה וכיון פתיחו לה בעלייתה נגד ירושלם חמניו תלחה ביומא הוא ברך על ברכותיו ומצלא ומודא קדם אלהא כל קבל די הוא עבד מן קדמת דנה.

וְעַי בש"ס ברכות דף ל"א ע"א אמר ר' חניא בר אבא לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות שנאמר וכיון פתיתו וגו', הרי חזינן שדניאל לא רק שלא שמע לגוריה זו שגורה מלכות על התפלה אלא שהוא דקדק בתפלתו להתפלל בבית שיש בו חלונות ומסר את נפשו למיתה שירקוקו לגוב של אריות וכדאיתא שם בפסוק י"ז: באדין מלכא אמר והיתיו לדניאל ורמו לגבא די אריותא ענה מלכא ואמר לדניאל אלהך די אנתה פלח לה בחיירה הוא ישיבונך.

וְעַי במלכים שכבר הקשה לשאל בביאורו על ספר דניאל לאמר, למה מסר דניאל את עצמו למיתה בשביל התפלה והלא חזי בהם כתיב ומן הדין אינו מחויב למסור נפשו אלא על עבודה זרה וגילוי ערות ושי"י. ובפס' שהיה יכול להתפלל בלחש שלא ירגיש אדם בו, ורחמנא לבא בעי, ומלשון הכתוב הרי מבואר שלא נשמר כלל וכי לא ידע כי בנפשו הוא, ומה זה שכח כל קבל די הוא עבד מן קדמת דנה, והלא היה כפסע בינו ובין המות, ובפרט לדעת הרמב"ן שהתפלה היא דרבנן, והמלך לא נחמין כלל להעביר אותו על דת, ואם כן למה הכניס את עצמו בסכנה זו.

וְעַי גם כן בספר מעין החכמה על המצות שהקשה זאת לדעת הרמב"ם דהיינו דהדיון הוא דיעבור ואל יחרג אינו רשאי למסור את נפשו ואם כן איך מסר דניאל נפשו על התפלה שהיא מצות עשה, ותייך שעיקר כוונתם היתה להעבירו על הדת, ועי' בריטבי"א שבת מ"ט.

וְגַם בשו"ת גאונים מורח ומערכ סימן קמ"א תביא תשובת רב שרירא גאון שעמד על דבר זה וכתב שבשעת שמדא היה הדבר ואמר רבה בר רב יוחנן דאמילו על ערקתא דמסנא יש לו למסור את נפשו, וכן מובא בספר המנהיג הלכות מעריב סימן פ"ה, ועי' בספר עמק שאלה להגאון הנצי"ב וז"ל על השאלות סימן מ"ב אות ב'.

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ב' סדר

אִלָּם בשו"ת הדריב"ן ח"ד סימן אלף קס"ג כתב שדניאל ראה שהדיון פרוץ ורצה לגזור גדר כדי שידעו מעלת התפלה ולכן מסר את נפשו על כר, או שיהיה שמכאן ראינו כשיטות הסותרים דמשום מדת חסידות אדם רשאי למסור את נפשו, ומדת חסידות שנו כאן אצל דניאל, וגם בספר חסידים של ר' יהודה החסיד סימן תשפ"ז כתב מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל ולא היה פוסק בשביל השר שעבר לפניו דאדם מחמיר על עצמו בתפלה אף על פי שמסתכן בנפשו והוא כטוב עושה כמו שעשה דניאל אף על פי שגור המלך שלא יתפלל.

דָּוִי חזינן מכל זאת את רום גודל מעלת התפלה וערכה שרשאי אדם לסכן את עצמו עליה ולמסור את נפשו כדי לקיים מצוה זו וכמו שעשת דניאל ואפילו שלא בשעת השמד הגדולה כדחזינן מדברי הדריב"ן ור' יהודה החסיד, ועל אהת כמה וכמה בשעת השמד הגדולה יכמו שכתב רב שרירא גאון ובספר מעין החכמה.

וְעַל אחת כמה וכמה בנידון דידן שכל עיקר כוונת הגרמנים והשנים היתה לגזור על היהודים שיתבטלו ממצות תפלה כדי שעל ידי כך יעברו מעל פניהם צלם אלקים, והיתה שעת גזרה ושמד שגזרו לא רק על גופם וגופשם של כלואי הגיטו אלא שגזרו גם על אמונתם ודתם, שאם כל עיקר כוונתם היתה רק על אברן גופם וגופשם למה זה איפוא גזרו לסגור את בתי הלימוד והתפלה באיימם שכל העובר על הפקודה את נפשו הוא קובץ, וכן ראינו שהגדלים הארוכים דקדקו להטיל את עבודת הכפיה על היהודים ביתר שאת וביתר כובד דוקא כימי שבת הג' ומועד כדי שיחללו מקדשי-שביעי את קדושתו וקדושת המועדים בעשיית מלאכה למען תיעקר מלגם אמונתם בצורם ובוראם, ועיקרית האמונה מן הלב הלא היא מעין הפולחן לעיני שהדין הוא בזה יורג ואל יעבור.

אִלָּם להורות לאחרים הלכה למעשה שהייכים הם למסור את הנפש על תורה ותפלה בודאי שאי אפשר, ומדניאל וחבריו חנניה מישאל ועזריה שמסרו את עצמם למות על קידוש השם אין להביא ראיה לכל דבאמת גם עליהם טעמא בעי, וכמו דמצינו בגמרא פסחים דף ע"ב ע"פ עיי"ש דגרסינו: ת"ש עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו

עצמן על קדושת השם לכבשן האש ופירש רש"י מה ראו שלא דרשו והי בתן ולא שימות בהן, עיי"ש. נשאו קל וחומר בעצמן מצפירדעים, ומה צפירדעים שאין מצווין על קדושת השם כחייב ובאו ועלו בביתך וגוי ובתונריך ובמשארותיך, אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה, ועיי"ש היטב בחוס' ד"ה מה ראו.

המבוא מדברי רש"י שהבאנו והתוס' דמצד הדין בודאי לא היו חייבין למסור את נפשם מכת הדרשה של "וחי בהן ולא שימות בהן", ולהכי באמת פריך הגמרא עליהם "מה ראוי למסור את נפשם."

באמת פריך הגמרא עליהם "מה ראוי למסור את נפשם." אלא עיקר טעמם של דניאל וחבריו היה מטעם המבואר בב"י יר"ד סי' קנ"ז בשם הנמוקי יוסף, שאם הוא אדם גדול וחסידי וירא שמים רשאי לקדש השם אפילו על מצה קלה כדי שילמדו העם לאהבה את ד' ולקדש אותו בכל לבם, וכמו שכתב הרמב"ם ב"אגרות תימך" וז"ל שם: וזה שהאדם כשיעשה מצוה מן המצוות ולא יערב עמהם כוונה מן הכוונות אלא אהבת ד' יתעלה ועבודתו לבד, הנה הוא מקדש את ד' ברבים, וכמו כן אדם גדול כשימנע עצמו מן הענינים שהם מוכרחים אצל בני אדם ואף על פי שאינם מוכרחים בעיניו, יקדש השם, ע"כ. נראה מזה שעיקר חלויו הוא בכוונה הנפשית, ולכן אם אינו רוצה לעבוד על אחת ממצוות ד' וכוונתו לקדש שם שמים בלא כוונה אחרת הרי קיים בזה מצוות קידוש השם, ואם אין כוונתו טהורה, הרי זה מתחייב בנפשו, וכמו שפסק הרמב"ם בפרק ה' מהלכות יסודות התורה ה"א שהבאנו לעיל, שאם מת ולא עבד הרי זה מתחייב בבשרו.

ולכן באמת כתב הרמב"ם ב"אגרות תימך": וכל מי שנהרג כדי שלא יודה בשליחות אותו האיש לא יאמר עליו אלא שעשה הישר והטוב ויש לו שכר גדול לפני השם ומעלתו במעלה עליונה, כי הוא מסר עצמו לקדושת השם יתברך, אבל מי שבא לישראל אותנו אם יהרג או יודה, אומרים לו שיהיה ואל יהרג וכו' עיי"ש היטב בלשונו המהור.

ומבואר מהאמור לעיל שאין סתירה כלל בין הדברים הללו של הרמב"ם ב"אגרות תימך" שהעלה על גס גדול מעלת האיש, שנהרג כדי שלא יודה בשליחות אותו האיש, ובין מה שפסק בפ"ה מדי יסודי התורה

ה"א, שאם מת ולא עבד הרי זה מתחייב בנפשו, מפני שב"אגרות תימך" מדבר הרמב"ם על איש בעל כוונה טהורה וזכה, דק על דק אין נבדק, שכל מחשבתו היא אך ורק לקדושת שמו יתברך ויתעלה מבלי שיתערב בה שמץ מן מחשבתו אחרת, ובודאי לאיש כזה קידוש יאמר לו, "שעשה הישר והטוב ויש לו שכר גדול לפני השם ומעלתו במעלה עליונה כי הוא מסר עצמו לקדושת השם יתברך", אבל מי שבא לשאול אותנו אם יהרג או יעבור על כל אלו שמצד הדין נאמר עליהם "וחי בהם ולא שימות בהם", והרי בודאי אי אפשר לנו לדרת לסוף דעתו ומחשבתו לדעת אם כוונתו היא באמת טהורה וזכה, ואם לא נתערב בה שמץ של מחשבת אחרת לואז לאיש כזה שבא לשאול אותנו בדת מה לעשות, כתב הרמב"ם ב"אגרות תימך" שם, שאומרים לו שיהיה ולא יתרג, אבל אם מחשבתו באמת אינה זכה וטהורה כדברי ואף על פי כן מת ולא עבד, איש שכזה מתחייב בנפשו וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות יסודי התורה ה"א, ובאיש שכזה הוא מיירי שם, ונמצא שדברי הרמב"ם בהלכותיו ובאגרות תימן עולים בד בבד ואין בהם שום סתירה כלל.

⑥

ולאזאת בנידון דידן לא מלאני לבי להורות לשואל שילך למסן את עצמו ולהמסר על קדושת השם לשם תורה ותפלה בצבור, כי מי יודע אם מחשבתו טהורה וזכה מכל שמץ וטיג עד שיהא במדרגת מעלה דניאל וחבריו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם אפילו על דבר שיש לדרוש עליו, וחי בהם ולא שימות בהם, אבל מאידך גיסא לא אמרתי עליו לעשות כן מטעם מה שכתב הרמב"ם בפ"ה מה יסודי התורה ה"א, שהרי כל ישראל קדושים הם ובעלי נפש שחוצבה משמי מרומים ממעלות הכי עלינו, כי מצד הדין יש להשאיר את הדבר הזה להכרעת כל אחד ואחד כפי גדול הרגשותיו ומעלתו איבתו ויראתו, ובודאי שבעל הדין והרחמים יורה לו את דרכו, דרך החיים.

④

ולכן בודאי שיש למסור את הנפש על קיום התורה והתפלה ולעשות כמעשה דניאל איש תמורת שמסר את נפשו וגופו על התפלה למרות שידע שיטולחו ויורקוהו לגוב של אריות, וכן נהגו וזע קודש בני אל חי שהמשיכו לנחוג כמנהגם מקדמת דנא ללמוד ולהתפלל בצבור, וכמו שדניאל הוא מצלא ומודא קדם אלהה כל קבל די הוא עבד מן

י

קדמת דנה, כן גם הם המשיכו לברך את ה' במקלות ולקבוע עתים לתורה ברכים.

ז

וגם בראש השנה של שנת תשי"ג לא פחדו היהודים שהגרמנים ימ"ש ישמעו את קול השופר שהם תוקעים בשעת תפילתם לקרוע את השטן הצר המשחית מעליהם, ולא רק התכנסו בצבור להתפלל במקומות התפילה שקבעו אלא אמילו בבית החולים שבגישו התפללו בצבור בראש השנה והיוזמים את הדבר היו דוקא הרופאים המתבוללים שלא חשו לגזירה זו בהיותם נכונים למסור את נפשם על מצות התפילה.

ח

וגם אני המשכתי את שעורי הקבועים ברכים מדי יום ביומו למרות הגזירה האיומה הזאת, ולא עוד אלא שחברי "תפארת בחורים" שיכללו וגמרו את בנינו של מר זינגער ברחוב קאקלו מספר 8, סידדו ושיפצוהו וסידרו בו חשמל ועשו גם כן מחבוא כדי להנצל מהגרמנים, ולא נתקרה דעתם עד שעשו חג של חנוכה הבית בשעה שכלתה כל מלאכת שיכלול הבנין הזה והתחלנו בו ללמוד את שעורינו הקבועים ואת הדרשות שדרשתי לפנייהם לעודד את רוחם לחוקם ולאמנם.

ט

ואמרו פינו היו לרצון לפני יתיש שזכינו בזכות התורה והתפילה לצאת מגיא-ההריגה בשעה שברע נפל האויב ואנחנו קמנו ונתעורר לצאת מאפלה לאורה.

סימן י"ב

אם מותר לפתוח קבר הדרוג כדי להוציא ממנו של אחרים שהיה ממנו בתוך בגדיו.

שאלה: נשאלתי על ידי ידידי ר' מרדכי יפה הי"ד שאלה שהזמן האיום גרמה, והיא בקשר עם ולעפות הרעב שממנו סבלו, כלואי הגישו עד שקשה לתאר, מצב זה הלך הלך ורע מיום ליום, כלואי הגישו מכרו מעליהם את בגדיהם וכליהם האחרונים שנשארו להם בכדי להשיג תמורתם פת לחם, אולם דא עקא, מוכרים לא היו חסרים בגישו אבל הקונים מאין ימצאו?

הגישון היה סגור ומסוגר אין יוצא ואין בא, והיהודים האומללים שנמצאו בו, מצב כולם היה שוה, כל אחד מהם ביקש לחם ואין, כל אחד היה מוכן למכור את שארית רכושו שעדיין לא נשדד בידי הרשעים האזרחים ימ"ש, אבל לא נמצאו יהודים שיהיו סוכנים לקנות את הדברים האלה כי כולם בלי-יוצא מהכל נהרשו וכאו עד כבר לחם, ועם הגויים לא היה כמעט כל-קשר, כי הגרמנים אסרו איסור חמור עליהם להכנס לגישו כמו שאסרו על היהודים לצאת ממנו, וכל העובר על פקודתם קבע את נפשו.

אולם הצלה פורתא עמדה להם לאלה שרצו למכור את כליהם והפציהם, היות שהגרמנים היו מוציאים מהוך הגישו מדי יום ביומו מספר ידוע של יהודים לעבודת הכפית, ולעת ערב היו שבים עובדים אלה לתוך הגישו, ושם בהיותם מחוץ לחומת הגישו הצליחו עובדי הכפיה לפעמים לבוא במגע עם הגויים בהחבא למען לא תשופם עין הגרמנים, ולקשור אתם קשרי מסחר וחילופין.

באמצעות עובדי הכפיה הצליחו מעטים להעביר את שארית עדיהם ותכשיטיהם שעוד נשארו להם ולמכרם לגויים, כגון מכונות

שאלות ותשובות ממעמקים

קבו

אנו הורגים את כולכם אפי' כולל נהרגים לא ימסרו נפש אחת מישראל. אבל אם יחדוהו להן אחד כגון שבע בן בכרי ימסרו אותו ואל ייהרגו אמר רשב"ל והוא שיהיה חייב מיתה כשבע בן בכרי ור' יוחנן אמר אפי' שאינו חייב מיתה כשבע בן בכרי, דאם יחדו אחד מהן מותר למסור אותו להריגה כדי להציל אחרים מכש"כ כאן דמותר להמית חולד כדי להציל האשה, אלא אפילו לר"ל דפסק הרמב"ם כוחאי בהל' יסודי התורה פ"ה ה"ה בר"ל דאפילו יחדוהו אל ימסרוהו אפי' חייב מיתה כשבע בן בכרי. (ובספרי "דברי אפרים" בקונטרס עמק הבכא כתבתי ליישב את דברי הרמב"ם הנ"ל עיי"ש). מימ בענינו דהולד עדיין ספק של נפל לרשב"ג יש להקל להציל עכ"פ האשה.

וְלַפִּי זֶה בְּנִירוֹן דִּידָן שָׁגַם כֵּן הוּא בְּרִי הוּא הַדָּבָר שְׁנֵינֵיהֶם יְמוּתוֹ בּוֹדָא יֵשׁ לַהֲתִיר לַעֲשׂוֹת הַפֶּלֶא מִלְּאֲכֻחוֹתֵי כְּדִי לַהֲצִיל אֶת הָאִשָּׁה.

סימן כ'

ברין הצלת עצמה על ידי הפלה מלאכותית בנימו.

נשאלתי ביום כ"ז מנחם אב תש"ב, אשה שנתעברה בניתו אם מותר לה לעשות הפלה מלאכותית (אבטורט) כדי לבטל את ההריון. שהרי גזרו השמאים שכל אשה יהודית שתתעבר יחרגו אותה ואת עוברת ואם כן יש כזה בשום מכנת גפשי.

תשובה: באהלות פרק ו' מ"ז תנן האשה שהיא מקשה ללדת מחתכין את הולד במעיה ומוציאין אותו אברים מפני שהיה קודמין לחייו. ונפסק בש"ע ח"מ סי' תכ"ה ס"ב לפיכך העוברת שהיא מקשה לילד מותר לחתור העובר במעיה בין כסס בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להרגה. ובפתחי תשובה שם לכאורה הוא תמוה עיי' בה"ט סק"ג עד שכל שלא יצא לאויר העולם אין שם גפשי עליה. ובתשובת חר"י סימן ל"א שכתב לישב זה עיי"ש.

וְהִנֵּה כְּחוֹסִי דַּעֲיָא הֵבִיא בְּשֵׁם פְּנִים מְאִידוֹת ח"ג סִימָן ה' דְּמוֹתֵר בְּכַהֲגָ דָּאם יָדוּעַ שְׁנֵינֵיהֶם יְמוּתוֹ מוֹתֵר לַהֲצִיל אֶת הָאִשָּׁה אִךְ כֶּתֵב שְׁצִירִךְ לַהֲתִישֵׁב כְּדָבָר, אֲמַנֵם בְּפִי הָאוֹרֶךְ שֶׁל תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶלֶק בּוֹעֵז כֶּתֵב בְּפִשְׁטוֹת דְּבִכְהֲגָ דְּמָא דִּידָה סוּמָק טַפִּי וּמוֹתֵר עֲכִ"פ לַהֲצִיל נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, וְכִ"ב בְּבִית יִצְחָק יוֹרֵךְ ח"ב סִימָן קס"ב, וּבִשְׁרִית מַהֲרִ"ם שִׁיק יוֹרֵךְ קִנְיָה, וּבִסְפָּר מִתְּנֵה חַיִּים ח"מ ח"ב סי' נ' דָּאם שְׁנֵינֵיהֶם יְמוּתוֹ בְּרִי הַדָּבָר שֶׁהוּא מוֹתֵר.

וְנ"ל דְּלֹא מִיבְעִי לַדַּעַת ר' יוֹחָנָן דֹּאִיתָה בְּתוּסַפְתָּא דְּהִירוֹמוֹת פ"ז וְכֵן בִּירוּשְׁלָמִי פ"ה דְּהִירוֹמוֹת וְכֵן הוֹבָא בְּב"י סי' קנ"ז, סִיעוּת בְּנֵי אֲדָם שֶׁהִיוּ מִהַלְכִּין בְּדֶרֶךְ פְּנֵעוֹ לֶחֶן גּוֹיִם וְאֲמַרְזוּ תְּנוּ לָנוּ אֶחָד מִכֶּם וְנִהְרֹג אוֹתוֹ וְאִם לֹא הָרִי

קבו

אַחַר הַתּוֹרָה סֵפֶר הַתּוֹרָה יָשׁוּב
לְקִרְיַת הַיָּד וְיִרְצֵה כִּינּוֹת.

6

The next fifteen kinot were written by Rabbi Elazar HaKalir (see page 198), and are characterized by their technical virtuosity and multiple references to the Tanakh and midrashim. This first kina exemplifies this virtuosity. Each of its nine stanzas consists of six stichs. In each stanza, the first word of the first stich is the first word of a verse in Eikha chapter 5, while the second word is taken from the beginning of the corresponding verse in Eikha chapter 4. The second, third and

שָׁבוֹת, סוּרוּ מִנִּי שְׁמַעְנוּנוּ עֲזָרֵי
סָחִי וּמֵאוֹס הַשְׁמוּנוּ בַּעֲדֵי חֲבֵרֵי

סְבוּתָהּ מִשְׁבֵּן מִסְכּוֹת דְּבָרֵי
סְבוּתָהּ וְהִבְלִינוּ גְבוּרֵי
סִפְקוֹ כִּי וּמַעֲדוֹ אֲבָרֵי.

כַּסְלָה כָּל־אֲבָרֵי:

נִפְלָה עוֹדֵינוּ בַּצֹּל דְּכוּיָה
עֵינֵי חֲכִיתָה לְחֹזֶן בֶּן בְּרָכִיָה
עַד פִּלְאֵי גִלְגָּל חֲבוּיָה
עֵינֵי מַעֲלָלֹת בִּינִית נְכוּיָה
עֲשֵׂה וְנַחֵם, וְיִקְרָא לְכַפֵּיָה.

וְנֵם, עַל־אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכֵיָה:

עַל פְּנֵי פֶרֶת נִפְצוּ חֲסִידֵיָה
פִּלְגֵי סוּף זִכְרָה כַּעֲרוּ יִסּוּדֵיָה
פָּחַד חֲטָא שִׁילָה, תִּבְכֵּי סוּדֵיָה
פָּצוּ חֲזוּרֵי יַעַר, אֵינֶה חֲסִידֵיָה
פָּצוּ מַעֲשֵׂה עֲרוּה לִנְדֵיָה.

פִּרְשָׁה צִיּוֹן בַּיָּדֵיָה:

עַל הָר צָרוּ שְׂאוֹנֵי מִדְּנֵי
צָפוּ עַל רֹאשֵׁי יוֹדֵנִי
צָמְתוּ בְּנֵי לַעֲמֹד יוֹדֵנִי
צוּר נִצָּרַת לְעוֹרֵר מִדְּנֵי
צָעֵק עַמִּי בִּימֵי בֶן דִּינֵי.

צִדִּיק הוּא יִהְיֶה:

After the Torah scroll is returned to the Ark,
the congregation sits on the floor and recites kinot.

6

fourth stichs begin with the opening words of verses in Eikha chapter 3 (arranged in a triple alphabetical format – three lines beginning with the same letter). The fifth stich opens with the first word of the corresponding verse in Eikha chapter 2, while the closing stich paraphrases the opening of the corresponding verse in Eikha chapter 1. The nine stanzas take us, in this way, through the last nine letters in the alphabetic arrangement of Eikha. The final stanza is an acrostic of the poet's name, אֵלֶּזָר, and connects to the next kina by closing with the refrain of Kina 7. Despite this highly constrained form, the kina is poignant and rich with meaning. Commentary for this kina begins on page 198.

שָׁבוֹת [Our joy] ceased! And our detractors said, "Get away from me!"

They called me dirty and repulsive, worse than all my peers.

You spread a canopy over heaven to cover my Temple;

You concealed Yourself and vanquished my strongmen.

My foes applauded while my limbs drooped,

as they trampled upon my heroes.

נִפְלָה She has fallen to the depths and there she remains.

My eyes await [Zechariah] Ben Berekhia's prophecy,

hoping for the miraculous wonders of Gilgal.

My tear-stained face is marred by the mire of Greek sophistry.

He acted first and later regretted, calling others to tears,

as He Himself exclaimed, "I cry for them!"

עַל The [acid] waters of the Euphrates punctured the innards of the pious;

they remembered the [sweet] waters of the Sea of Reeds

while the enemies razed the Temple foundations.

Fear for Shiloh's sin seized all her advisors.

[The enemy, likened to] wild boars exclaimed,

"What merit do they have?!"

and they proceeded to force depravity upon the exiles.

Zion spread her hands helplessly.

עַל My opponent's troops ambushed me on the mountain;

they flooded the heads of Zion as a raging river.

The murderous sin of Nob was held fast against me;

You set the snare, inciting my enemies.

My people shrieked in the days of the rebel Ben Dinai:

"God is the Righteous One!"

אֶתָּה קָלִים הַכְּבֹדָה, וּמַעֲדִי עֲרֻמוֹי
 קִרְבָּת בּוֹא אֵלַי, וַיִּחְרִימוּנִי
 קִרְאֹתִי לַיִּשְׁבִּי גִבְעוֹן, עוֹד הֵם יִדְמוּנִי
 קוֹלִי לְהַשְׁמִיעַ בַּעֲרֵב הַגְּרִימוֹנִי
 קוֹמִי עִבְרִי, בְּהֶחֱלֹ הַעֲרִימוֹנִי.
 קִרְאֹתִי לְמַאֲהָבִי, הִפֹּה רַחוּמִי:

לָמָּה רוּחַ אֶפְיִנוּ, לְטֹבַח שָׁמְרוּ
 רְאִיתִי, כִּי כְתָנוּר עוֹרֵנוּ כָּמָרוּ
 רְאִיתִי, כִּי עָמַל וְכַעַס בְּאֻוִּיךָ גָּמְרוּ
 רִבְתָּ בֵּית יְחֻזְקָא לְנֶקֶם, כָּמוֹ מָרוּ
 רְאֵה, וְנִכְחִידֵם מִגּוֹ, אָמְרוּ.

רְאֵה יְהוּדָה כִּי־עָרֵלְךָ, מַעֲנֵי חֲמוּמָרוּ:

הַשְׁכֵּנוּ, שִׁישֵׁי שְׁמַע, לְגוֹי צָאוּ
 שׁוֹבְתִים, רְמוֹס חֲצֵרִי, לְהַדְפִּיאֵנִי
 שְׁפָתִי מִשׁוֹרֵרִי דְּבַר דּוֹמָמוּ, לְהִדְאֵנִי
 שְׁמַעְתִּי, וּמִוֹת אֶף הִכְנִי לְטֹאטְאֵנִי שִׁכְבוּ וְנָמוּ
 חֲצֵץ לְהַבְרִיאֵנִי.

שְׁמַעוּ כִּי נִאֲחָזֶה אֲנִי:

כִּי תִים חֲקֹת בָּכֶם אוֹפְנוֹךְ
 תִּשְׁבִּי לָהֶם גְּמוּלָה, כְּאִזְ חֲזוֹת פְּנוֹךְ
 תִּרְדִּי לְצִלְמוֹ, וַיַּעֲצֵי רַע עַל צַפּוֹנוֹךְ
 תִּמְנֵן לְהַבְהִיב נוֹחָצִי פְּנוֹנוֹךְ
 תִּקְרָא לְשֹׁפְרִים בּוֹסִים, כְּמוֹס בְּפָנוֹךְ.
 תֵּבֵא כְּלִדְעִתֶּם לְפָנוֹךְ:

תֵּבֵא אֶל צֶר אֲשֶׁר כָּלְנוּ
 לְמִבּוֹא חֲמָת, בְּחִמָּה נִהְלָנוּ
 עוֹד לְחֵלֶל וּבְחֹר וּבְחֹרָה כְּבָלְנוּ
 זָמַן וּבְחֹר וּבְחֹרָה כְּבָלְנוּ
 רָם הִפְטָנוּ, עַמּוֹךְ כָּלְנוּ.
 זָכֹר יְהוּדָה מַה־הָיָה לָנוּ:

ישעיהו סד, ח

Kina 7 starts on page 217.

אֶתָּה You lifted up the lowly [Babylon], who stripped me of my glory;
 You enabled him to approach me swiftly and ravage me.
 I called upon Gibeon our ally, but they, too, betrayed me.
 I felt compelled to call upon my Arab kin for help,
 but they teased me and disastously deceived me.

I called upon my lovers, but they fooled me.

לָמָּה Why did they lie in wait to slaughter the "breath of our life"?

You saw that my skin glowed like an oven.

You saw that they wrought malice in Your treasured Temple.

Ezekiel foretold that You would take revenge.

See, they wish to exterminate us as a nation.

Ps. 83:5

See, O LORD, my distress; my intestines are shriveled.

הַשְׁכֵּנוּ May those who exiled me hear that their joy is but temporary;

May You treat their dwellings as they have trampled mine,

they who silenced the singers of the Temple to torture me.

You heard that they schemed to sweep me away with "switches of wrath."

We dug holes in the earth in which to cook,

and thus broke our teeth on stones.

They heard my desperate sighs!

כִּי You engraved Jacob's image into Your celestial throne.

Repay them, as when You showed Your face to us.

Drive them into the nether world;

they scheme against Your sheltered ones.

Cast them into hell-fire, they smashed Your pearls.

Summon them to sip Your secret cup of poison.

Let all their wickedness come before You.

תֵּבֵא Come upon the enemy who has annihilated us,

led us away to the entrance of Hamath,

expelled us to Halah and Habor,

and dragged off in chains, old and young alike.

Is. 64:8

Look down from on high; we are all Your faithful people!

Remember, God, what has happened to us!

Kina 7 starts on page 216.

In this kina, HaKallir uses a similar structure to that of Kina 9, namely an imagined dialogue between God and the mourning nation, with alternating refrains reflecting the two voices. The kina is based on the Midrash (Eikha Raba, Petikhta 24) which describes the prophet Jeremiah calling upon the patriarchs to beg for mercy for their exiled children. Commentary for this kina begins on page 472.

אֲנִי בִהְיוֹתִי יִרְמְיָהוּ אֶל קְבְרֵי אֲבוֹת / וְנָסַם עֲצָמוֹת תְּבִיבוֹת, מָה אֶתֶם שׁוֹכְבוֹת.

בְּנֵיכֶם גָּלוּ, וּבְתִמְקוֹם בְּחִרְבוֹת / וְאֵיָה זְכוֹת אֲבוֹת, בְּאֵיץ תִּלְאֻבוֹת:
אִם פֶּאֶדֶם עֲבְרֵי בְרִית / אֵיָה זְכוֹת פְּרוֹתֵי בְרִית.

אֲנִי בְּכֵלֶם בְּקִינִים / עַל חֶסְרוֹן בָּנִים
דּוֹבְבוּ בְּקוֹל תְּהַנּוּנִים / פֶּנִּי שׁוֹכְנֵי מַעוֹנִים.

וְאֵיָה תְּבַטְחֹת, וְזִכְרֹתֵי לָהֶם בְּרִית רִאשׁוֹנִים:
מָה אַעֲשֶׂה לָּכֶם בְּנֵי / גִּזְרָה הִיא מִלִּפְנֵי.

הֵם הִמְרִיזוּ כְבוֹדִי בְּתַהוֹ / וְלֹא פָחַדוּ וְלֹא רָהוּ.
וְאֶעֱלִים עֵינֵי מִתְּהֵם, וְלֹא שָׁבוּ וְלֹא נָהוּ.
וְאֵיךְ אֶתְאַפֵּק עַל אֲמִירַת לֹא הוּא:

אִם פֶּאֶדֶם עֲבְרֵי בְרִית / אֵיָה זְכוֹת פְּרוֹתֵי בְרִית.

זֶעַק אֵב הִמּוֹן בְּעִבּוּרִם / וְחֲנוּן פָּנֵי אֵל רָם.
חֲנֹם נְפִישִׁי עֲשֵׂר בְּחִינּוֹת עִבּוּרִם / וְהֵן חֲזִיתִי שֶׁבָרָם.
וְאֵיָה תְּבַטְחֹת, אֶל־תִּהְיֶה אֲבָרָם:
מָה אַעֲשֶׂה לָּכֶם בְּנֵי / גִּזְרָה הִיא מִלִּפְנֵי.

טַעַם לְהִזְזוֹת / בְּעִבּוּדוֹת זָרוֹת.
יַעֲזוּ לְחֹצֵב בְּאֵרוֹת / בְּאֵרוֹת נִשְׁפָּרוֹת.
וְאֵיךְ אֶתְאַפֵּק עַל כְּפוֹל עֲשֻׁרַּת הַדִּבְרוֹת:
אִם פֶּאֶדֶם עֲבְרֵי בְרִית / אֵיָה זְכוֹת פְּרוֹתֵי בְרִית.

בראשית טו א

ויקרא בו מר

א Then, Jeremiah went to the graves of the patriarchs and said, "Dear departed ones, why do you lie dormant?"

ב Your children are exiled, and their homes destroyed! Where is the merit of their forefathers, earned in the wilderness?"

If they, mortal men, transgressed the covenant, where is the merit of those who accepted the covenant [the patriarchs]?

ג They all cried out in lament over the absent children.

ד They prayed for mercy from the One who dwells on high:

"Where is the promise, 'I will remember the covenant with the ancients'?" Lev. 26:45
What can I do for you, My children? This is My decree!

ה [God responded,] "They exchanged My honor for naught.

They had no fear and no remorse.

ו I turned My eyes from them, but they did not repent or show distress.

How can I restrain Myself when they deny Me?"

If they, mortal men, transgressed the covenant, where is the merit of those who accepted the covenant [the patriarchs]?

ז The father of the multitude [Abraham] shouted in their defense, and pleaded with the exalted God:

"Is it in vain that I suffered ten trials?"

Now I see their collapse.

Where is the promise, 'Fear not, Abraham'?"

Gen. 15:1

What can I do for you, My children? This is My decree!

ח [God responded,] "They erred and estranged themselves by worshipping idols.

They intended to hew cisterns, broken cisterns.

How can I restrain Myself when they have annulled the

Ten Commandments?"

If they, mortal men, transgressed the covenant, where is the merit of those who accepted the covenant [the patriarchs]?

כֹּה צוֹחַ יִצְחָק / פָּנֵי שׁוֹכֵן שָׁחֵק.

לְשׁוֹא בִּי טִבַּח הַחֹקֶק / וְהוּא זֹרְעֵי נִשְׁחָק וְנִמְחָק.

וְאֵיהֶם הַבְּטָחוֹת, וְאֵת־פְּרִיטֵי אֲקִים אֶת־יִצְחָק;

מִה אֲנֵשׁה לָכֶם בְּנֵי / גִּזְרָה הִיא מִלְּפָנֵי.

מִרוֹ פְּרִדְמִיה / וְטִמְאוּ הֵר הַמִּזְרִיחַ.

נִלְאִיתִי נִשְׂא גִּנְעִיה / עוֹלָה לִי מִנְּשִׂיחַ.

וְאֵיךְ אֶת־אֶפֶק עַל הָרִגְתָּ זִכְרִיה;

אִם כְּאֶדָם עָבְרוּ בְּרִית / אֵיךְ זְכוֹת פְּרוּתֵי בְּרִית.

סָח יֶלֶד בְּחֶלֶף / דְּמֻעוֹת כִּתְנִי זִוְלָה.

עוֹלָלִי אֲשֶׁר טָפַחְתִּי בְּעֶלְף / אֵיךְ גִּזְרָה מִנִּי בְּחֶלֶף.

וְאֵיךְ הִפְרַע מִנִּי, דְּמִים בְּדַמִּים כְּמִה אֶלְף;

מִה אֲנֵשׁה לָכֶם בְּנֵי / גִּזְרָה הִיא מִלְּפָנֵי.

פָּץ רוּעִיה נֶאֱמָן / כְּפֹשׁ בְּאֶפֶר, וּמִדְּמֵן

צֹאן אֲשֶׁר בָּחִיקִי הָאֱמֹן / אֵיךְ גִּזְרָה בְּלֹא זִמֹּן

וְאֵיךְ הַבְּטָחוֹת, בִּי לֹא־אֶלְמִי;

אִם כְּאֶדָם עָבְרוּ בְּרִית / אֵיךְ זְכוֹת פְּרוּתֵי בְּרִית.

קוֹל כְּכִי לָאוֹ, מִתּוֹפֹפֶת עַל לִבִּבִּיה

רָחֵל אֲחֻזֹּתֶיהָ, מִבִּבְּהָ עַל בְּנֵיהָ.

וְלִפְנֵי מִבְּהָ פָּנִיהָ / בִּלְהֵא מְקוֹנְנֹת בִּשְׁתֵּי יָדֶיהָ;

שׁוֹבוּ הַמִּימִים לְמִנְחֻתָּהֶם / מִלֵּא אֲמֵלָא כָּל מִשְׁאֲלוֹתֵיכֶם.

שְׁלַחְתִּי בְּבִלְהָ לְמַעַנְכֶם / הִנֵּנִי מִשׁוֹבֵב גִּלְתָּ בְּנֵיכֶם.

כ So Isaac screamed to the One who dwells on high,

ל "Was it in vain that I was inscribed to be slaughtered?"

Now my descendants are crushed and obliterated.

Where is the promise, 'My covenant, I will maintain with Isaac'?"

What can I do for you, My children? This is My decree!

כ [God responded,] "They rebelled against Jeremiah

and profaned Mount Moriah.

נ I tire of hearing the cry

that rises up from oblivion.

How can I restrain Myself over the murder of Zechariah?"

If they, mortal men, transgressed the covenant, where is the

merit of those who accepted the covenant [the patriarchs]?

ס [Jacob,] who was born to study, spoke up,

shedding tears like a crocodile,

ע "The children I raised with such travail,

how they have been shorn from me and are gone.

And I have been punished a thousand-fold for the blood they shed."

What can I do for you, My children? This is My decree!

פ The faithful shepherd [Moses] uttered,

ground into ash and dirtied,

צ "The sheep I nurtured in my lap

are prematurely shorn!

Where is the promise, [Israel] is not bereft!"

If they, mortal men, transgressed the covenant, where is the

merit of those who accepted the covenant [the patriarchs]?

ק The sound of Leah's wail, pounds upon her heart;

ר her sister Rachel bemoans her children;

זִלְפָּה, slaps her face;

Bilhah, laments with both hands!

What can I do for you, My children? This is My decree!

ש [God's final response:] "Return, perfect ones, to your place of rest.

I will indeed fulfill your requests.

ש I was sent to Babylon because of you,

and will return your children from exile."

16

The first word of each line (the first of each stanza for the last two stanzas), corresponds to the first word of a verse in Eikha chapter 5. Included in this kina are allusions to two descriptions found in the fifth chapter of Tractate Gittin: the account in Gittin 56b, which describes how the conquering

זָכַר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עַר בְּפָנִים
שָׁלַף חֶרְבּוֹ, וַבֹּא לִפְנֵי וְלָפָנִים.
נִחַלְתֵּנוּ בַּעֲת, בְּטַמְא לָחֵם הַפָּנִים
וַגִּדֵּר פְּרִכָּת בַּעֲלַת שֹׁטֵי פָנִים:

יְתוּמִים גַּעַל בְּמִגְן מֵאָדָם
וַיִּמְדֵּד קוֹ בַּמֶּרְאֶה אֲדָמָדָם.
מִיָּמִינוּ דָּלָת, וְהַשְׁכִּיר חֲצִיו מָדָם
כִּי־צֵא מִן הַבַּיִת, וַחֲרָבוֹ מִלְּאֵה דָם:

עַל הַגּוֹתוֹ הָיוּת גִּבֹּר
וְנִטָּה אֶל אֵל יִדּוֹ, לְמוֹלֵד לְהוֹתִגְבֹּר.
מַצְרִים וְכָל לֵאָם, אֲשֶׁר בָּם גִּבֹּר
וַאֲנִי בִתּוֹךְ אוֹיוֹן, אֲרוֹץ אֲלֵיו בְּצִוָּאֵר:

אֲבִיתֵנוּ, זֶה כְּהִכְמִסוּ בַּחֲזָרוֹ אֲכָלָה אֵשׁ
זֶה צוּעָה זֹנֶה הַכֹּהֲנִים, וְלֹא נִכְוֶה בְּאֵשׁ.
עַבְדִּים חֲתוּ בַסֶּפֶר, לָפֶת אֵשׁ
וְעַל מָה בַּבַּיִת אֵשׁ, מִפְּרוֹם שְׁלַח אֵשׁ:

בְּנַפְשֵׁנוּ טִבְעֵנוּ, כְּדוֹצִיא כְּלִי שֹׁרֶת
וְשָׂמָם בָּאוּ שָׂיט בָּם לְהַשְׁרֵת.
עוֹרֵנוּ נִמְקַ כְּהַשְׁכִּים מִשֹּׁרֶת
וְלֹא מִצֵּא תוֹשָׁעִים וּשְׁלִשָּׁה כְּלִי שֹׁרֶת:

נָשִׁים כְּשָׂרוֹ כִּי בָּא עָרִיץ
בְּקִרְקַע הַבַּיִת נִשְׁלָיו הָחָרִיץ.
שָׂרִים לָפָתוֹ בָּבוֹא פָּרִיץ
בַּבַּיִת קָדַשׁ הַקֹּדֶשִׁים, צִחְנֵתוֹ הַשְׁרִיץ:

איוב טו. כו

תהלים עח. טז

איוב א. יג

16

Titus defiled the Holy of Holies before it was burnt; and the tragedy of the four hundred captive children, who, as related in Gittin 57b, drowned themselves while being taken as captives to Rome. Commentary for this kina begins on page 364.

זָכוֹר Remember what the foe [Titus] did within the [Temple] precincts.
He drew forth his sword and entered the Holy of Holies.
He shocked our heritage when he profaned the show bread,
and pierced the curtain, embroidered on both sides.

יְתוּמִים The orphaned [nation], he disgraced with his bloodstained shield.
He drew a line in reddish color.
He dirtied our waters, and his arrows were glutted with blood,
as he left the Temple with a bloodied sword.

עַל [We mourn] because this mortal schemed evil schemes
and raised his hand against God, as if to defeat Him, saying:
"He could defeat Egypt and all other nations.
But I, inside His precious [Temple], will run against Him boldly."

Job 15:26

עֲבִיתֵנוּ In the time of our forefathers, when the sons [of Aaron]
brought in alien offerings, they were consumed by fire.
Yet, he dared to bring in a harlot and was not singed by fire.
Slavish men raked His Tabernacle with flames of fire.

Ps. 78:63

Why, to the House of [sacrificial] fire,
did He send down a fire from on high?

Lam. 1:13

בְּנַפְשֵׁנוּ Our spirits sank as he took out the Temple vessels,
and placed them on ships to use them for himself.
Our skin rotted as the High Priest awoke,
and could not find the ninety-three Temple vessels.

נָשִׁים Women stared at the approaching tyrant,
scarring the floor of the Temple with his boots.
Princes panicked with the general's arrival.
He dared spray the Holy of Holies with his filth.

בַּחֲרוֹרִים מִבְּחוּץ צָגוּ מִחוּלָּקִים

וְחָרָו, כִּי זֶנֶק בְּשָׂשִׁים רַבּוֹא מִזִּיקִים.

וְקָמִים נִבְעָתוּ בַּחֲשֹׁדוֹ מִשְׁחָקִים

עֲשׂוֹת רִצּוֹנוֹ, וְהוּא אָסוּר בְּאַוֲלָקִים:

שָׁבַת סוּטָן, וְיָבּוֹא אֲדָמוֹן

וְיִסְבֵּב חוֹמָה, וְיַעֲזוֹת דָּמוֹן.

נִפְלָה עֵבֶרָה, עַל נִימָה פָּעַל לֶחַ לֹא וְעָרְמוֹן

עַד כִּי נָפֶשׁ מִדֶּקֶךְ אֲרָמוֹן:

עַל פֶּתַח הַר הַבֵּית הִחַל לָבוֹא

בְּיַד אֲרֻבָּעָה רָאשֵׁי טַפְסָרִיו, לְהַחֲרִיבוֹ.

עַל צֶדַע מַעֲרָבִי לִזְכֹּר, הַשְׂרִיד בּוֹ

וְזָג אַחֵר פִּתְלָנוּ, וְלֹא רֵב רִיבּוֹ:

אֲתָה קָצַפְתָּ וְהִרְשִׁיתָ לַפְּנוֹת

וְלָרִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מָאוֹם, מִשֶּׁם לְהַפְנוֹת.

לִמָּה רָגַשׁוּ גוֹיִם, וְלֹא שָׁעֲתָ אֶל הַמִּנְחָה פְּנוֹת

וְשִׁלְחוֹם לְאַרְצָ עוֹץ, בְּשִׁלֵּשׁ סָפִינוֹת:

הַשִּׁיבֵנוּ שׁוֹנֵעַ, בָּבֶאוּ בְּנִבְכֵי יָם

וְשִׁתְּפוּ עֲצָמָם יָחַד, לְנֹפֶל בָּיִם.

שִׁיר וְתַשְׁבּוּחוֹת שׁוֹרְרוֹ, כְּעַל יָם

כִּי עָלֶיךָ הִרְגֵנוּ בַּמִּצּוֹלוֹת יָם:

כִּי תִהְיוּמוֹת בָּאוּ עַד נִפְשָׁן

כָּל זֹאת בְּאֲתָנוּ וְלֹא שִׁכְחִינוּךָ, חִלּוֹ לְמַפְשָׁן.

תִּקְוָתָם נָתַנוּ לְמַשִּׁיב מַפְשָׁן

וּבֵית קוֹל נִשְׁמָעָה, עוֹרָה, לִמָּה תִישָׁן:

דניאל א' ד'

תהלים ב' א

תהלים מד' כג

תהלים מד' יח

תהלים מד' כד

Kina 17 starts on page 375.

Kina 17 starts on page 374.

בַּחֲרוֹרִים The young men stood strong at the exterior walls, imagining that [the enemy] would be repulsed by six hundred thousand demons.

But the elders trembled, knowing [the enemy]

was empowered by Heaven,

to have his way while He restrained Himself, as if in chains.

שָׁבַת Gone is Nebuchadnezzar, but Rome has taken his place, encircling the walls and frightening the masses.

Wrath has befallen the descendants of Jacob

to the extent that Heaven has abandoned the palace.

עַל He started to approach the Temple Mount's gate, ordering the four chiefs of his legion to destroy it.

He spared the western wall, leaving it as a remembrance.

[The Almighty] stood behind our wall but did not defend His cause.

אֲתָה You were enraged and allowed the evacuation.

Children without blemish were expelled from there.

Why do the nations storm, while You do not heed Israel's meal-offerings? *Dan. 1:4 Ps. 2:1*

They carried off [lads and maidens]

to the distant land [of Utz] in three ships.

הַשִּׁיבֵנוּ They pleaded, "Bring us back," as they sailed the ocean's recesses, and joined together to cast themselves into the sea.

They sang songs of praise as if they were at the Sea of Reeds.

For Your sake, we are slain upon the depths of the sea.

Ps. 44:23

כִּי They were overcome by the ocean deep.

"All this has come upon us, and we have not forgotten You,"

they implored Him whose reality they sensed.

They placed their hope in Him, who will retrieve even from Bashan,

and a heavenly echo resounded, "Awake! Why do you sleep?"

Ps. 44:18

Ps. 44:24

7

Six of the kinot by HaKallir start with the word "Eikha." This kina has eleven three-line stanzas of a recurring form: The first line starts with "Eikha," and speaks of the horrors of the present, the second yearns for the glory of old, and the third line is an expression of mourning, and a repeated plea, "Remember, God, what has happened to us!" (Lam. 5:1). The psalter uses an

אֵיכָה אֶצֶת בְּאֶפְךָ, לְאָבֵד בֵּית אֲדוֹמִים אֲמוֹנִיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ בְּרִית בֵּין בְּתָרִים אֲשֶׁר בָּרַחְתָּ לְבַחֲיוֹנֶיךָ.

וּבָכָן בְּפִינֵנוּ.

זְכוֹר יְיָ יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה גָּעַרְתָּ בְּגַעְרָתְךָ, לְגָלוּת בֵּית גָּאִים גְּאוֹלֶיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ דִּלְגַּת דָּלֹג דָּדךָ, אֲשֶׁר דִּלְגַּת לְדַגְלֶיךָ.

וּבָכָן דִּבְרֵנוּ.

זְכוֹר יְיָ יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה הִגַּדְתָּ בְּהִגִּיךָ, לְהַדִּיף בֵּית הַיִּלָּלִים הַמּוֹנִיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ וְעוֹד וְחֵן וְסֶט, אֲשֶׁר וְעוֹדָה לְעוֹדֶיךָ.

וּבָכָן וְקוֹנֵנוּ.

זְכוֹר יְיָ יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה זָנַחְתָּ בְּזַעַמְךָ, לְזָלוֹל בֵּית זָרִים זְבוּלֶיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ חֶמֶן חֶמֶן חֹרֵב, אֲשֶׁר חֶקְקָה לְחַמּוֹלֶיךָ.

וּבָכָן חוֹנֵנוּ.

זְכוֹר יְיָ יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה טָרַחְתָּ בְּטָרַחְךָ, לְטָרֵף בֵּית טְמֵאִים טָלְאִיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ יָקָר יְדִידוֹת יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יָחֻדָּה לְיֹדְעֶיךָ.

וּבָכָן יִלְלֵנוּ.

זְכוֹר יְיָ יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

7

alphabetical alliterative rhyme structure, repeating odd-numbered letters five times, and even-numbered letters six times. The last stanza is probably a later addition, ending with the first phrase of the next kina. Commentary for this kina begins on page 220.

אֵיכָה How could You rush Your wrath,
ruining Your loyal people at the hand of Rome,
and not remember Your covenant with Abraham,
who met the challenge of Your trials?

And so, we exclaim,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You scorn us with Your scorn,
exiling at the hand of the haughty, those You freed from Egypt,
and not remember the rapid road You once opened for the
banner-bearing tribes?

And so, we speak,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You pronounce such words,
thrusting Your masses into wanton hands,
and not remember the assembly place You designated for Your followers?
And so, we lament,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You abandon Your Sanctuary in Your rage,
allowing strangers to defile it,
and not remember the wedding vows at Horeb,
which You etched in stone for Your dear ones?

And so, we state,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You so diligently toil
to allow brutes to tear Your lambs to pieces,
and not remember the precious friendship
with those whom You singled out to receive the Torah?

And so, we ululate,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה פִּגְמָהּ בְּכַעֲסֶךָ, לְכַלּוֹת בֵּיד בּוֹשְׁלִים כְּרַמֶּךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ לֹא לִזְנוֹחַ לְעוֹלָם, אֲשֶׁר לָמַדְתָּ לְלִקְוִימוֹתֶיךָ.

וְיָבִין לְהִגָּנוֹ.
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה מָלְלָתָּ בְּמֶאֱסֶךָ, לְמַחֲזוֹת בֵּיד מוֹנִים מִנְשָׁאֶיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ נְשִׁיאוֹת נּוֹצֵצוֹת נָשִׁיר, אֲשֶׁר נָשְׂאוֹת לְנִשְׁוֹאֶיךָ.

וְיָבִין נְהִיגָה.
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה סָחַתָּ בְּסַעֲרֶךָ, לְסַגֵּר בֵּיד סַעֲפִים סְהַדֶּיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ עוֹ עֲרֵי עֲדִיִּים, אֲשֶׁר עֲסַרְתָּ לְעַבְדֶּיךָ.

וְיָבִין עֲנִינִי.
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה פָּצַתָּ בְּפִחֶיךָ, לְפַגֵּר בֵּיד פְּרִיזִים פְּלִאִיִּךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ צַהֲלֹת צִבִּי צֹדֵק, אֲשֶׁר אֶפְנֶתָ לְצַבְאֶיךָ.

וְיָבִין צִעֲקָנוֹ.
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה קָרָאתָ בְּקוֹיֹאֲתֶיךָ, לְקַנּוֹת בֵּיד קָמִים קְרוֹיֹאֶיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ רֹגֶשׁ רֹכֵב וּבָהֶזִּים, אֲשֶׁר רָצִיתָ לְרַעֲיָךָ.

וְיָבִין רָגַנְנוּ.
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אֵיכָה שִׂאֲפַתָּ בְּשִׂאֲפֶךָ, לְשַׁלּוֹת בֵּיד שׂוֹלְלִים שְׁלֵמֶיךָ.

וְלֹא זָכַרְתָּ תִּקְוָה תִּקְלֹתֶיךָ תֵּאֵר, אֲשֶׁר תִּפְגַּתָּ לְחַמִּימוֹתֶיךָ.

וְיָבִין תִּאֲנַנְנוּ.
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

תִּאֲנַנְנוּ לְשִׁפְךָ פְּמִיִּם / עַל מַח בְּיוֹם זֶה נִשְׁבַּעְנוּ פְּעֻמִּים / זָכַר יְהוָה יוֹשִׁיבֵי
יִשְׁבֹּת בְּשִׁלּוֹחַ בְּיִרְדְּשׁוֹלָיִם / רָגַנְתִּי, וְעֵתָה אֲאֻדָּה עַד חֹג שְׁמוֹנִים:

אֵיכָה How could You aim Your anger,
enabling sinners to despoil Your vineyard,
and not remember the lesson You taught to the ones

You took to Yourself, not to abandon them?

And so, we howl,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You reject us,
permitting oppressors to exterminate those who exalt You,
and not remember how You carried us on the wings of eagles?

And so, we moan,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You condemn us in Your fury,
imprisoning Your faith-witnesses in the hands of fiends,
and not remember the glorious crowns with which

You bedecked Your servants?

And so, we answer,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You utter in Your frightening anger,
defiling Your wonderful ones at the hands of the lewd,
and not remember the beautiful Temple songs so special to Your people?

And so, we shout,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You issue a declaration,
selling Your special servants to slave masters,
and not remember the thousands of angels present at Sinai?

And so, we sigh,

Remember, God, what has happened to us!

אֵיכָה How could You open Your mouth and long for
the looting of Your loyal ones at the hands of pirates,
and not remember the resplendent curls of hair which

You arranged for Your innocents?

And so, we cry,

Remember, God, what has happened to us!

תִּאֲנַנְנוּ We cry in anguish, pouring out our hearts like water.
Why, on this day, have we fallen captive twice?
How well do I remember dwelling tranquilly in Jerusalem!
I grieve, and now I [let my laments] soar to heaven!

In this kina, the paytan describes himself lamenting the Hurban. Each stich of the twelve stanzas begins with the letter alef, א, usually describing the speaker's own actions. The second letter of the first three stichs of each stanza carry a triple alphabetic acrostic from alef's to lamed נ; the second

יחידה ב' ג

אתאונן מיריתן ראשי מים:

יחידה ב' ג

אשאג מיריתנן בפרדס:

ישעיה ב' ד

אדשה מי יתנני שמיר שית:

איוב כ"ג

אקונו מיריתן ידעתי ואמצאיהו:

איוב י"ב

אצרת מיריתן אפי ויפתבון מלי:

איוב לא ד

אפנית מיריתן שמיני לי:

אודה עד חוג שמים

אאלה אתי שמים

אאז יום מחריבי פעמים.

אבחין בבכי ילי מדבר

אבחנה ליל מלי, ומדבר מפרד

אבבה אתי עולת מדבר.

אגוע ואמשל פנקי זית

אגרה כי כל בני בית

אגום שיאמר בעל הבית.

אדוה בכל לב להמצאו

אדעה מלין בס לאמצאו

אדאג רעה ולא אמצאיהו.

אדפכה ואתהפכה כאפן במלי

אדגה פנים בפנים לתנות עמלי

אדחו חרם וסוה מלהגיה למולי.

אדח משפטי גונבי עלי

אדויע בבעעי ומעלי

אדמללו מזלות פקדני מעולי.

letter of the fourth stich follows the reverse alphabetic order, from tav ט to mem מ, introducing a verse from Tanakh. The last stanza ends with the first line of the next kina. Commentary for this kina begins on page 240.

אודה I [let my laments] soar to heaven,

inviting heaven itself to join my lament.

I curse this day that twice destroyed me,

and grieve, "Would that my head were water!" Jer. 8:23

אבחין I will tearfully contemplate that night in the desert, comparing that night of yore to this night, and that desert to this desert. I will urge those who came out of that desert to cry.

I will shout, "Would that I could be in the desert!" Jer. 9:1

אגוע I was severed like olives from their tree.

I will provoke the angels to ally themselves with me.

I will goad the Master of the House to say,

"Let them [my enemies] be reduced to thorns and thistles." Is. 27:4

אדוה With a troubled heart, I will seek Him.

I will learn the words by which to encourage Him.

I will anxiously ask, "Where is my Shepherd," but I will not find Him.

I will sadly say, "Would that I knew how to reach Him!" Jer. 23:3

אדפכה I will whirl my words like a wheel, searching out the right words.

I will express my complaints to Him face-to-face.

The sun and the moon will convey their woe by ceasing to shine.

I will exclaim, "Would that my words were written into the record!" Job 19:23

אדח Those who smuggled their first-fruit offerings past the enemy,

I will deem their stealth sinful.

The heavenly constellation suffered when the [High Priest's]

tunic was torn.

I will groan, "Would that I had someone to give me a hearing! Job 31:35

אֲדֹדָה כְּהוֹפְרָה הָאֲבִיּוֹנָה
אֲזַכֵּרָה בְּהַיּוֹתַי מְחֻנָּה
אֲוִיל פְּלָגִים כְּבִרְכָה הַעֲלִיּוֹנָה.

She fled because the merits of the patriarchs were depleted.
I remember when we were bride and groom.
Like streams flowing down from a pool, I will cry.

אֶעֱנֶה מִיִּתְּנוֹן לִי אֶבֶר כִּינָה:

I will shriek, "Would that I had the wings of a dove!" Ps. 55:7

תהלים כה

אֵח נִפְשֵׁעַ מִקְרִית עוֹ אֶל צוֹר
אֲחוֹ בְּלִי מָנוֹס בְּאֶף לַעֲצוֹר
אֲחוֹ קָמוֹת לְקֹצֵר, וְעוֹלָלוֹת לְבָצוֹר.

Brethren were driven from their secure city to distant Tyre.
The wells were dry, because God withheld the rain.
The enemy mowed them down like stalks of grain.

Prov. 18:19

אֲשִׁיחָה, מִי יוֹבִלְנִי עוֹר מְצוֹר:

I will murmur, "Would that I could be brought to the bastion!" Ps. 60:11

תהלים ס"א

אֲשַׁע אֲהֵלִי אֲפֹדִי בְּצִלְמוֹת
אֲטוֹסָה וְאֲשֻׁכּוֹנָה עוֹד חֲדָר מוֹת
אֲטַפֵּל אֶת הַמְּחֻכִּים לְמוֹת.

It would be best to pitch my tent in death's shadow,
and fly away and settle myself in a graveyard;
busy myself; await death as relief.

I will whine, "What man can live and not see death?" Ps. 89:49

אֲנִיחָה, מִי גִבֵּר יִחִיָּה, וְלֹא יִרְאֶה מוֹת:

My LORD, I searched so for Your help.

Ps. 22:20

אֲוִילוֹתִי לְעוֹרוֹתֵי תְרוֹתַי לְחֻזוֹת
אֲיֻמּוֹתַי, בְּכָל שָׁנָה אוֹמְרוֹת, הִיא הַשָּׁנָה הַזֹּאת
אֲיָדַע לְכָל כִּי מוֹדַעַת זֹאת.

Every year, my people hope that this is the year [of redemption].
When that day comes, I will inform them all,
"That the hand of the LORD has done this!" Job 12:5

"That the hand of the LORD has done this!" Job 12:5

אִם לֹאֲכִי יִדְ-יִחוּזָה עֲשֻׂתָה זֹאת:

I bow my head to You, my LORD, my strength.
I bend my knees to You to heal my ills.

I will crown You with a song from among the songs of the Temple.

I will devoutly pray, "If only You could be with us as a brother!" Song. 8:11

אֲכַף לְךָ רֹאשׁ, הִילִי
אֲכַרַּע לְךָ בֶּדֶךְ, לְחֻמֵּל מַחֲלִי
אֲכַתִּירְךָ בְּשִׁיר מְשִׁירֵי מְחוּלִי.

Do not forget the Temple's cries,
and rejoin Judah and Israel to her.

The thousands of guardian angels You appointed,

Ps. 68:18

will all say, "Would that the deliverance

of Israel will come from Zion!"

לֹאֲמֹר, מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יִשְׁעוֹת וְיִשְׁרָאֵל:

[God responds:] Israel, ever since it stopped walking in My ways, \ abandoned Me, so I abandoned them and turned My face away. \ I grieved, and I mourned, and My innards and heart spilled out. \ How they have hurled My glorious crown from My head!

תהלים נ"ח

יִשְׂרָאֵל מַעַת בְּדַרְכֵי לֹא הָלְכוּ / עֲזָבוּנִי וְעֲזָבוּתִים, וּפְנֵי מַדָּם נִדְּפָכוּ /
רִגְמוּנִי וְהִילָלְתִּי, וּמַעַי וְלִבִּי נִשְׁפָּכוּ / אֵיכָה תִּפְאָרוֹתַי מִרְאשׁוֹתַי הִשְׁלִיכוּ.

This kina by HaKalir is based on Eikha 2:20, and describes the horrors experienced at the time of the siege and the subsequent pillaging of the city. It is arranged in alphabetical order, each line opening with the feminine verb form and ending with "Woe is me!" echoing Job 10:15: "If I have

אִם-תִּבְכְּלוּנָה נְשִׁים פְּרִים, עָלָי טֹפָחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּבְשְׁלוּנָה רִחְמָנוֹת יִלְדֵיהֶן, הַפּוֹדִידִים טֹפָחִים טֹפָחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּגְזֹנֶה פֶּאֶת רֹאשִׁם, וְתִקְשְׁרֶנָּה לְסוּסִים פּוֹרָחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּדְבֹק לְשׁוֹן יוֹנָק לְחֶךְ, בְּצִמְאון צוּחִיחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּהְיֶנָּה זוּ לְעֵמֶת זוּ, בּוֹאֵי וְנִבְשַׁל אֶת בְּנֵינוּ צוּרָחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּזְעָרְנָה זוּ לָזוּ, תִּגְזֹר בָּנָה, וְהוּא חָבִי מִנֶּחֶם נִתְחִים נִתְחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּנְפֹנֶה בְּיֶשֶׁר אֲבוֹת לְבָנִים, בְּמַעֲרוֹת וְשִׁיחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּחְיֶנָּה בָּנוֹת, אֶל חֵיק אֲמוֹתָם נִתְפָּחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּטְסֶנָּה רוּחוֹת עוֹלָלִים בְּרוּחוֹבוֹת קְרִיָּה תִפּוּחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּיקָרְנֶה בְּשׂוּבָל רָחֵם וְצִמּוֹן שְׂדִים, וְאִם עַל בָּנִים שָׁחִים.
אֶלְלֵי לִי:

אִם תִּכְשְׁלֶנָּה שְׂמוֹנֶה מֵאוֹת מְגוּרִים, בְּעָרֵב אֲלוּחִים.
אֶלְלֵי לִי:

done evil, woe is me!" The last stanza also hints at the source in Eikha, with God reminding the people of their own sins, which were the cause of the calamity. Commentary for this kina begins on page 378.

אִם As I recall,

אִם women eating their own fruit, their coddled babes,

Woe is me!

אִם the compassionate cooking their own children,
once preciously measured ounce by ounce,

Woe is me!

אִם the braids of their head torn from them,
after being tied to racing horses,

Woe is me!

אִם the tongues of infants, stuck to their palates, parched with thirst,

Woe is me!

אִם women wailing to each other, "Come, let us cook our squealing children,"

Woe is me!

אִם the two encountering each other, saying, "Give me your child,"
[the child] hidden, already cut into sections,

Woe is me!

אִם children encountering their parents' flesh in caves and pits,

Woe is me!

אִם condemned maidens, upon their mother's laps, swollen with hunger,

Woe is me!

אִם the souls of babes expiring in the village streets, swollen with hunger,

Woe is me!

אִם burdened with miscarriage and shriveled breasts,
a mother collapsed over her children,

Woe is me!

אִם eight hundred shield-bearers, humbled and exiled to
Arabia to be executed,

Woe is me!

אם תִּלְהַטְנָה רוּחַם בְּמִינֵי מְלֻחִים וְנוֹדוֹת נִפְחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּמְעַטְנָה מֵאֵלַי מִצָּה, וּמִנִּצָּה עֲשָׂרָה, עַד אֶחָד לְמִפְחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּסְנֶנָה לְמִסַּד הַיָּבֵל שְׂמוֹנִים אֶלֶף כְּהֻנִּים פָּרִיחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּשְׂרַפְנָה שָׁם כָּל אוֹתָן הַנִּפְשׁוֹת, כְּקוֹצִים כְּסוּחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּעֲרַפְנָה עַל יָם גִּזְרִי, שְׂמוֹנִים אֶלֶף כְּהֻנִּים גִּרְצִיחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּפְחֶנָה נִפְשׁוֹת מִדְּקָרִים, מִרִּיחַ הַנּוֹבוֹת שִׁיחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּצְבֹּרְנָה עַל אֶבֶן אַחַת, תִּשְׁעָה קִבְּבִין מוֹתִי, יְלָדִים מִנְחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּקְעֶנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת יוֹנָקִים, עַל שׁוֹכָה אַחַת מִתּוֹחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּדְרֹאֶנָה רַבּוֹת וַעֲנָנוֹת, כְּבוֹלוֹת עַל יַד רֵב הַשְּׂבָחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּשְׁכַּבְנָה בֵּין שְׂפָתַיִם, בָּנוֹת מְלָכִים מְשֻׁבָּחִים.
אֶלְלִי לִי:

אם תִּתְעַלְּפֶנָה הַבְּתוּלוֹת וְהַבְּחוּרִים, בְּצִמְאוֹן צְחִיחִים.
אֶלְלִי לִי:

רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לְמוֹלֵם מֵרַעִים / הוּא עַל כָּל שִׁבְנֵי הָרַעִים
מִה שֶׁהִדְרֹךְ אִם מוֹדִיעִים / וְזֹאת אֲשֶׁר עָשׂוּ לֹא מוֹדִיעִים
אִם-הִתְאַבְּלָנָה גִּשְׁיִם פָּרִים, מְשֻׁמוֹעִים
אִם-יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ אֲדָרְיָ בְּהָן וְנִבְיָא, לֹא מְשֻׁמוֹעִים:

אם their spirits enflamed by salty food and empty swollen flasks,
Woe is me!

אם reduced from a thousand to a hundred, from a hundred to ten,
and then to a sorrowful single one,
Woe is me!

אם eighty thousand budding priests, fleeing behind the Temple's curtains,
Woe is me!

אם to be burned alive like cut kindling wood,
Woe is me!

אם eighty thousand murdered priests, hacked to death on
account of the death of an innocent one,
Woe is me!

אם those who breathed their last, punctured by the odor
of the fruits of the field,
Woe is me!

אם heaped on one stove, nine large measures of crushed children's brains,
Woe is me!

אם three hundred infants, hung and strung on one long tree branch,
Woe is me!

אם gentle and delicate damsels, led away in chains by the chief executioner,
Woe is me!

אם elegant princesses, violated by the roadside,
Woe is me!

אם young lads and lasses, faint with parching thirst,
Woe is me!

רוּחַ The Holy Spirit thunders against them.
Woe to the wicked of the Jewish people!

They inform others about what has befallen them,
but do not inform others about what they have done.

They give voice to the fact that women eat their children,
but, to the fact that they killed a prophet and a priest in the Temple,
they do not give voice.

מֵאַחֲרָיו תִּבְיֹאוּ אֶת רִבִּי עֲקִיבָא, עוֹקֵר הָרִים וְטוֹחֵנָן זֶה בְּיוֹז בִּסְבָּרָה.
אֶת בִּשְׁרוֹ מִסְרִיקוֹ, בְּמִסְרֵק הַבְּרִיל לְהִשְׁתַּפְּרָה.

יֵצְתָה נִשְׁמָתוֹ בְּאַחַת, וְבֵת קוֹל אֲמָרָה.

רִבִּי עֲקִיבָא, אֲשֶׁרֶךְ, גּוֹפֵךְ טוֹהַר בְּכָל מִינוֹ טוֹהַר:

בֵּן בְּבֹא רִבִּי יְהוּדָה אַחֲרָיו תִּבְיֹאוּ, בִּשְׁבָרוֹן לֵב וְאוֹהָרָה.

נִהַר בֵּן שִׁבְעִים שָׁנָה, בִּידֵי רִשְׁעָה אֲרוּרָה.

וְיֹשֵׁב בְּתַעֲנִיט הָיָה, נָקִי וְחָסִיד בְּמִלְאֲכָתוֹ לְמִוְהָרָה:

חֲנֻנָא בֵּן תַּרְדֵּינִן אַחֲרָיו, מִקְהֵל קְהִלּוֹת בִּצְיוֹן שְׁעָרָה.

וְיֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ, וְסֹפֵר תּוֹרָה עִמּוֹ, וְהַקְלִיפוּהוּ בְּחִבְלֵי זְמוּרָה.

אֶת הָאוֹר הִצִּיתוּ בָהֶם, וּבְרִכּוֹתוֹ בִּסְפֵר תּוֹרָה, וְבָעֲרוּ בּוֹ הַבְּעָרָה.

לְלֹבֵי סְפוּגִין שֶׁל צֶמֶר הִנְחִינוּ, שְׁלֹא יָמוּת מִוְהָרָה:

חֲסִיד רִבִּי יֵשׁבב הַסּוֹפֵר, הִדְרִיחוּ עִם עֲמוּרָה.

וְזִקְוָהוּ וְהִשְׁלִיכוּהוּ לַפְּלָבִים, וְלֹא הִקְבֵּר בְּקִבְרוֹהָ.

קוֹל בֵּת יֵצְאָה עֲלָיו, שְׁלֹא הִנִּיחַ פְּלוֹם מִתּוֹרַת מִשָּׁה לְשִׁמְרָה:

אֶת רִבִּי חֲנֻנָא בֵּן חֲכִנָּא, וְאַחֲרָיו רִבִּי חֲצִיפִית, בְּיוֹם עֲבָרָה.

מִיַּד עוֹף הַפּוֹרֶת, בְּהֶבֶל פִּי נִשְׁרַף בְּבִמְדוּרָה:

צִדִּיק, רִבִּי אֶלְעָזָר בֵּן שְׁמוּנָה, בְּאַחֲרוֹנָה נִהַר בְּמִדְקָרָה.

יוֹם עָרַב שִׁבְתָּ הָיָה, וְזֶמֶן קִדּוּשׁ, וְיִקְדֹּשׁ וְיִקְרָא.

חָרַב שְׁלֹפּוֹ עָלָיו, וְלֹא הִנְחִיחוּהוּ בְּחַיִּים, לִסִּים וּלְזִמְרָה.

יֵצְתָה נִשְׁמָתוֹ בְּבֹרָא אֱלֹהִים, וְיֵצֵר צוּרָה:

הָיָה כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה, הוֹסִיפוּ בְּנֵי עוֹלָה לַעֲנוּת בְּגִזְרָה.

בִּסְקִילָה, שׁוֹרְפָה, הָרָג וְחֲנֵק, מִי וַיְכַל לְשִׁיעָרָה.

נִוְחַת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֲרִיֹת, שָׁה פּוֹדָה.

יֹאכְלוּהָ בְּמִקְוֹם קִדּוּשׁ, בְּחִטָּאוֹת וּבְאַשָׁם, לְאַבֵּד וְכֹרָה.

חֲזוּהָ הַחֲנוּפָה וְשׁוֹק הַתְרוֹמָה, טָרְפוּ אֲרִיֹת וְהִכְפִּידָה.

וְיֹשֵׁב בְּעֵינֵי יְדוּהָ, וְלֹא יוֹסִיף עוֹד לְנִשְׁרָה.

אֲמַץ בִּרְפִים בּוֹשְׁלוֹת, חֵלֶק יַעֲקֹב, וּמוֹשִׁיעַ בַּעֲת צָרָה:

לְצַדִּיק יִמְלֹךְ מֶלֶךְ / וְשִׁלְמוֹ יִמֵּי אֲבֶלֶךְ / לְאוֹר נֶפֶשׁ וְנִגְלִי:

Kina 22 starts on page 425.

יִרְמִיָּה י ב טו

יְשׁוּעָה לֵב א
יְשׁוּעָה לֵב ב

מֵאַחֲרָיו Afterwards, they brought Rabbi Akiva, uprooter of mountains,
who ground one against the other with his intellect. / They combed his
flesh with an iron comb to break it. / His soul departed with the word
"One," and a heavenly voice said, / "Rabbi Akiva, you are fortunate; your
body is pure in every manner of purity."

בֵּן Rabbi Yehuda ben Bava, they brought in with a broken heart and
a warning, / killed at age seventy by the cursed evil kingdom. /
He fasted frequently, was clean and pious, and was diligent in his work.

אֲחֵרָא After him was Rabbi Hananya ben Teradyon, assembler of great crowds at
Zion's gate. / Sitting and teaching, a Torah scroll at his side, they enveloped
him with bundles of twigs / and set them afire, winding the Torah scroll
around him and lighting a bonfire. / They attached moistened bits of wool
to his heart to prolong his agony.

חֲסִיד The pious Rabbi Yesheavav the Scribe was killed by this nation of
Gomorrah. / They cast him, threw him to the dogs, so that he was never
properly buried. / A heavenly voice declared that there was nothing in the
Torah of Moses that he did not observe.

אֶת Rabbi Hanina ben Hakhinai, and after him, Rabbi Hutzpit, on that wrathful
day. / Birds flying overhead were singed as if torched by the breath of his
mouth.

צִדִּיק The righteous Rabbi Elazar ben Shamua was killed with a chisel. /
It was Sabbath eve, the time for Kiddush, and as he recited it, /
they drew the sword upon him, not permitting him to live to finish
it. / His soul departed at the words "God created," the Creator and
Sculptor of forms.

Gen. 2:3

הֵנָּה On and on, these villains tortured and threatened. / Stoning, burning, killing,
and choking; who can assess [this calamity]? / Of the remnants, lions
consumed those scattered sheep! / Eaten in a sacred place like the sin-
offering and guilt-offering leaving no trace, / the special offerings of breast
and thigh, lion and cub devoured. / May it be good in the eyes of LORD to
never again punish us. / Make firm the tottering knees, O Jacob's Portion,
and Deliverer in troubled times.

Jer. 10:16

לְצַדִּיק "The King shall reign in righteousness." / "Your days of mourning shall
cease." / By His light, we shall journey forward.

Is. 32:1

Is. 60:20

Kina 22 starts on page 424.

בְּרַשִׁית י ב ג

22

This kina describes the mass suicides which some European communities committed rather than submit to forced conversion to Christianity. The kina is comprised of five stanzas of varying length. Each stanza ends with a refrain, the first stich of which is a quote from Psalms 55:3, and the second, a paraphrasing of Jeremiah 31:14. Commentary for this kina begins on page 430.

הַחַרְיִישׁ מִמֶּנּוּ וְאֶדְבָּרָהּ, וְיַעֲבֹר עָלַי מָה.

חֲמֵס אֲזַנְךָ וְשׁוֹ, לֵךְ שׁוֹבֵן שְׁמִימָה / הַצִּיקְתָּנִי רוּחִי, וְלֹא אוֹכֵל אֲדָמָה.

בַּיּוֹלָדָה אֶפְעֶה, אֲשֶׁרֶף וְאֲשַׁמָּה / מִסָּפֶד מֵרַעְשָׁה, וְאֶקְוֶה בְּנִדְמָה.

דְּבַרִי שְׂאֵוֹתַי יִתְּבוּ בַּיָּמָה / סָפְדִי עַל עֲדוּתִי אֲשֶׁר נִתְּנָה לְשִׁמָּה.

אֲרִיד בְּשִׁיחִי וְאֶהֱיָמָה / וְקוֹל נְהִי אֲרִימָה.

אִיךְ שָׁבַת מְשׁוֹשׁ, וְעִרְבָה שְׁמָחָה / כָּל פְּנִים פְּאוּרִי, וְכָל רֹאשׁ קָרָחָה.

וְכָל זָקֵן וְדֹרְעָה, וְעַל כָּל לֵב אֲנָחָה / מֵאֵז נִתְעַזָּר גּוֹי עֵי, כּוֹרָה שׁוֹחָה.

סָלָה אֶבְיָרִי, הֹוֵי עוֹ מִבְּטָחָהּ / בַּתּוֹלִיּוֹתִי וּבַחֲזֹרִי, נִסָּח פְּנִסְחָהּ.

בְּרֹאשׁ כָּל חַיּוֹתֵי נִבְלָתָם כְּסוּחָהּ / עוֹלָלִי וְטֶפֶל נְחָשְׁבוּ בְּצֵאֵן טִבְחָהּ.

אִיִּלְיָה עַל וָאוֹת, וְדִמְעוֹתַי עַל לֶחָהּ / הָאֶסְפֹּה אֵלַי, דּוּוּיִי צֵאֵן נִדְחָהּ.

לְהַרְבּוֹת הַכֹּכָבִים וְלְהִרְבֵּי הַצִּוְחָהּ / הִילֵּלוּ שָׁמַיִם וְעַקְרֵי אֲדָמָה:

אֲרִיד בְּשִׁיחִי וְאֶהֱיָמָה / וְקוֹל נְהִי אֲרִימָה:

אֲרִאֲלִים צֵאוּ, וְצַעֲקוּ מֵרָה / סָפֶד תִּמְרוֹרִי, הָאֲגִיד בְּחִבּוּרָהּ.

קוֹל כְּחוֹלָהּ, צָרָה כְּמִבְכִּיָּהּ / הִתְאֵוֹנוּנוּ עַל עֲדוּת שֶׁהָ פִּוְרָהּ.

עֲלִימוּ כִּי נִגְזְרָה גְּזָרָה / בְּחֹרִי אֶף וְעַם וְעִבְרָהּ.

וְנִתְּעַדּוּ בְּפִרְשֵׁי שׁוֹט וּבְטַחָהּ / לְקֹדֶשׁ שֵׁם הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא.

וְאִשׁ אֶת אֲחִיו חֹזְקוֹ בַּעֲוָהּ / לְהִדְבֵּק בִּירֵאָה טַחֲוֶהּ / בְּלִי לִכְרֵעַ

לְעִבּוּדָהּ זָרָה.

וְלֹא חֲסוּ עַל גִּבְרֵי וּגְבִירָהּ / עַל בְּנֵים צַפִּירֵי תַפְאָרָהּ.

אֶבֶל אֲזִוּוּ גְבוּרָהּ יִתְרָהּ / לְהֵלֶם רֹאשׁ, וְלִקְרֹץ שׁוֹרָהּ.

וְאֶלִּימוּ דְּבָרוֹ בְּאִמְרָהּ / לֹא זָכִינוּ לְגִדְלָכֶם לְחֹרָהּ / נִקְרִיבְכֶם כְּעוֹלָהּ

וְהַקְטָרָהּ.

וְנִפְּחָה עַמְּכֶם לְאֹרָהּ / הַצִּפּוֹנָה מֵעֵין כָּל, וְעִלְמוֹהּ:

אֲרִיד בְּשִׁיחִי וְאֶהֱיָמָה / וְקוֹל נְהִי אֲרִימָה:

22

הַחַרְיִישׁ Be quiet, allow me to speak, come what may. / I will shout to You who dwells in heaven, "Violence! Pillage!" / My spirit is oppressed, and I cannot be silent. / I will scream and moan and gasp like a woman in labor. / I will compose a bitter eulogy and lament with a sigh. / The words of my roar will pour out like the sea. / I bemoan my people who have been delivered to desolation.

I will sob as I tell my tale, and moan, / and raise my voice in distress.

אִיךְ Happiness has ceased, and joy is gone; / every face ashen, and every head bare; / every beard shorn, and every heart pained; / ever since a brazen nation arose to dig my grave. / Cut down are my heroes who contemplate Your mighty stronghold [Torah]. / My young maidens and lads are torn to bits, / their corpses strewn like rubbish on every street corner. / My infants and babes are like lambs led to slaughter. / I will wail about this, tears upon cheek. / Join me, dejected ones of the outcast flock, / to intensify the cry and lift up the shouting. / Let the heavens wail and the earth scream!

I will sob as I tell my tale, and moan, / and raise my voice in distress.

אֲרִאֲלִים Angels! Go out and rant bitterly. / Join together in anguished lament. / The sound of a woman in labor, suffering as she delivers her firstborn. / Bemoan that people, scattered sheep: / upon them has been declared a decree / of wrath and rage and anger. / They assembled, pious and pure, / to sanctify the holy, fearful name, / encouraging the other, supportively, / to cleave in pure awe, / and not submit to alien gods. / They pitied neither lad nor lass, / nor the radiant little children. / But drawing upon superior strength, / they severed heads and sliced through spines, / and told them this message: / "We were not privileged to rear you in accordance with Torah, / so we offer you as a sacrifice, a burnt-offering. / And together with you, we will experience that light, / mysterious and hidden from every eye!"

I will sob as I tell my tale, and moan, / and raise my voice in distress.

אז הסבמנו גדולים וקטנים / לקבל פאהבה, דין שוכן מעונים.
והקנים דשנים ורעננים / הם היו תחלה נדונים.

והצאו לקראתם עני פנים / ונהדגו המונים המונים.

ונתערבו פדים עם פרשדונים / והאבות, אשר היו רחמנים.

ונהפכו לאכור פיענים / והפיעו על אבות ועל בנים.

ומי שאורל עלה לו ראשונים / הוא נשחט בחלפות וסכונים.

ובחורים, עלי תולע אמונים / הם לחכו עפר כתננים.

והכלות לבנושות שנים / מעלפות בורזעות חתנים / מנתחות בחרב
וכידונים.

וזכו זאת, קהל עדת נבונים / ואל תחשו מהרבות קינות.

והספידו על חסידים והגונים / אשר צללו בפנים הידיונים.

לזכר זאת, נפשו עגומה.

אירד בשחי ואהימה / וקול נה ארימה:

תורה תורה חגרי שק, והתפללש באפרים / אבל יחיד עשוי לך, מספר
תמורדים.

על תופשי משוטין ופורשי מכמורים / מלחין וחבלין פנים אדירים.

עורב מערבך, משרי הדורים / מפענתי צפונך ומגלי מסתוריים.

מי יקצה בגבעות, ומי יסתי בזהרים / מי יפרק היות, ומי יתרו שברים.

מי יפלא נזירות, ומי יערך נדרים / מי ישדד מעמקך, וחתו אברים.

ומי ילחם מלחמתך וישוט לשוערים / כלי מלחמה אבדו, ונפלו גבורים:

אשריהם משפילים, פדקיע וזהרים / במנוחות שלום נחו ישורים.

אוי ואבוי, שד ושבר, לפותרים.

למודות נפש, וחבלים וצירים / לכליון עינים, צלמות ולא סדירים.

ערב אומרים, מי יתן צפרים / ובקר מצפים, מי יגלה אורים.

מפראח עינימו אשר תמה שרים / מחוג שכלה חרב, ואימה מתדרים:

אי The great and the small all consented / to lovingly accept the judgment of the One who dwells on high. / The elders, full of vigor and vitality, / were the first to be condemned. / The brazen ones came upon them, / and masses, masses, were massacred, / innards and entrails intermingled. / And fathers, once compassionate, / turned cruel like ostriches, / and cast lots over fathers and sons. / And the one fated to be first / was slaughtered with daggers and knives. / And young lads, reared on silk, / licked the dust like snakes. / And brides, bedecked in scarlet, / swooned in the arms of grooms, / hacked by swords and spears. / Remember this, sage people, / and do not refrain from amplifying lamentation, / and mourn the pious and the just / who sank into the seething waters. / Remembering this, my soul is aggrieved.

I will sob as I tell my tale, and moan, and raise my voice in distress.

Jer. 6:26

תורה Torah, wrap yourself in sackcloth, and wallow in the dust! / Mourn, as if for an only child, a bitter lament / for those who gripped your oars and spread your nets; / sailors and mariners on mighty waters. / Those who arranged your arrangements and straightened that which was twisted, / uncovered your secrets and revealed your mysteries. / Who will level the hills, and who will hew down the mountains? / Who will solve puzzles, and who will repair breaches? / Who will articulate Nazirite vows, and who will assess the value of your pledges? / Who will plow your fields, now that the farmers are gone? / Who will wage your wars and return to the gates? / The weapons are lost, the heroes have fallen. / Fortunate are they, wise and radiant like the sky, / in peaceful repose, rest the righteous. / Woe and alas, plunder and blunder, to the survivors! / Disillusionment, pangs, and pain. / Disappointment, death, and chaos. / In the evening, they say, "Would that it were dawn," / and in the morning, they await the removal of light, / because of the picture that their eyes have seen. / Outside, the sword slays, and indoors, there is terror.

25

This kina, by Rabbi Kalonymus ben Yehuda of Speyer, laments the massacres perpetrated by the Crusaders in 1096, which destroyed the most prominent Jewish communities of the Rhineland. Some have suggested that Rabbi Kalonymus wrote a kina eulogizing the martyrs of his own

ירמיה ב, כז

מי יתן ראשי מים, ויעניו מקור נזילי.
ואבכה כל ימותי ולילי / את חללי טפי ועוללי, וישישי קדלי.
ואתם ענו אבוי, אוי ואלי / ובכו בכי רב, והריב.
על בית ישראל ועל עם יהודה, כי נפלו בחרב:

ירמיה יג, יז

ודמוע תדמע עיני, ואבכה לי שדה בוכים / ואבכה עמי מרי לבב
הנבוכים.

איכה ה, ו

על בתולות הדפוחות, וילדים הרבים / בספריהם נכרכים, ולטבח נמשכים.
אדמו עצם מפגנים, ספורים ונפכים / כמו טיט חוצות, נדשים ונשליכים.
סורו טמא, קראו למו מלקרב.

איכה ד, כז

על בית ישראל ועל עם יהודה, כי נפלו בחרב:

ירמיה יג, יז

ותדר עיני דמעה, ואילוליה ואגודה / ולבכי ולחגר שק, אקרא להספידה.
מפוי יקרה, ומוחב המודה / פנימה פבודה, פבוד כל פלי חמדה.

ישעיה סג, כא

ראותיה קרועה, שכולה וגלמודה / התורה והמקרא והמשנה והאגדה.
ענו וקוננו זאת להגודה / אי תורה ותלמוד והלומדה.
הלא המקום מאין יושב חרב.
על בית ישראל ועל עם יהודה, כי נפלו בחרב:

ירמיה יב, כ

ועפעפי יולי מים, דמע להגודה / ואקונן מר, על הרוגי אשפודה.
בשני בשמונה בו, ביום מרועה, הקרה / מרועי לרועי, נחלפו להבערה.
נהרגו בחורי חמד, וישישי הדדה / נאספו יחד, נפשם השלימו במורא.

תהלים קג, כ

על יחוד שם המיוחד, יחדו בגובהה / גבורי כח, עשי דבור למקרה.
וכהני ועלמי נגועו, כלם עשרה.
על בית ישראל ועל עם יהודה, כי נפלו בחרב:

25

community only, with the stanzas about Worms and Mainz being written by other paytanim (similar stanzas were written about the martyrs of Cologne and Frankfurt). Commentary for this kina begins on page 460.

מי Would that my head were water, and my eyes a fountain of tears, / and I would cry all my days and nights / for the corpses of my babes and infants, and the aged of my community. / I ask you to respond, "Oh! Woe! Alas!" / And weep a weeping, much weeping.

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

ודמוע My eyes flow with tears, and I will betake myself to the fields to weep, / and ask others stunned and embittered to join in my wailing / for the beautiful maidens and delicate lads, / wrapped in their schoolbooks and led to slaughter. / Their bodies, rosier than rubies, sapphire, or turquoise, / were slung and trampled like mud in the streets. / "Stay away! They are unclean," shouted the enemy about them.

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

ותדר Let my eyes flow with tears, I will wail and shake my head. / I will eulogize [the Torah] with weeping and with sackcloth. / She is more dear than fine gold, more precious than gold, / her glory inward, the glory of all precious vessels. / I have seen her torn, bereaved, and desolate. / Torah, Scripture, Mishna, and Aggada: / raise your voice, lament, and tell this tale. / Where are Torah, Talmud, and students? / The place is in ruin, no one there!

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

ועפעפי My eyelids flow with water, dripping tears. / I weep bitterly for the murdered of Speyer. / It happened on the eighth day of the second month [Iyar] on the day of rest. / "Rest" was transposed to "tempest" destructive. / Handsome youths and dignified elders were killed. / They assembled, all agreeing to be martyred, / testifying to the unity of God's name, courageously. / Mighty men, who do His bidding speedily. / My priests and my young men, all ten expired.

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

ובמר יגזר ועצבי, ילל אחבירה / קהלות הקדש, הריגתם היום בזרה.
קהל ודמיוא, בחונה ובחורה / גאון ארץ, וגבי טהרה.

מלכים א' א

פעמים, קדשו שם המזרח במזרח / בעששים ושלשה בחדש זיו,
לטהרה / ובחדש השלישי, בקריאת הלל לשורה.

השלימו נפשם באהבה קשורה / אהימה עליהם בבכי, ילל לחשרה.
כליל כתר, על ראשם לעטרה.

על בית ישראל ועל עם יהודה, כי נפלו בחרב:

ועל אדירי קהל מגנצא ההדרה / מנשרים קלן, מאריות להתגברה.
השלימו נפשם על יחוד שם הנזירא / ועליהם זעקות שבר אונק, בנפש
מרה.

על שני מקדשי יסודם, פהיום ערערה / ועל קרבות מעט מקדשי,
ומדרשי התורה.

על בית ישראל ועל עם יהודה, כי נפלו בחרב:

בחדש השלישי בשלישי, נוסף להאבון ומארה / החדש אשר נהפך
לגון יצרה.

ביום מתן דת, שפרתי להתאשרה / וביום נתינתה, כמו כן אז חזרה.
עלתה לה למרום, למקום מדרה / עם תיקה ונתיקתה, והידרשה וחוקרה.
לומדיה ושוניה באישון, כמו אורה.

על בית ישראל ועל עם יהודה, כי נפלו בחרב:

שמו נא על לבבכם, מספר מר לקשרה / כי שקולה הריגתם, להתאבל
והתעברה / פשרת בית אליהו, האולם והבירה.

וכי אין לחוסר מועד שבר ותבערה / ואין להקדים, ואלתי לאחריה.
תחת כן, היום לונתי אעורה / ואספדה ואיללה, ואכבה בנפש מרה.
ואנחתו בבדה, מבקר ועד ערב.

על בית ישראל ועל עם יהודה, כי נפלו בחרב:

יבמר In my bitter agony and grief, I will compose a dirge. / Holy congregations! Their massacre I remember today. / The community of Worms, special and unique. / Giants of the earth, innocent and pure! / Twice, they sanctified the One Name in awe, / cleansed once on the twenty-third of the month Ziv [Iyar], / And on [the first day of] the third month [Sivan], as they chanted Hallel, / they made a pact to be martyred for the love [of God]. / I will moan for them with a torrent of tears of woe, / all deserving to be endowed with majestic crowns!

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

ויל And upon the great of the wonderful community of Mainz, / swifter than eagles and stronger than lions, / they too consented in unison to sanctify the awesome One Name. / For them, I will scream a piercing scream with bitter soul, / as if for the destruction of both Temples, razed today, / and for the destruction of minor temples [synagogues] and study halls of Torah!

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

בחדש On the third day of the third month [Sivan], these were added to my sorrow and curse. / That month was transformed into one of agony and trouble / on the day the Law was given, when I hoped to be spared in her merit. / On the very day she was given, she departed. / Gone back on high to her original home, / with her "containers" and her "pouches," those who searched her and studied her. / Her disciples and her students in darkness as in light!

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

שמו Take this to heart, and compose a bitter eulogy. / Their murder is worthy of mourning and placing ash, / equal to the burning of the House of God, the porch and the Palace, / because it is improper to add a day of breach and conflagration, / and wrong to advance the date; rather, to postpone it. / Therefore, today [Tisha B'Av], I will arouse my grief / and lament, and wail, and cry with bitter soul, / with sighs weighing heavily from dawn to dusk,

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

איכה א טו

עַל אֲלֹהֵי בֹכִיָּה, וְלִפִּי נוֹתֵם נְדִימוֹת / וְאַקְרָא לְמִקְנוֹנוֹת,
וְאֶל הַחֲכָמוֹת.

אֵלֵי וְאֵלֹהִי, כָּלֵם הַזִּמּוֹת / הִישׁ מִכְאוֹב לְמִכְאוֹבֵי לְזִמּוֹת.
מוֹחֵץ תִּשְׁפֹּל חֶרֶב, וּמִחֲדָרִים אִימוֹת / חֲלָלִי, חֲלָלִי חֶרֶב, מוֹטְלִים
עֲרֻמִּים וְעֲרֻמוֹת.

ישעיה כה
דברים לב כה

נִבְלַתְם כְּסוּחָה, לַחֲיַת אֶרֶץ וְלִבְהִימוֹת / יוֹנֵק עִם אִישׁ שִׁיבָה, עֲלָמִים
וְעֲלָמוֹת.

דברים לב לו

מִחֲעַתְתֵּנִים בָּמוֹ מוֹנֵי, וּמִרְבִּים כְּלָמוֹת / אִי אֶלְהִימוֹ אֲמֹר, עוֹר חֲסִיו בּוֹ
עַד מוֹת / יָבוֹא וְיוֹשִׁיעַ, וְיַחְזִיר נְשֻׁמוֹת.

חֲסִין יְהִי, מִי כְמוֹךָ, נוֹשֵׂא בְּאִלְמוֹת / תִּחְשֶׁה וְתִתְאַפֵּק, וְלֹא תִחְגֹּר חֲמוֹת.
בְּאֲמוֹ אֵלֵי מִלְּעֵנִי, אִם אֶלֹהִים הוּא, יָדָב.

שופטים ו לא

עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל עַם יְהוּדָה, כִּי נָפְלוּ בְּחֶרֶב:

עֵינֵינוּ יָנִידָה פָּנִים, כִּי נִחְפָּץ לְאַבֵּל מְשׁוֹרֵר / וְעֲגִבִּי לְקוֹל בֹּכִים, מִלְּהַפֵּץ
וְלִקְדָּר.

ירמיה ל כג

מִי יִנִּיד לִי, וְאֵין מִחֻזִּיק לְהִתְעוֹדֵר / תִּמְהָ כִּי יֵצֵאָה, וְסַעַר מִתְגוֹדֵר.

במדבר י ט

אֲבִלְקִי, הַמִּמְנֵי, הָעַר הַעוֹדֵר / שֹׁפֵר עֲצֻמוֹתָי, וְזֹרֵר וּמִפְרֵר / סִלָּה כָּל אֲבוֹתַי,

איכה א טו

הַטֹּבֵר וְהַשֹּׁרֵר.

ירמיה טו יח

מִכְתִּי אֲנִישׁוּהָ, בְּאֵין מִתְעַל וּמוֹדֵר / רִטְוָה וּמוֹדֵר אֵין לְבֹרֵר.

ישעיה כב ד

עַל כֹּן אֲמַרְתִּי, שָׁעוּ מִנִּי, אֲמֹר / בִּפְכִי, הִמְעַתִּי עַל לִחִי לְעֹרֵב.

עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל עַם יְהוּדָה, כִּי נָפְלוּ בְּחֶרֶב:

עַל For these, I cry and moan moans, / and summon the lamenters and wise women. / "Alas," and "Alack," they all murmur. / Does any wound compare to my wound? / Outside, the sword murders, and indoors, there is terror! / My corpses, killed by the sword, lie strewn, nude and naked. / Bodies lying like refuse for wild beasts and animals. / Nursing child and aged man, lads and lasses / were teased by my oppressors and endured great shame. / "Where is their God? The Rock they trusted in" until death? / Let Him come and rescue and resurrect their souls! / Mighty God, who like You forgives bundles of sins? / You are silent and restrained; why do You not gird Yourself with fury? / When my mockers say to me, "If He is a God, let Him do battle!"

Judges 6:3

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

עֵינֵי My eyes, my eyes, flow with tears. Our singing has turned into mourning. / My flute accompanies mourners, without respite and never abating. / Who will approach me consolingly, and who will encourage me to awaken? / Wrath issues forth, and a tempest arrives. / The attacking foe devours me and panics me, / breaks my bones, strews them and scatters them. / He has hacked down my great ones, the navel and nucleus. / My wound is fatal, none to heal or cure. / That is why I say, "Let me be, I will weep bitterly." / Shedding tears until my cheeks shrivel,

Lam. 1:16
Lam. 5:15
Job 30:31

Jer. 30:23

Numb. 10:9
Lam. 3:4
Lam. 1:15

Jer. 15:18

Is. 22:4

For the house of Israel and the people of the LORD who have fallen by sword.

This kina is last of the kinot by HaKalir. It details the sufferings of the Jewish people throughout the generations. Each of the first twenty-two stanzas is built of four rhyming stichs, and ends with the note of despair "How can I be consoled?" However, the last stanza ends with a note of hope – that these prayers have been heard, and that redemption and consolation are soon to come. Commentary for this kina begins on page 494.

אית כח ד

אֵיךְ תַּחֲמוֹנוּ הַבָּל / וְכוֹרֵי נִהְפֵךְ לְאֵבֶל.

בִּנְחֵלֶת חֶבֶל / בְּבֵר עָלֵי עַבְל.

וְאֵיךְ אֲנִיחָם:

בָּזֶה יוֹם בְּכָל שָׁנָה / עֵדֶן עָלֵי שָׁנָה.

וְהִנֵּנוּ עֲגוּמָה וְעִגּוּנָה / יוֹתֵר מֵאֵלֶיךָ שָׁנָה.

וְאֵיךְ אֲנִיחָם:

גִּבֹר חֲרוֹן / וְנִגְנוּ אֲרוֹן.

בְּמִשְׁנֵה שִׁבְרוֹן / בְּמִסְרֹבֵי מְרוֹן.

וְאֵיךְ אֲנִיחָם:

דִּירָתִי חֲרוּבָה / וְעִדְרֵי נִשְׁבָּה.

וְרִבְתִּי אֶהְלִיכָה / בְּדֹד יִשְׁבָּה.

וְאֵיךְ אֲנִיחָם:

הוֹעַל אֲרִיָּה מִסְפָּכוֹ / עַל אֲרִיָּאֵל, וְהִסְפִּיכוֹ.

וְהִגְלָה מִסְכּוֹ / מִנְחָרְתּוֹ וְנִסְכּוֹ.

וְאֵיךְ אֲנִיחָם:

וְהִיג הָמוֹנוֹם / מִשׁוּחֵי שְׂמוֹנוֹם.

פָּרַחֵי בָהֳנוֹם / אֶלְפִים שְׂמוֹנוֹם.

וְאֵיךְ אֲנִיחָם:

וְנָבֵם פָּחוֹי וְהִדְבִּיא / בְּעִנְיַת הַמִּלְכִּיא.

אֲרִיִךְ כְּמוֹ לִבִּיא / עַל דָּם בְּהֵן וְנִבִּיא.

וְאֵיךְ אֲנִיחָם:

Job 21:34

א How dare you offer me empty consolation,
when my lyre has turned to grief?

In the land of my heritage, a heavy yoke weighs heavy upon me.
How can I be consoled?

ב On this day, every year, time changes for me.
I feel gloomy and woebegone for more than a thousand years.
How can I be consoled?

ג Fury has triumphed. The Ark is interred,
repeatedly stricken, because of those who spitefully rebelled.
How can I be consoled?

ד My dwellings are ruined, my flock carried off,
and the populous Jerusalem now sits alone.
How can I be consoled?

ה The lion [Nebuchadnezzar] lurched from its lair
upon Ariel [the Temple], to strangle it.
He expelled from His Tabernacle His meal-offering and libation.
How can I be consoled?

ו He slaughtered throngs of those anointed with sacred oil.
Young budding priests, eighty thousand.
How can I be consoled?

ז He cut them down as would a snake, causing blood to flow
in the courtyard of the Temple.
Aryokh [Nebuzaradan], like a lion, [avenged]
the blood of the high priest and prophet [Zechariah].
How can I be consoled?

יִדְרֹשׁ לְמִשְׁוֹאוֹת / עִיר מְלֵאָה תְּשׁוּאוֹת.

בְּתֵי סוֹפְרִים וּמִשְׁנָאוֹת / יוֹתֵר מְאֻדָּבַע מְאוֹת.

וְאֵיךְ אֲנִיָּהֶם:

טָסָה מְדִי / לְאַבֵּד חֲמוּדִי.

וּמִשְׁלָה בְּמִחְמָדִי / בְּקֹרְעֵי מְדִי.

וְאֵיךְ אֲנִיָּהֶם:

יַעֲצָה לְחֹנֵק / בְּנֵי גֹר מְזֻנֵק.

בָּפָה אַחֵר לְשֹׁנֵק / זָמַן וְיִשְׁוִישׁ וְיוֹנֵק.

וְאֵיךְ אֲנִיָּהֶם:

כִּבְדָּה שְׁלִישִׁית / עַל קֹדֶשׁ רִאשִׁית.

בְּשֹׁאֵף תְּרִישִׁית / פִּתְּהָ לְהִשִּׁית.

וְאֵיךְ אֲנִיָּהֶם:

לְחֻצָּה לְחֶלֶק / בְּנֵי חֶלֶק וְחוּלָק.

אֵין לָכֶם חֶלֶק / בְּשֵׁם אֵל דּוּלָק.

וְאֵיךְ אֲנִיָּהֶם:

מְרֻדָּה אֲדוּם / עֲדוּשֹׁת אָדָם.

וְאַצָּה בְּדוּן / לְאַבֵּד כֶּסֶם וְהַדּוּם.

וְאֵיךְ אֲנִיָּהֶם:

נִוְעָדוּ עִם אֲדָמוֹן / מוֹאָב וְעַמּוֹן.

לְהִשְׁבִּית אֲמוֹן / וּלְהַתְּרִיב אֲרָמוֹן.

וְאֵיךְ אֲנִיָּהֶם:

סָלָה כָּל אֲבִירִי / וְעֹדֵי חֲבָרִי.

וְהַבְּלִיגוֹ גִּבּוֹרִי / לְעֵינַי כָּל עוֹבְרִי.

וְאֵיךְ אֲנִיָּהֶם:

ח He plowed into a wasteland, that city, once so tumultuous,
with houses for scribes and scholars, numbering more
than four hundred.
How can I be consoled?

ט Media [Persia] hastened to destroy my dear ones.
She dominated my precious Temple as I tore my garments.
How can I be consoled?

י She schemed to strangle the sons of the prancing cubs [the tribe of Dan].
Together, they agreed to choke elder, aged, and infant.
How can I be consoled?

כ The third [kingdom, Greece,] weighed heavily upon
His sacred firstborn.
With silent fury, he laid waste to him.
How can I be consoled?

כא [Greece] pressed hard to divide [the sons of Jacob from their God,]
the sons of the smooth-skinned one from He whose portion
they are, [saying,]
"You have no share in the fiery living God."
How can I be consoled?

כב Edom [the fourth kingdom, Rome,] rebelled, she of the red lentil stew,
and cruelly rushed to destroy throne and footstool.
How can I be consoled?

ג Joined with Edom were Moab and Ammon,
to abrogate the Torah and demolish the Palace.
How can I be consoled?

ד Downtrodden are the mighty ones and the flocks of my comrades.
Defeated are my heroes in the presence of all who pass me by.
How can I be consoled?

יחזקאל ב. לא

עִיפָה נַפְשִׁי לְחַיִּים / לְמַסְפֵּר הַחַיִּים.

כֹּאֵל עֹדִים / וְעַלֵּיךְ נִהְיִים.

וְאֵיךְ אֲנִי:

פִּלְצוּ בָיִם קָדֶם / בְּמִזְרַח וּבְמַעֲרָב.

דָּמָם מִעֵרֶב / קִהַל וְעַם רָב.

וְאֵיךְ אֲנִי:

צָרוֹת עַל צָרוֹת / זוֹ מִזָּן מִצָּרוֹת.

גִּדְלוֹת וּבְצֻרוֹת / אֲרֻבוֹת וְלֹא קִצְרוֹת.

וְאֵיךְ אֲנִי:

קִשְׁרוֹ צִנְתָּם / וְחִגְרוֹ תִּנְיָתָם.

וְאִסְפוּ מִתְנוֹתָם / וְהִאֲרִיכוּ לְמַעֲנֵיתָם.

וְאֵיךְ אֲנִי:

רַבּוֹת אֲנֻחוֹתִי / וְעִצּוֹמוֹת קִינּוֹתִי.

רַבּוֹ תַּהֲמוֹתִי / וְאִתָּהּ יִהְיֶה עַד מָוֶה.

וְאֵיךְ אֲנִי:

שָׁמַעַתְּ חֲרָפָתִי / חֲרָפוֹנִי בְּשִׁפְתֶּיךָ.

שָׁבַתָם וְקִימָתָם / אֲנִי מִנְּגִיעֵתָם.

וְאֵיךְ אֲנִי:

וְהִקְוִיתָם אִפּוֹא / מִה לָּכֶם פֶּה.

חָרָה אָפוֹ / וְאֵין עוֹד לְרֹפֵא.

וְאֵיךְ אֲנִי:

הַשּׁוֹבוֹתֵיכֶם נִשְׁאָר מֵעַל / הַזִּנּוּנִי עוֹבְדֵי הַבַּעַל.

עַד יִשְׁקִיף וְיִרְאֶה מִמַּעַל / מוֹרִיד שְׁאוֹל וְיַעַל.

וְאֵן אֲנִי:

שמואל א. ב. ו

Jer. 4:31

ע I feel faint before the killers, because of the number of victims crying like hinds, slaughtered for Your name.

How can I be consoled?

פ Trembling on the day of battle in the east and in the west, their blood intermingled, a great mass of people!

How can I be consoled?

Ezek. 26:7

צ Woe upon woe, each worse than the one before! Great and mighty! Of long, not short, duration!

How can I be consoled?

ק They fastened their shields, girded their spears, gathered their troops, and made long furrows.

How can I be consoled?

Ps. 129:3

ר Many are my moans, mighty are my laments; my groans increase, and You, O LORD, how long?

How can I be consoled?

Ps. 6:4

ש You heard their mockery; how they insulted me with their words. Sitting or standing, I was the butt of their gibes.

How can I be consoled?

ת "Where is your hope? What have you here?

He is angry with you, and there is no one to heal you!"

How can I be consoled?

ת "Of your replies, only perfidy remains," say those pagans tauntingly. Until the LORD looks down from heaven, casts down into the grave and raises up.

Then will I be consoled.

1 Sam. 2:6

31

This kina, its author unknown, is also written in the Sephardic style. With short, succinct phrases, it contrasts the glorious euphoria of the exodus from Egypt with the tragedy and destruction of the exile from Jerusalem. Each of the twenty-three alphabetic stanzas is made of two internally rhyming lines. In each stanza, the second line echoes and contrasts the detail of the first. While

בְּצֵאוֹתֵי מִמִּצְרַיִם: אֵשׁ תֹּחֶקֶד בְּקֶרְבִּי / בְּהַעֲלֹתִי עַל לִבִּי.
 בְּצֵאוֹתֵי מִיְרוּשָׁלַיִם: וְקִנְיָם אֶעֱוֶה / לְמַעַן אֲזַכֵּרָהּ.
 בְּצֵאוֹתֵי מִמִּצְרַיִם: אֲזַיֵּשׁ מִשְׁחָה / שׁוֹר לֹא יִגְשָׁהּ.
 בְּצֵאוֹתֵי מִיְרוּשָׁלַיִם: וְיִקְוֶנָה יְרֻמָּה / וְנִהְיָ נְהִי נְהִיָּה.
 בְּצֵאוֹתֵי מִמִּצְרַיִם: בְּרִיתִי הִתְכַּוְּנָה / וְשָׁכַן הָעֵקֶן.
 בְּצֵאוֹתֵי מִיְרוּשָׁלַיִם: וְחֲמַת אֵל שָׁכְנָה / עָלַי כַּעֲנָנָהּ.
 בְּצֵאוֹתֵי מִמִּצְרַיִם: גָּלִי יָם רִמּוֹ / וְכַחוּמָה קָמוּ.
 בְּצֵאוֹתֵי מִיְרוּשָׁלַיִם: וְזִרְזִינִם שִׁטְפוּ / וְעַל רֹאשִׁי אֶפְּסוּ.
 בְּצֵאוֹתֵי מִמִּצְרַיִם: דָּגֵן שָׂמִים / וּמִצֹּר מָיִם.
 בְּצֵאוֹתֵי מִיְרוּשָׁלַיִם: לַעֲנָה וּמִזֹּרִים / וּמָיִם הַפְּרִים.
 בְּצֵאוֹתֵי מִמִּצְרַיִם: הַשֶּׁפֶם וְהַעֲרֵב / סִבִּיבוֹתֵי הַר חֹזֶב.
 בְּצֵאוֹתֵי מִיְרוּשָׁלַיִם: קוֹרָא אֵל אֲבִל / עַל נְהִרוֹת בָּבֶל.
 בְּצֵאוֹתֵי מִמִּצְרַיִם: וּמִרְאָה כְּבוֹד יְהוָה / פֶּאֶשׁ אוֹכֶלֶת לֶפְנֵי.
 בְּצֵאוֹתֵי מִיְרוּשָׁלַיִם: וְחֹרֵב לְטוֹשָׁה / וְלִטְבַּח נְטוֹשָׁה.
 בְּצֵאוֹתֵי מִמִּצְרַיִם: זֹבַח וּמִנְחָה / וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה.
 בְּצֵאוֹתֵי מִיְרוּשָׁלַיִם: סִגְלֵת אֵל לְקוֹחָהּ / כִּצְאוֹן לְטְבַחָהּ.

שמות טו, א

מכילת ב, ד

Ex. 15:1

Mic. 2:4

31

the first line emphasizes the close bond between God and His people, the second gives a sense of separation, with a joyous coda of return to Jerusalem. Commentary for this kina begins on page 520.

א A fire burns within me as I recall,
 When I left Egypt.
 I will invoke lamentations so that I will remember,
 When I left Jerusalem.
 א Then Moses sang an unforgettable song,
 When I left Egypt.
 Whereas Jeremiah lamented and wailed a woeful wail,
 When I left Jerusalem.
 ב My House was founded and the divine cloud dwelled there,
 When I left Egypt.
 But God's wrath descended upon me like a cloud,
 When I left Jerusalem.
 א The waves of the sea raised themselves and stood erect like a wall,
 When I left Egypt.
 The foe flooded me, overflowing my head,
 When I left Jerusalem.
 ד A heavenly harvest and water from a rock,
 When I left Egypt.
 Bitter grass and wormwood and bitter waters,
 When I left Jerusalem.
 ה Morning and evening roundabout Mount Horeb,
 When I left Egypt.
 Summoned to mourning by the rivers of Babylon,
 When I left Jerusalem.
 ו A vision of God's glory like a consuming fire before me,
 When I left Egypt.
 A sharpened sword let loose to slaughter,
 When I left Jerusalem.
 ז Sacrificial offerings and meal-offerings and the anointing oil,
 When I left Egypt.
 God's treasure led away like lambs to the slaughter,
 When I left Jerusalem.

Ps. 137:1

Ex. 24:17

בַּצֵּאוֹתֵי מִמְצָרִים:

פָּאָרִי מִגְבֻעוֹת / לְכָבוֹד נִקְבְּעוֹת.

בַּצֵּאוֹתֵי מִיִּרְשָׁלָּיִם:

שְׂרִיקוֹת וְהִרְעוֹת / לְקָלוֹן וּזְעוֹת.

בַּצֵּאוֹתֵי מִמְצָרִים:

צִיץ הַזֶּהָב / וְהַמִּשְׁלֵךְ וְרָהֵב.

בַּצֵּאוֹתֵי מִיִּרְשָׁלָּיִם:

הַשִּׁלְךְ הַנּוֹר / וְאֶפֶס הָעוֹר.

בַּצֵּאוֹתֵי מִמְצָרִים:

קֶדֶשׁ וְגִבּוֹאָה / וְכָבוֹד יְהוָה נִרְאָה.

בַּצֵּאוֹתֵי מִיִּרְשָׁלָּיִם:

נִגְאָלָה וּמוֹדָאָה / וְרוּחַ הַשְּׂמָאָה.

בַּצֵּאוֹתֵי מִמְצָרִים:

רָחֵם וִישׁוּעָה / וְחֲצוֹצְרוֹת הַהִרְעוֹת.

בַּצֵּאוֹתֵי מִיִּרְשָׁלָּיִם:

זַעֲקוֹת עוֹלָל / וְנִאֲקָתָהּ תָּלַל.

בַּצֵּאוֹתֵי מִמְצָרִים:

שָׁלָחַן וּמִנְחָה / וְכָלִיל וְקִטְוָה.

בַּצֵּאוֹתֵי מִיִּרְשָׁלָּיִם:

אֵלִיל וְתוֹעֵבָה / וּפֶסֶל וּמַעֲבָה.

בַּצֵּאוֹתֵי מִמְצָרִים:

תּוֹרָה וְהַעֲוָה / וְכָלִי הַחֲמָדָה.

בְּשׁוֹכֵי לִיִּרְשָׁלָּיִם:

שִׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה / וְנֶם יָגוֹן וְאִנְחָה.

פ Decorated turbans fastened in reverence,

When I left Egypt.

Shrieking and blaring trumpets and cries of horror,

When I left Jerusalem.

צ The gold frontlet and power and pride,

When I left Egypt.

The crown is cast down and assistance gone,

When I left Jerusalem.

ק Holiness and prophecy and God's glory visible,

When I left Egypt.

Defiled and polluted and the spirit of profanity,

When I left Jerusalem.

ר Song and salvation and trumpets sounding blasts,

When I left Egypt.

The screaming of babes and the gasping of corpses,

When I left Jerusalem.

ש The Table and the Menora, burnt-offerings and incense,

When I left Egypt.

Idol and abomination, graven images and pagan monuments,

When I left Jerusalem.

ת The Torah and its message and precious vessels,

When I left Egypt.

Happiness and joy; gone are sorrow and sighing,

When I return to Jerusalem.

Kina 32 starts on page 525.

Kina 32 starts on page 524.

קינות על קדושי השואה

47

קינה על החורבן האחרון

מאת הרב שמעון שוואב, אב"ד דקדק עדת ישורון, נא יארק

הַזֹּכֵר מִזְכִּירָיו, דּוֹר דּוֹר וְקִדְּוֵשׁוֹ, מַעֲתָה אֲשֶׁר אֵין בַּחֲרֻתָּהּ
 יִזְכֹּר דְּרָאוֹן, שֶׁל דּוֹר אַחֲרָיו, אֵינָהּ מִה הִיָּה לָנוּ
 שְׂטוּפֵי מִבּוֹל דָּם, שֶׁנִּפְסְדוּ נַפְשוֹתָם, כָּל שְׂקִיעֵי עֲמֻקֵּי הַבְּצָא
 יִפְקֹדֵם אֱלֹהִים, בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים, וְעַד עַד זִכְרָם לְבָרָכָה.

שְׂאוּ אֲלֵינוּ בָּפִים, אֲהֵה אֵי שָׁמַיִם, הוּא עַל מִיטֵב שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
 עֲדוֹת וְקִהְלֹת, עֲרִים וְגִלְלוֹת, תְּבוּרוֹת, מוֹסְדוֹת, כָּל מוֹעֲדֵי אֵל
 מִי יִתֵּן פִּלְגֵי מַיִם, תִּרְדְּנָה עֵינַיִם, אֵל אֲשֶׁדּוֹת נִחְלֵי הַדְּמָעוֹת
 עָלֵי אֲלֹפֵי אֲלֹפִים, גּוֹפִים נִשְׁרָפִים, בְּכֹמוֹ אֵשׁ הַחֲרָבָה וְהָעוֹת.

וְעַל שְׂדֵי הַתּוֹרָה, וּמַחְזִיקֵי מִסּוּדָה, וְעַל פְּרֻחֵי הַבְּהִמָּה הַצִּעֲנִירִים
 וְעַל חֻבְשֵׁי מִדְרָשׁוֹת, מוֹרִים וּמוֹרֹת, תַּנּוּקוֹת בֵּית דִּבְנֵי יִקְרִים
 עַל בְּנוֹת בּוֹטְחוֹת, סָבִים וְסִבּוֹת, וְעַל יוֹרְעִים וְטֶפֶס שִׁלְדֵי
 וְגַם לְרִבּוֹת, רִבּוֹת, נֶאֱהָבִים בְּחַיִּים, בְּמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ.

אֵת דָּמָם דְּרִשׁ, כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ, שֶׁל כָּל נֶדֶף לְעֵלִים הַטְּרוּפִים
 כָּל נַפְשוֹת מֵת, בִּימֵי שָׁבַר וְשֹׂאֵת, שִׁשָּׁה אֲלֹפֵי פְעֻמִּים אֲלֹפִים
 שְׁלִישִׁיהָ לְבָעֵר, בְּבָרֵךְ זָעַם סוֹיֶעַר, מִכְרַמֵּי הַחֲמֹד אֲהֻבָּה
 גּוֹאֵל הָדָם, נָא זָכֵר צַעֲרָם, אֵל תַּמְחָה מִסְפֵּר כְּתֻבָּה.

KINOT IN COMMEMORATION OF THE HOLOCAUST

47

Elegy on the Hurban
 by Rabbi Shimon Schwab

הַזֹּכֵר He, mindful of those who are mindful of Him,
 each generation and its sainted martyrs,
 ever since first He chose us;
 may He remember the fate that befell the last generation.
 Woe! What has befallen us!

All who were swept away in the deluge of blood,
 whose lives were lost, drowned in the valleys of tears –
 may God remember them in the lands of eternal life.
 May their memory be a blessing.

שְׂאוּ Lift up your hands to Him – alas, O ye heavens!
 Alas for the best among Yisrael's tribes,
 communities, congregations, towns and districts,
 brotherhoods, institutions, houses of God!
 Would that streams could flow from my eyes,
 joining the torrents of tears
 already shed for the millions of dead
 consumed in the fires of terror and ruin.

וְעַל For the princes of Torah, pillars of tradition,
 for the flower of priestly youth,
 for the scholars, the teachers, men and women,
 and for the precious young in the houses of study:
 The pious daughters, grandfathers, grandmothers,
 and their progeny, infants newborn,
 all of them – thousands upon thousands,
 beloved in life, in death not divided.

אֵת Search Thou for their blood!
 Remember each driven leaf,
 each life wiped out in the Holocaust –
 six million struck dead by lightning,
 in the storm that felled fully one-third
 of the precious stock from the vineyard so dearly beloved by Thee.
 O Avenger of innocent blood, erase not the tale of their pain
 from the record Thou hast inscribed.

זכר הנאקוֹת, ורעש צעקוֹת, אִי יוֹבֵלוּ לָרֶצַח
 יֵאוּרִי דְמוּתָם, וְדַמְעוֹת פְּנֵיהֶם, לֹא תִשְׁכַּחַנָּה לְנֶעֱמָ
 כָּל חֵיל וְגִמְחָה, וְגַדִּי צְרִיחָה, מִשְׁדּוּדֵי לִהְיוֹת הַפְּלָבִים
 זכר וספר, בְּנֶאֱדָךְ צָרָה, עַד עַתָּה נִקְם עֲלֵבּוֹן עֲלֻבֵּימִי.

בְּמַחֲנוֹת הַפְּרָאִים, בָּאֵב וּנְגָעִים, וּפְחִי נִפְשׁוֹת עֲגוּמוֹת
 חֲרָפוֹת וַחֲזוֹק, פְּלָמוֹת וְרֶק, פִּצְעֵי הַכְּאוֹת אֵימוֹת
 וְהַעֲבֹן, צִמְאוֹן, שְׁעוֹן, עֲצָבוֹן, וְכִשְׁלוֹן נַחֲלָשִׁים בְּלִי כֹחַ
 וְכָל נֶאֱקוֹת חֲלָל, מִכָּל יָחִיד אִמְלָל, חֲלִילָה לָךְ מַלְשָׁבָה.

וְהַמִּירוֹת עֲשׂוֹן, וְקִיטוֹר מִכִּבְשָׁן, תַּחֲלִי תֵלִים עֲצֻמוֹת וְגִידִים
 וְחֲדָרֵי הָרַעַל, קוֹל שִׁאֲגוֹת מִקְהֵל, הַנִּחְנָקִים תוֹךְ תֵּאִי הָאֲדִים
 וְסִרְחוֹן גּוּפוֹת, וְגִוּוֹת סִגּוּפוֹת, גִּלְגֵּל דָּמָן אֲדַמַּת נוֹאֲצִים
 אִיךְ הִפְכוּ טוֹרְפֵיהֶם, לְבוֹרִית חֲלָבִיהֶם, וְעוֹר אִישׁ לְקִשּׁוֹתֵי הַנָּשִׁים.

וְקָרִיעַת אֲצַבְעוֹת, שֶׁל רֹאשֵׁי הַפְּרָעוֹת, לִימִין שְׁעִבּוֹד פָּרָךְ, עֲלֻמוֹת
 לְשִׁמְאֹל

וְאִיךְ יָדוֹ וְרִחוֹת, עַל חוֹפְרֵי הַבוֹרוֹת, בְּיִסּוּרֵי חֲבוּט קֶבֶר הַזִּרְדִּים שְׂאוֹל
 אִיךְ עֲנֵי אַחֲיוֹתֵינוּ, וְסִרְסוֹ בְּנוֹתֵינוּ, בּוֹסוֹת תְּרַעֲלָה מִיַּד רוֹפְאִים אֲכֹזִרִים
 וּפְלִיטֵי הַשְּׂרִידִים, בְּמַחֲלוֹת וּסְתָרִים, וְטִמְיוֹן יְלָדִים בְּבִתֵּי שִׁמְד כְּמָרִים.

שֶׁהַ תְּמִים לְעוֹלָה, דָּם בְּנֵי הַגּוֹלָה, הוּא אֲרִיאֵל מִנִּבְלַת חֲסִידֶיךָ
 צֶאֱן קְדֻשִׁים מִיִּמְנָה, אֲשֶׁר אֲשֶׁם לֹא תִכְבֶּה, בַּחוּנֶיךָ הִיוּ מְקַדְּשֵׁי שִׁמְךָ

זכר Remember each moan, each heart-rending scream
 as they went to the slaughter;
 rivers of blood, tear-drenched faces – let them not be forgotten!
 The shrieks, the groans, the piercing cries
 as wild dogs tore into soft flesh –
 Remember them! Count them! Gather them up in Thy bond
 until the day of Thy vengeance
 for the shame of downtrodden.

בְּמַחֲנוֹת Camps of barbarians: pain and disease,
 anguish of ravaged souls,
 insults and sneers, spittle and shame,
 searing wounds from merciless whips;
 hunger, thirst, madness, torture –
 the stumbling of the faint whose strength was gone;
 death-rattle of each life draining away in agony –
 far be it from Thee ever to forget!

וְתִקְרִית The chimneys – thick smoke from the furnaces,
 bones and limbs piled high, halls of poison –
 moans and screams of multitudes
 choking in gas chambers; the stench of corpses;
 dead bundles of skin and bones,
 food for the soil of the hangmen;
 how the tormentors turned human fat into soap,
 and skin into ornaments for their women!

וְקָרִיעַת Flicks of the fingers of brutal taskmasters:
 To the right – slave labor! To the left – the shadow of death!
 Shots of the savage marksmen
 felling the hapless who dug their own graves,
 to be buried, bodies still twitching in final agony.
 Our sisters raped, our daughters made barren;
 draughts of poison from evil physicians,
 fugitives hiding in holes and bunkers,
 their children abandoned in soul-snatchers' homes!

שֶׁהַ Lambs without blemish –
 blood of our captive children offered upon the great altar –
 Alas, Thy loving servants' lifeless flesh!
 Who could count the saintly flock?
 May their light be unfailing, for they have stood Thy test;

בְּקוֹל שִׁמְעַתְּ יִשְׂרָאֵל, מְסוּרֵי נֶפֶשׁ לְאֵל, שְׁהוּא יֹאסֶפֶם, וְעַד יוֹם אַחֲרֹן
הַצִּדִּיקוֹ דִּין, וְאֵף אֲנִי מֵאֲמִין עָנִי, וְשָׂרוֹ שִׁירַת בְּשׁוֹחוֹ.

וְיָבֵן נִשְׁאָר עָם, בִּיתוֹם נִדְהָם, בְּלִי קִבְרִים לְהִשְׁתַּטֵּחַ
וְלֹא מַעֲבֹת, אֵיפֹה לְכַבּוֹת, יָבֵבוֹת לִבָּב רוֹתֵחַ
רַק נִסְכֵּי הָדֵם, אֲזוּבוֹתֵם, תוֹסֶסִים בְּלִי שׁוֹכֵחַ
וְהִי אַפְרֵי עֲקֻדָּתָם, תְּרוֹמוֹת דִּשְׁנוֹ מוֹבַח.

מִי יִמְלֹל, עֲזֵרוֹ יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר דִּעְתּוֹ מִכָּאֵב נִטְרָפֶת
וְשִׁאֲרוֹת הַפֶּאֶר, כְּמַעֲט מוֹעִיר, וְאִידִי קוֹמָתָה הַיּוֹם נִכְפָּפֶת
אֵל הִי מְרַחֵם, עֲדֻתְךָ נָחֵם, אֲשֶׁר לָךְ מָאֵד נִכְסָפֶת
אוֹר חֲדָשׁ תּוֹרִית, קִרְנֵי הוֹד תַּעֲצִמֶיךָ, וְיִוָּח אֱלֹהִים מְרַחֲפֶת.

Kina 48 starts on page 627.

They hallowed thy Name; proclaiming, "Shema Yisrael!"
They gave up their lives for God
so that He might gather them in.

Believing in His justice until the last,
singing Ani Ma'amin, proud hymn of eternal faith.

וְיָבֵן We are still here: a people bereft, bewildered like orphans,
no graves at which to pray;
no tombstones at which to shed the tears from our seared hearts.
The blood of their sacrifice their only memorial,
blood which will seethe forever, never to be forgotten;
the mountains of ashes their last offering –
the ash-heaps at the altars
their tribute for all time to come.

מִי Who could retell Yisrael's pain – minds dazed with grief,
shattered remnants of former glory;
its greatness crushed –

O living, merciful God!

Comfort Thy flock which yearns for Thee.

Cause a new light to shine,
rays of new glory,

and may the spirit of God rest upon us once more.

Kina 48 starts on page 626.

קינה לזכרון ודקדושים של חורבן יהודי אירופה
מאת הרב שלמה הלברשטם, האדמו"ר מבבוב

זכרו נא וקונונו כל ישראל, קולכם ישמע ברמה
פי השמידה גרמניה את עמנו בימי זעם המלחמה

במיתות משנות אכזריות, פרעב ובצמא

אל תשכחו בכל הדורות, עדי תופו לראות בנחמה

צעקתם ובכיותיהם, צופים וסגורים בקרונם

פצאן לטבח ויכלו לשרפה בפכשוזנים

קול שועם יזכר תמיד לפני שוכן מעונים

בקרואם שמע ישראל, מסרו נפשם לאדוני האדונים

ראשי ושיבות ותלמידיהם, והמוני ענף שמה

העבדים בענווים קשים והרגום ביד רמה

ימי ילדים רבים צועקים אליך מן האדמה

נקם נקמת טר ונשים, לא תחיה כל נשמה

על שרפת אלפי מדרשות ובהי כנסיות

רבבות ספרי תורה ולומדיה, נקונו בשאיות

שלחו באש מקדשי אל, הציתו ועינו צופיות

ישלם המבעיר את הבערה, ידין בגוים מלא גויות

וערו שמם ואדמה על אלפי עירות מבצרי תורה

אוצות אירופה וקהילותיה, נוחלי ומקומי מסורה

צדיקים וקנים וחסידים, יבקו אמונה טהורה

מיום גלינו מארצנו, לא היה כזה כליון נורא

רחם על שאריתנו, הבט נא משמים

למחנות הקדושים, פי עשר פיוצאי מצרים

קומם בית קדשנו, ונחמנו בכפלים

רוחמנו, והביאנו לציון וירושלים

*In Memory of the Martyrs of the European Hurban
by Rabbi Shlomo Halberstam, the Bobover Rebbe*

יְזִכְרוּ Always remember, and mourn all of Israel,
let your voices be heard on high.

For Germany has destroyed our nation in the furious days of the war,
with cruel and unusual deaths, by hunger and thirst;
do not forget for all generations, until we merit consolation.

צַעֲקָתָם Their shouts and their cries, crowded into cattle cars
like sheep to the slaughter, led to the crematoria.

Let the sound of their pleas forever reverberate
before the One who dwells on high,
as they shouted out "Shema Yisrael" and martyred themselves for the
Master of all Masters.

יְרַחֵם Revered teachers of Yeshivot and their prize students, and the multitudes
of the nation,

were enslaved, inhumanly tortured, and murdered with no compunction.

The blood of young children cries out to You from the ground;
avenge the infants and the women! Spare no soul among Your enemies.

עַל For the burning of countless houses of study and prayer,
tens of thousands of Torah scrolls and Torah scholars,
we will eulogize with songs of desolation.

They set fire to sanctuaries of God, set the pyres as we looked on.
The arsonists must pay for their arson!

He will pass judgment on the nations so full of corpses.

יַעֲקוּ Cry out, Heaven and Earth, for the thousands of towns,
fortresses of Torah,

each European country and its communities,
observers of our sacred tradition,

for the righteous, the elders, the devout who clung to their pure faith.

From the day we were exiled from our homeland we have not experienced
such catastrophe.

יְרַחֵם Have mercy on the remnants of our nation. Look down from heaven
upon the holy camps, ten times the number of those
redeemed from Egypt.

Re-establish our Holy Sanctuary, redouble our solace:
Lift us up, and bring us to Zion and Jerusalem.

At this point, many congregations say one or more of the kinot in memory of the victims of the Holocaust (page 620).

The following kina is said standing and recited responsively with the Leader.

45

This elegy, the only one which is chanted to a melody, closes the kinot. The first stanza, often repeated as a refrain, calls upon Zion to weep, comparing her to woman in the pangs of childbirth, and to a young wife bereaved of her husband. The eleven subsequent stanzas follow a fixed form: rhyming couplets which include an alphabetic acrostic, with each stich detailing one of the calamities of the Destruction. Commentary for this kina begins on page 614.

יִיאֵל אָח

אֵלֵי צִיּוֹן וְעִירָהּ / כְּמוֹ אִשָּׁה בְּצָרָהּ.

וְכִבְתּוּלָהּ הִגֹּדֶת שֶׁקֶן / עַל בֶּעַל נִעֻרֶיהָ:

עָלֵי אֲרָמוֹן אֲשֶׁר נָטַשׁ / בְּאַשְׁמוֹת צֶאֱן עֲדָרָהּ.

וְעַל בֵּינֵי מִחְרָפֵי אֵל / בְּתוֹךְ מִקְדָּשׁ חֲדָרָהּ:

עָלֵי גִלּוֹת מִשְׁרָחֵי אֵל / מִנְעִימֵי שִׁיר וּמְרִירָהּ.

וְעַל דָּמָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ / כְּמוֹ מִימֵי יְאֻרֶיהָ:

עָלֵי הִגְיוֹן מִחוּלֶיהָ / אֲשֶׁר דָּמָם בָּעֵרָהּ.

וְעַל גֵּדֶר אֲשֶׁר שָׁמָם / וּבִטּוֹל סִנְהֶדְרָהּ:

עָלֵי זְבָחֵי תַמְיִדֶיהָ / וּפְדֻיּוֹתֵי כְבוֹדֶיהָ.

וְעַל חֲלוּלֵי כָּלִי הָיִכָּל / וּמִנְצֻחַת קִטּוּרֶיהָ:

עָלֵי טָפִי מוֹלָכֶיהָ / בְּנֵי דוֹד גְּבוּרֶיהָ.

וְעַל יָפִים אֲשֶׁר חָשְׁךְ / בָּעֵת סָרוּ פְתָרֶיהָ:

עָלֵי כְבוֹד אֲשֶׁר גָּלָה / בָּעֵת חֲרָפָן דְּבִירֶיהָ.

וְעַל לֹחֶץ אֲשֶׁר לָחֵץ / וְשֵׁם שִׁקְיָם חֲגוּרֶיהָ:

עָלֵי מַחֲץ וְרֵב מִכּוֹת / אֲשֶׁר הִכּוּ נְיֻרֶיהָ.

וְעַל נִפּוּץ אֵלֵי סָלַע / עוֹלָלֶיהָ נִעְרֶיהָ:

עָלֵי שְׂמֹחַת אוֹיְבֶיהָ / בְּשִׂחָקָם עַל שִׁבְרֶיהָ.

וְעַל עַנְוֵי כְּנֵי חוּרֵין / נְדִיבֶיהָ טוֹהַרֶיהָ:

45

עָלֵי Lament, Zion and her cities, like a woman in her labor pains, like a maiden girl in sackcloth for the husband of her youth.

Joel 1:8

עָלֵי For the palace now deserted because of the sin of the sheep of her flocks, and for the intrusion of God's blasphemers into the chambers of her sanctuary.

עָלֵי For the exile of God's servants, the sweet singers of her songs, and for their blood which has been spilled like the waters of her rivers.

עָלֵי For the lyrics of her dances, now silenced in her cities, and for the council now devastated, and the abolition of her high courts.

עָלֵי For her daily sacrifices and the redemption of her first born, and for the defilement of the Temple vessels and the altar of her incense.

עָלֵי For the little children of her kings, the sons of David, her princes, and for their beauty which was darkened when she was divested of her crowns.

עָלֵי For the glory that was dispelled at the time her shrines were destroyed, and for the oppressor who tormented and placed sackcloth around her waist.

עָלֵי For the wounds and many blows with which her sainted ones were struck,

and for the smashing upon the rock of her babes, her young ones.

עָלֵי For the joy of her enemy rejoicing over her downfall, and for the torture of those once free, her noblemen, her pious ones.

עָלֵי פֶשַׁע אֲשֶׁר עֲוֹתָהּ / סָלָלָהּ דֶּרֶךְ אֲשׁוּרֶיהָ:

וְעָלֵי צָבָאוֹת קָהָלֶיהָ / שׁוֹזֵפוּיָהּ שְׁחֹרֶיהָ:

עָלֵי קוֹלֹת מַחְרָפֶיהָ / בָּעֵת רַבּוֹ פָּגְרֶיהָ:

וְעָלֵי רִגְשֹׁת מְגֻדְפֶיהָ / בְּחוּךְ מִשְׁכַּן תְּצַרֶיהָ:

עָלֵי שִׁמְךָ אֲשֶׁר חָלָל / בְּפִי קָמִי מִצָּרֶיהָ:

וְעָלֵי תַחֲנוּן יִצְחוֹ לְךָ / קִשְׁבִּי וּשְׁמִיעַ אֲמֹרֶיהָ:

אֵלֵי צִיּוֹן וְעֲרֵידָהּ / כְּמוֹ אִשָּׁה בְּצִירֶיהָ:

וּכְבִּתּוּלָהּ תְּגִידֵת שָׁקִי / עַל בִּעַל נְעוּרֶיהָ:

עָלֵי For the sin which diverted her footsteps from the cleared path,
and for her numerous communities, tarnished and charred.

עָלֵי For the voices of those who mocked her as her corpses mounted,
and to the scoffing mob in the very midst of her Temple courtyards.

עָלֵי For Your name which is desecrated in the mouth
of those who stand against her,

and for the prayer which they shout to You, "Hear and heed her words!"

עָלֵי Lament, Zion and her cities, like a woman in her labor pains,
like a maiden girl in sackcloth for the husband of her youth.